

PAKOLAISLEIREILTÄ SUOMALAIISIIN ASUNTOIHIN

**Tutkielma kulttuurin merkityksellistymisestä viranomaisten puheessa
kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä Tampereella**

Katri Kujala

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

PAKOLAISLEIREILTÄ SUOMALAIISIIN ASUNTOIHIN

Tutkielma kulttuurin merkityksellistymisestä viranomaisten puheessa kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä Tampereella

Katri Kujala

Yhteiskuntapolitiikka/kulttuuripolitiikan maisteriohjelma

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Kaisu Kumpulainen, Tiina Silvasti

Kevät 2015

Sivumäärä: 99

Tutkielma tarkastelee kiintiöpakolaisten asuttamista ja asumista sekä niihin liittyviä käytäntöjä viranomaisten näkökulmasta. Keskeinen teema on kulttuurin ja asumisen välinen suhde. Tutkimusongelmaa lähestytään kolmen tarkentavan tutkimuskysymyksen pohjalta, joissa pohditaan, miten viranomaiset suhtautuvat kiintiöpakolaisten asuttamiseen, asumiseen ja erilaistuviin asumistarpeisiin sekä kulttuurin merkityksellistymistä viranomaisten puheessa asumisen yhteydessä.

Aineisto koostuu kuudesta viranomaishaastattelusta. Tutkielma on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa aineistoa analysoidaan sisällönanalyysille tyypillisten menetelmien kautta ja täydennetään paikoin diskurssianalyttisellä otteella. Kiintiöpakolaisten asuttaminen edellyttää monitieteistä tutkimusta, jossa otetaan huomioon viranomaistyötä koskevat käytännöt, monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset sekä asumiseen ja maantieteelliseen tutkimukseen liittyvät asiat. Tässä tutkielmassa monikulttuurisuuteen liittyvät käsitteet ovat hallitsevassa asemassa.

Tutkielman tulokset osoittavat, että Tampereella työskentelevät viranomaiset suhtautuvat positiivisesti kiintiöpakolaisten asuttamiseen ja vastaanottamiseen, vaikka asuttamisessa ilmenee heidän mukaansa myös haasteita ja asuntotarjonta ei aina vastaa asiakkaiden toiveita ja tarpeita. Tutkielmassa asuttamisen haasteet kulminoituvat etenkin työntekijöiden kiireeseen ja isojen asuntojen puutteeseen. Tutkielman tulosten perusteella viranomaisten keskuudessa kulttuurista puhutaan enemmän asumiseen liittyvien ongelmien selittäjänä kuin merkityksellisenä asiana asumisen kontekstissa. Kotoutumisen diskurssi hallitsee keskustelua ja kulttuuritietoinen diskurssi jää marginaaliseen asemaan puheessa. Asumisen kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisten mielestä kiintiöpakolaisille tarjotut ensimmäiset asunnot ovat pääpiirteittäin sopivia ja riittäviä eikä asuntokannan ja tarjonnan monipuolistamista koeta tarpeelliseksi.

Avainsanat: kulttuuri, monikulttuurisuus, kotoutuminen, koti, asuttaminen, viranomaistyö, kiintiöpakolaiset

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	1
1.1 Johdatus aiheeseen.....	1
1.2 Aikaisempi tutkimus.....	6
1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	8
2 KIINTIÖPAKOLAISTEN ASUTTAMINEN.....	9
2.1 Kiintiöpakolaisia koskevat käytännöt.....	9
2.2 Kiintiöpakolaiset ja suomalainen asuntopolitiikka.....	12
2.3 Viranomaistyö monikulttuurisessa kontekstissa.....	15
3 TEOREETTISET KÄSITTEET.....	19
3.1 Kulttuuri merkityksiä rakentamassa.....	19
3.2 Kulttuuriset identiteetit representaation kohteena.....	23
3.3 Monikulttuurisuus - integraatio suomalaisen kotouttamispolitiikan tavoitteena.....	27
3.4 Koti merkityksellisenä paikkana ja koti muistoissa.....	32
4 AINEISTO JA MENETELMÄT.....	37
4.1 Tutkielman aineiston esittelyä.....	37
4.2 Analyysimenetelmät.....	40
4.3 Tutkielman rajoitukset ja eettistä pohdintaa.....	42
5 VIRANOMAISTEN NÄKEMYKSET KIINTIÖPAKOLAISTEN ASUTTAMISESTA.....	45
5.1 Asuttaminen hallittuna ja organisoituna kokonaisuutena.....	45
5.2 Isojen perheiden asuttaminen ja pula työvoimasta asuttamisen haasteina.....	48
6 VIRANOMAISTEN SUHTAUTUMINEN ERILAISIA ASUMISTARPEITA JA TOIVEITA KOHTAAN.....	53
6.1 Asumistoiveiden ja tarjonnan yhteensopivuus.....	53
6.2 Maahanmuuttajien hajauttaminen viranomaisten toiveena.....	60
6.3 Asunto turvallisena ja käytännöllisenä pesäpaikkana.....	64
7 KULTTUURIN MERKITYKSELLISTYMINEN ASUTTAMISEN YHTEYDESSÄ ..	70
7.1 Kulttuuri tuottamassa ongelmia ja eroja ihmisten välille.....	70
7.2 Kotoutuminen ja sopeutuminen keskeisenä tavoitteena.....	75
7.3 Monikulttuurisuuden ja yhdenvertaisuuden suhde.....	78
8 YHTEENVETO KESKEISISTÄ TUTKIMUSTULOKSISTA.....	84
9 LOPUKSI.....	89
LÄHTEET.....	91

JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Tyytyväisyys asumiseen edistää ihmisen hyvinvointia. Se takaa turvallisuuden ja suojan tunteen, mutta lisäksi asumisen kautta voidaan ilmaista omaa elämäntapaa ja identiteettiä (Rasinkangas 2013a, 43). Asunto ja oma koti ovatkin elämän perusedellytyksiä ja elintärkeitä kotoutumisprosessissa. Samalla asunto on yleensä ensimmäinen kiintopiste maahanmuuttajalle ja pakolaiselle, josta käsin elämää uudessa maassa ryhdytään rakentamaan.

Uuteen asuntoon kotiutuminen ei ole yksinkertaista, koska esimerkiksi epäsopiva asunto, asunnon huono sijainti, huonot naapuruussuhteet ja tietämättömyys suomalaisista asumisen käytännöistä saattavat synnyttää turvattomuutta ja epävarmuutta kun kotia rakennetaan uuteen paikkaan. Joissakin tapauksissa tietynlainen asunto voi sekä mahdollistaa että rajoittaa kulttuuristen käytäntöjen ja tapojen toteuttamista (ks. Mensah & Williams 2014). Helsingin Sanomissa muun muassa julkaistiin uutinen tammikuussa 2015, joka otsikoitiin: ”Suomesta tuli monikulttuurinen, asunnoista ei- muslimiperheille sopivia koteja ei juurikaan rakenneta.” Uutisessa pohdittiin islaminuskon vaikutuksia asumiseen ja todettiin, että asuntorakentamisessa erilaisia asumisratkaisuja ei juurikaan kehitellä. (Helsingin Sanomat, 12.1.2015.) Negatiivisesti koetut asiat väistämättä vaikeuttavat uuden kodin rakentamista ja asunto ei yksistään pystykään välttämättä luomaan kodin tuntua (Granfelt 1998, 103).

Yhtäläillä kuin koti voi viitata fyysiseen rakennukseen ja taloon, sillä voidaan viitata uskomuksiin, perinteisiin, tapoihin ja kulttuuriin. Maahanmuuttajat tulevat eri kulttuureista ja omaavat erilaisia asumistapoja kuin mihin Suomessa on totuttu. Asumiskulttuurit voivatkin vaihdella suuresti kantaväestön ja maahanmuuttajien keskuudessa, mikä saattaa synnyttää ristiriitoja asukkaiden, maahanmuuttajien ja viranomaisten välillä.

Koti on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivään maailmaan, jossa sosio-kulttuurisilla, taloudellisilla ja turvallisuuteen liittyvillä seikoilla on tärkeä merkitys hyvän kodin määrittelyssä. Vaikka asunnon saaminen ei yksistään riitä rakentamaan kodin tunnetta, turvallinen ja sopiva asunto on edellytys sille, että uutta kotia voidaan ryhtyä rakentamaan uuteen paikkaan. Tämä on erittäin tärkeää etenkin pakolaisten kohdalla, koska he ovat usein me-

nettäneet sekä talonsa/asuntonsa ja saattavat kokea menettäneensä myös kotinsa laajemmassa merkityksessä. (Fozdar & Hartley 2013, 148.)

Kiintiöpakolaisia vastaanottavien kuntien viranomaiset ovat vastuussa kiintiöpakolaisten asuttamisesta. Viranomaisten näkökulmien esiintuominen onkin erittäin tärkeää, koska heillä on suuri vastuu käytännön kotouttamisesta. Heidän tehtävänä on löytää kiintiöpakolaiselle asunto, jossa uuden kodin rakentamisen edellytykset ovat mahdollisia. Maahanmuuton ja monikulttuurisuuden lisääntymisen myötä viranomaisten tulee olla valmiita kohtaamaan monikulttuurisuuteen liittyviä kysymyksiä elämän eri osa-alueilla, koska he kohtaavat työssään yhä useammin erilaisia toiveita ja tarpeita omaavia asiakkaita.

Tutkielman tavoitteena on analysoida teemahaastatteluiden pohjalta viranomaisten puhetapoja kiintiöpakolaisten asuttamisesta ja asumisesta Tampereella. Tutkielman pääpainopiste on kulttuurin ja asumisen suhteen tarkastelussa. Aineiston analyysia toteutan sisällönanalyysille tyypillisten menetelmien avulla ja paikoitellen aineistoa analysoidessani käytän apuna myös diskurssianalyysia. Haluan tutkia, miten viranomaiset suhtautuvat kiintiöpakolaisten asuttamiseen ja erilaisiin asumistarpeisiin ja toiveisiin. Lisäksi mielenkiitoni kohdistuu siihen, miten kulttuuri merkityksellistyy viranomaisten puheessa asumisen kontekstissa.

Kiintiöpakolaiset ovat käytännössä lähes täysin riippuvaisia viranomaisten toimista asunnon saamisen suhteen. Jo ennen kuin kiintiöpakolainen on saapunut Suomeen, erilaiset tahot ovat määritelleet, kuka Suomeen saa saapua, mihin kuntaan hänet sijoitetaan ja millainen asunto hänelle hankitaan. Kiintiöpakolaisten kohdalla uuteen asuntoon asettautuminen on pitkälti ylhäältäpäin ohjattua toimintaa. Sen takia on erittäin mielenkiintoista tutkia nimenomaan viranomaisten näkökulmia kiintiöpakolaisten asuttamisesta ja asumisesta.

Nykyään monikulttuurisuuden tutkimuksessa suuntana on ollut yhä enemmän tutkia pakolaisten ja maahanmuuttajien omia kokemuksia. Tämä suuntaus on erittäin tervetullutta, koska vain kuuntelemalla pakolaisia ja maahanmuuttajia, voimme saada konkreettista tietoa heidän kokemuksistaan, toiveistaan ja tarpeistaan. Huomionarvoista on kuitenkin tunnistaa, että myös palveluntarjoajien näkökulmien tiedostaminen ja esiintuominen on tärkeää. Kaija Matinheikki-Kokko toteaa (1997,17), että kun tutkimuskohteena ovat pakolaisten tarpeet, kokonaiskuvan saamiseksi on tärkeää myös tunnistaa vastuussa olevien palvelun-

tarjoajien näkökulmia pakolaisten tarpeista, koska viranomaisilla on paljon valtaa vaikuttaa siihen, millaisia palveluita pakolaisille annetaan ja kuinka heidän tarpeisiinsa vastataan.

Vaikka maahanmuuttoa voidaan pitää Suomessa ja Tampereella pienenä suhteessa moniin muihin Euroopan maihin ja kaupunkeihin, kulttuurinen monimuotoistuminen on Suomessa arkipäivää ja monimuotoisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen ovat entistä tärkeämpää. Maailmalla esiintyvät konfliktit luovat tarpeen humanitääriselle maahanmuuttopolitiikalle ja keskustelulle pakolaiskiintiömäärien riittävydestä. Maahanmuutto on Suomessa ja Tampereella kasvanut paljon viimeisten vuosikymmenten aikana ja sen oletetaan kasvavan edelleen. Vuoden 2013 tilastojen mukaan tamperelaisista noin kuusi prosenttia puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia (Tampereen Kotouttamisohjelma 2014–2025, 4). Olen halunnut paikallistaa tutkielmani Tampereelle, koska Tampere vastaanottaa Suomen mittakaavassa merkittävän osan kiintiöpakolaisista. Vuonna 2014 Tampere korotti kiintiöpakolaisten määrä 120 henkilöön Syyrian kriisin vuoksi (Monitori-lehti, 23.4.2014). Maahanmuuttoon liittyvä tutkimus sijoittuu Suomessa usein pääkaupunkiseudulle, joten mielestäni on tärkeää paikallistaa tutkimusta myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelle.

Maahanmuuttajaryhmä koostuu lukuisista erilaisista ihmisistä, jotka ovat lähteneet kotimaastaan erilaisista syistä johtuen. Kuitenkin kirjallisuus, joka koskee monikulttuurisuutta yleensä, maahanmuuttajien kotoutumista tai viranomaistyötä monikulttuurisessa ympäristössä, käsittelee usein maahanmuuttajia yhtenä ryhmänä. Maahanmuuttaja-termi toimii kirjallisuudessa toistuvasti niin sanotusti yleiskäsitteenä eikä maahanmuuttajiin sisältyviä erilaisia ryhmiä erotella. Laura Huttusen (2004, 135) mukaan myös arkipuheessa ja arjen kohtaamisessa erilaiset käsitteet, jotka kuvaavat eri syistä Suomeen saapuneita ihmisiä liukuvat ja sekoittuvat toisiinsa. Tämän vuoksi maahanmuuttaja-termi toistuu myös tässä tutkielmassa, vaikka tutkielman varsinaisena tutkimuskohteena on kiintiöpakolaisten asuttaminen ja asuminen. On kuitenkin tärkeää huomata, että maahanmuuttaja-kategorian takana on erilaisia ihmisiä, jotka tulevat erilaisista kulttuureista ja sosio-ekonomisista taustoista. Kategorinen ajattelu peittää helposti alleen ne lukuisat sosiaaliset, historialliset ja kulttuuriset prosessit, jotka saavat tai pakottavat ihmiset lähtemään kotimaistaan sekä aliarvioi ihmisten oman toimijuuden (Huttunen 2012, 11–13).¹

¹ Huttusen (2002) tutkimuksesta maahanmuuttajien elämänkerroista käy erinomaisesti ilmi erilaiset syyt kotimaasta lähtemiseen.

Tutkielmassa olen halunnut purkaa maahanmuuttajakategoriaa pienempään osaan. Tämän vuoksi kiinnostuksen kohteena on kiintiöpakolaisten asuttaminen ja asuminen. Kuitenkin jotkut tutkijat ovat kritisoineet myös pakolaiskategorian homogenisoivista ja esineellistävistä vaikutuksista (ks. esim. Huttunen 2002; Malkki 2012). Muun muassa Huttunen (2004, 143) toteaa, että pakolainen toimii abstraktina kategoriana niin kuin maahanmuuttajakin, koska pakolaiseksi luokiteltu ei määrity ensisijaisesti yksilönä ja aktiivisena toimijana, vaan paon, kärsimyksen ja osattomuuden leimaamana hahmona ja avun tarvitsijana.

On tärkeää huomioida, että myös kiintiöpakolaiset ovat saapuneet Suomeen lukuisista erilaisista syistä johtuen ja asemoituvat niin vastaanottoa kuin kotimaata kohtaan eri tavalla. Lisäksi kiintiöpakolaiset muodostavat vain pienen osan koko Suomeen suuntautuvasta maahanmuutosta. Syy, miksi haluan kuitenkin tutkia nimenomaan kiintiöpakolaisten asumista ja asuttamista viranomaisten näkökulmasta, johtuu siitä, että asumiseen liittyvät kysymykset ovat erittäin keskeisiä suhteessa kiintiöpakolaisiin. Esimerkiksi Kaija Matinheikki-Kokko (1992, 67) toteaa, että pakolaisen ja siirtolaisen kiinnittyminen uuteen asuinmaahan eroavat siten, että pakolainen kiinnittyy ensisijaisesti asumisen kautta uuteen maahan, kun taas siirtolainen kiinnittyy työn kautta uuteen asuinmaahansa.

Mielenkiintoni aiheeseen kumpuaa kiinnostuksestani monikulttuurisuutta koskevia ilmiöitä ja kysymyksiä kohtaan. Olen myös kiinnostunut asuntopoliittisista kysymyksistä, erilaisista asumisen muodoista ja erilaisista asumiskulttuureista. Omassa tutkielmassani pystyn yhdistämään useat kiinnostuksen kohteeni. Myös omat henkilökohtaiset kokemukset ovat johdattelleet minua tutkielman aiheen pariin. Olen asunut Ranskassa, Ruotsissa ja Alankomaissa ja kokenut, että jopa näihin maihin kotoutuminen ja kodin rakentaminen on ollut välillä haastavaa, vaikka lähdin näihin maihin omasta tahdostani.

Tutkielma rakentuu yhdeksästä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa esittelen aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta sekä tutkielman tavoitteet ja tarkennetut tutkimuskysymykset. Toisessa luvussa tuon esille kiintiöpakolaisia koskevia käytäntöjä ja asuntopolitiikan vaikutuksia kiintiöpakolaisten asemaan asuntomarkkinoilla. Lisäksi käsitelen viranomaistyöhön liittyviä keskeisiä käytäntöjä monikulttuurisessa kontekstissa. Toisessa luvussa tarkastelemani aiheet tarjoavat tutkielmalle tärkeää taustatietoa, joiden avulla lukija pääsee paremmin tutkitun aiheen sisälle.

Kolmannessa luvussa esittelen tutkielmaan liittyviä keskeisiä teoreettisia käsitteitä. Tutkielman teoreettinen pohja ei paikannu tiettyyn teoriaan, jota vasten tutkimustuloksia peilataan, vaan teoriaosuus rakentuu monikulttuurisuuden ja etnisten suhteiden tutkimuksessa käytettyjen keskeisten käsitteiden ja niiden erilaisten tulkintojen pohdiskelulle. Kulttuuria, identiteettiä, monikulttuurisuutta ja integraatiota tulkitaan tässä osiossa erilaisista näkökulmista.

Lisäksi olen kokenut tarpeelliseksi pohtia myös kodin käsitettä teoreettisen käsitteistön yhteydessä, koska se on keskeinen käsite asumisesta ja pakolaisuudesta puhuttaessa. David Morley (2003, 159) toteaa, että vaikka nykyään puhutaan jatkuvasti muun muassa pakolaisuudesta, diasporasta ja globalisaatiosta, kodin käsite usein sivuutetaan keskusteluista. Jo pelkkä kotoutumisen käsite, jota Suomessa käytetään jatkuvasti maahanmuuttajien yhteydessä, viittaa koti sanaan (ks. Junnto 2005, 43) ja tekee siitä merkityksellisen käsitteen monikulttuurisuuteen liittyvän tutkimuksen yhteydessä. Tiedostan kuitenkin, että kodin kokeminen on aina subjektiivista ja sen määrittäminen ulkopuolelta käsin on mahdotonta (ks. Granfelt 1998, 105). Vaikka tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena ei ole kiintiöpakolaisten omat näkemykset kodin rakentamisesta, vaan viranomaisten näkemykset kiintiöpakolaisten asuttamisesta ja asumisesta, on erittäin mielenkiintoista pohtia, miten asuminen ja kotia voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista.

Neljännessä luvussa tuon esille tutkielman empiirisiä elementtejä. Ensiksi esittelen tutkielman aineistoa ja aineistonkeruumenetelmiä ja sen jälkeen tutkielmassa käytettyjä analyysimenetelmiä. Metodiosiossa tuon esille myös tutkielmaan liittyviä eettisiä asioita. Tutkielman tuloksia käsittelevät luvut olen jaotellut kolmeen pääluokkaan. Luvussa viisi, kuusi ja seitsemän esittelen ja analysoin aineiston tuloksia. Olen koontanut jokaisen pääluvun alle alalukuja tuomaan esille kullekin teemalle keskeisiä asioita. Tuloksia esittelevät luvut eivät ole selvärajaisia, vaan kaikki teemat liittyvät läheisesti toisiinsa. Yhteenvedossa tuon esille tutkielman keskeiset tulokset ja vastaukset tutkimuskysymyksiin. Lopuksi reflektoin lyhyesti tutkielmaa kokonaisuutena.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Tutkielma paikantuu monitieteelliseen tutkimuskenttään, vaikka monikulttuurisuuden liittyvä tutkimus onkin tutkielman kannalta kaikkein keskeisimmässä asemassa. Monikulttuurisuuden lisääntyminen Suomessa luo tarpeen etnisten suhteiden tutkimukselle. Suomessa monikulttuurisuustutkimus onkin lisääntynyt voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. (Puronen 2006, 44–45.) Monikulttuurisuuden liittyviä ilmiöitä on tutkittu paljon monenlaisista eri näkökulmista etenkin yhteiskuntatieteissä. Tuomas Martikaisen, Pasi Saukkosen ja Minna Säävälän (2013) kirja *Muuttajat* käsittelee kansainvälisen muuttoliikkeen vaikutuksia suomalaisen yhteiskuntaan ja kokoaa eri tieteenalojen asiantuntijoiden kirjoituksia muun muassa kotouttamispolitiikasta, maahanmuuttajien asumisesta ja maahanmuuttajien asemasta työmarkkinajärjestöissä ja koulutusjärjestelmässä.

Usein monikulttuurisuuden liittyvässä tutkimuksessa maahanmuuttajia on käsitelty yhtenä ryhmänä eikä eri syistä Suomeen saapuneita henkilöitä ole eroteltu tutkimuksissa. Pelkätään pakolaisia koskeva tutkimus on ollut Suomessa suppeaa. Matinheikki- Kokon kirjoituksissa (1992; 1994; 1997) pakolaiset ovat ryhmänä tutkimuksen keskiössä. Hän on muun muassa pohtinut pakolaisten vastaanottoon liittyviä elementtejä (ks. Matinheikki-Kokko 1994) ja kuinka viranomaiset pyrkivät edistämään pakolaisten hyvinvointia (ks. Matinheikki-Kokko1992). Lisäksi hän on tutkinut kulttuurien välisen työn haasteita ja monikulttuurisuuden toteutumista siirtolaisuuspoliittisissa ohjelmissa sekä kuntatyöntekijöiden keskuudessa (ks. Matinheikki-Kokko1997).

Kiintiöpakolaisten asuttaminen on julkista toimintaa. Asuttamisen aspekti kiintiöpakolaisten yhteydessä liittyy tutkielmani sosiaalipoliittisiin kysymyksiin. Asuminen nivoutuu läheisesti ihmisten hyvinvointiin liittyviin asioihin ja kannustaa näin ollen tarkastelemaan yhteiskunnallisia rakenteita ja palveluita kiintiöpakolaisten asumisen ja asuttamisen yhteydessä. Tutkimus, joka koskee kulttuurista monimuotoisuutta ja kulttuurien kohtaamista viranomaistyön yhteydessä on lisääntynyt 2000- luvulla. Useasti tutkimuksissa on painotunut joku tietty ammattiryhmä, varsinkin sosiaalisektori ja opetusympäristö (esim. Anis 2008; Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003; Pekkanen 2014; Talib 2005;). Pirkko Pitkänen (2006) on tutkinut, kuinka eri hallinnonalojen viranomaiset saattavat suhtautua monikulttuurisuuden lisääntymiseen eri tavalla. Sari Hammar-Suutarin (2009) tutkimuk-

sessä tutkimuskohteena ovat erilaisissa asiakaspalvelutehtävissä olevat viranomaiset julkisella sektorilla sekä ulkomaalaistaustaiset henkilöt.

Asumisen aspekti liittyy tutkimukseni myös maantieteelliseen tutkimuskenttään. Maahanmuuttajien asuminen ja heihin kohdistuva asuntopolitiikka on herättänyt kasvavaa mielenkiintoa tutkijoiden parissa viime vuosien aikana maahanmuuton lisääntymisen seurauksena. Anneli Junnto (2005) on muun muassa vertaillut pääkaupunkiseudulla eri maahanmuuttajaryhmien asumistasoa keskenään sekä suhteessa kantaväestöön. Suomessa on erityisesti tutkittu maahanmuuttajien alueellista sijoittumista ja etnistä segregaatiota. Näissä tutkimuksissa on haluttu tutkia maahanmuuttajien keskittymistä tietyille asuinalueille ja sen vaikutuksia integraatioon ja kotoutumiseen (esim. Dhalmann 2011; Rasikangas 2013a; Vilka 2011). Hanna Dahlmann (2011) on lisäksi tutkinut maahanmuuttajien asumisvaihtoehtoja ja valintoja suhteessa etniseen segregaatioon.

Kokonaisuudessaan pelkästään etnisten vähemmistöjen asumiseen ja asuttamiseen liittyvä tutkimus on ollut kuitenkin vähäistä. Tutkimukset, jotka ovat käsitelleet maahanmuuttajien arkea ja kokemuksia Suomessa, ovat käsitelleet myös maahanmuuttajien asumiseen ja kodin rakentamiseen liittyviä аспекteja (ks. esim. Huttunen 2002; Tiilikainen 2003; Virtanen & Vilka 2008). Etenkin islamin uskon vaikutus asumiseen on herättänyt tutkijoissa kiinnostusta (esim. Tiilikainen 2003; Virtanen & Vilka 2008). Hanna Virtasen & Katja Vilkan (2008) tutkimuksessa käsitellään sekä viranomaisten että somalien näkemyksiä Suomessa asumisesta. Maria Pikkaraisen ja Sirkku Wilkmanin (2008) raportissa on viranomaisia haastatteleamalla tutkittu eri kuntien käytäntöjä, joiden avulla pakolaisia ohjataan itsenäiseen asumiseen Suomessa. Ulkomailta, esimerkiksi Isosta-Britanniasta, Kanadasta, Australiasta ja Ruotsista löytyy tutkimuksia, jotka käsittelevät maahanmuuttajien ja pakolaisten asumiseen liittyviä kysymyksiä (esim. Abramsson, Borgegård & Fransson, 2010; Bowes, Dar & Sim 2000; Fozdar & Hartley 2013; Mensah & Williams 2014; Netto 2011a; Netto 2011b; Philips 2006; Özuekren & Van Kempen 2003).

Vaikka maahanmuuttajien asumiseen liittyvä tutkimus on herättänyt enemmän kiinnostusta Suomessa viimeisten vuosien aikana, maahanmuuttajien ja pakolaisten asumiseen liittyvät kysymykset ja asumisen vaikutus integraatioon ovat saaneet paljon vähemmän huomiota akateemisissa ja julkisissa keskusteluissa kuin esimerkiksi maahanmuuttajien työllistymi-

seen liittyvät kysymykset.² Kuitenkin Alastair Agerin ja Alison Strangin (2008, 170–172) mukaan asuminen on yksi integraation pääkomponenteista, koska se luo turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia uudessa tilanteessa. Asumiseen liittyvät asiat voidaankin nähdä olevan oleellinen osa uuden kodin rakentamista uuteen ympäristöön.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on tutkia viranomaisten puhetapoja koskien kiintiöpakolaisten asuttamista ja asumista Tampereella. Mielenkiinnon kohteena ovat viranomaisten suhtautuminen asuttamisen käytäntöjä sekä kiintiöpakolaisten asumiseen liittyviä toiveita ja tarpeita kohtaan. Ydinteemana on asumisen ja kulttuurin välinen suhde. Olen kiinnostunut siitä, miten ja missä yhteydessä viranomaiset puhuvat kulttuurista kun tarkastelun kohteena on kiintiöpakolaisten asuttaminen ja asuminen. Tutkielmassa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten Tampereella työskentelevät viranomaiset suhtautuvat kiintiöpakolaisten asuttamiseen?
2. Miten viranomaiset suhtautuvat kiintiöpakolaisten asumistarpeisiin ja toiveisiin?
3. Miten kulttuuri merkityksellistyy viranomaisten puheessa asumisen kontekstissa?

² Maahanmuuttajien työllistymisen vaikutuksesta integraatioon ks. mm.: Forsander 2002; Forsander & Ekholm 2001a.

2 KIINTIÖPAKOLAISTEN ASUTTAMINEN

2.1 Kiintiöpakolaisia koskevat käytännöt

Yhdistyneiden Kansakuntien Geneven 1951 konvention mukaan pakolaisia ovat ne, jotka eivät kykene palaamaan kotimaahansa, koska pelkäävät joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, sosiaalisen aseman tai poliittisen mielipiteen johdosta (UNHCR 2011, 3). Suomen maahanmuuttovirasto määrittelee kiintiöpakolaisiksi henkilöt, jotka ovat paenneet kotimaastaan tai vakituisesta asuinmaastaan toiseen maahan, johon he eivät voi pysyvästi asettua asumaan ja heidät tulee näin ollen uudelleen sijoittaa kolmanteen maahan kiintiöpakolaisena. Pakolaiskiintiössä olevat henkilöt ovat Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia henkilöitä. Suomessa eduskunta päättää vuosittain pakolaiskiintiöstä. Maahanmuuttoviraston mukaan Suomen pakolaiskiintiö on ollut vuodesta 2001 pääsääntöisesti 750 henkilöä.³

Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan Suomeen vastaanotettiin vuonna 2014 1030 kiintiöpakolaista (ks. taulukko 1). Suurimmat ryhmät olivat Syyria (495), Sudan (165), Kongon demokraattinen tasavalta (146) ja Afganistan (130). Vuonna 2014 Hätätapauksia oli 94. Hätätapaukset koskevat pakolaisia, jotka täytyy kiireellisesti sijoittaa toiseen maahan. Hätätapauskiintiössä tulevat pakolaiset voivat edustaa mitä tahansa kansalaisuutta ja tulla mistä tahansa maasta, kun taas muiden kiintiöihin kuuluvien pakolaisten kansalaisuus ja tulomaa on ennalta määriteltä. (Maahanmuuttovirasto.) Suomeen tulleissa pakolaisissa on ollut 1990-luvulta lähtien etenkin somaleja, kurdeja, bosnialaisia ja Kosovon albaaneja (Väkiparta 2011, 21). Vuonna 2015 kiintiötä on nostettu 1050 henkilöön Syyrian kriisin vuoksi. Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) tekemän raportin (2014, 9) mukaan Tampere vastaanottaa vuosittain vähintään 65–70 kiintiöpakolaista, mutta vuonna 2014 kiintiötä nostettiin 120 henkilöön (Monitori-lehti, 23.4.2014).

³ Ks. tarkat kiintiöpakolaistilastot 2003 – 2014: Maahanmuuttovirasto; www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot/kiintiopakolaiset

Valitut	Valittujen pakolaisten kansalaisuus
495	Syyria
165	Sudan
146	Kongon demokraattinen tasavalta
130	Afganistan
94	Eri kansalaisuuksia (häätätapaukset)

Taulukko 1: Suomeen saapuneet kiintiöpakolaiset vuonna 2014 (Maahanmuuttovirasto).

Kiintiöpakolaisen saapuminen Suomeen on monivaiheinen prosessi. Maahanmuuttoviraston mukaan ensiksi UNHCR ehdottaa Suomelle pakolaisiksi katsomiaan henkilöitä. UNHCR:n esityksen pohjalta sisäministeri tekee ulkoasianministeriön ja työ-, ja elinkeinoministeriön kanssa käytyjen neuvottelujen pohjalta päätöksen pakolaiskiintiön alueellisesta kohdentamisesta. Lopullinen valinta henkilöistä, jotka Suomeen otetaan, tehdään maahanmuuttoviraston johdolla tehtävien haastatteluiden perusteella. Haastatteluissa kartoitetaan muun muassa henkilöiden kansainvälisen suojelun ja uudelleensijoituksen tarvetta sekä Suomeen kotoutumisen mahdollisuuksia (TEM 2013, 30). Kiintiöstä valitut henkilöt saavat Suomessa pakolaisaseman ja maahanmuuttovirasto myöntää heille oleskeluluvat. Kiintiöpakolainen saapuu Suomeen, kun kuntapaikka on varmistunut. Elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset (ELY) huolehtivat pakolaisten kuntiin ohjaamisesta ja vastaanoton järjestämisestä.⁴ Kiintiöpakolaisen saapuminen tiettyyn kuntaan on pitkä prosessi ja kiintiöpakolainen saattaa saapua Suomeen vasta vuoden päästä haastatteluista (TEM 2014, 19).

Kiintiöpakolaisten sijoittaminen on vapaaehtoista kunnille ja valtio korvaa kunnille kiintiöpakolaisista koituvia kustannuksia.⁵ Kuntapaikan varmistuttua maahanmuuttovirasto toimittaa ELY- keskuksien kautta kunnalle tiivistelmän kuntaan sijoitettavan pakolaisen henkilötiedoista. ELY- keskuksen saamista tiedoista käy ilmi perheko, perheen ikäkausi, kotimaassa saadun koulutuksen kesto, työkokemus ja pakolaisen mahdollinen toive

⁴ ks. kaaviokuva kiintiöpakolaisten valinnasta:

http://www.migri.fi/download/15967_kiintiopakolaiset.pdf?790c83d3f234d288

⁵ Kustannuksien korvaamisesta: ks. Tuominen, Peltonen & Köngäs (2013): Selvitys työ ja elinkeinoministeriölle pakolaisten vastaanoton kuntakorvausjärjestelmästä.

jatkokoulutuksesta. Lisäksi ulkomaalaisvirasto ilmoittaa ELY- keskuksille pakolaisen terveydentilasta ja sairauksista. (TEM 2013, 28–32.) Työ- ja elinkeinoministeriön raportista (2014, 19) käy kuitenkin ilmi, että kunnan viranomaiset kokevat toisinaan saamansa tiedot tulevasta pakolaisista riittämättömiksi. Kriittisimpien näkemysten mukaan viranomaisten saamasta informaatiosta, perheen koko on yleensä ilmoitettu oikein, mutta muiden tietojen kohdalla saattaa olla paljon epäselvyyttä.

Saatujen tietojen perusteella pakolaiselle pyritään löytämään sopiva asunto ja valmistaudutaan mahdollisiin erityisjärjestelyihin. Kunta ilmoittaa maahanmuuttovirastolle ajankohdan, jolloin asunto on valmiina ja kiintiöpakolaiset voivat saapua kuntaan. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeiden mukaan asunnoissa tulee olla perusvarustelut (vuoteet, liinavaatteet, astioita ja valaisimia). Asuntojen varustelutasoissa saattaa kuitenkin olla kuntakohtaisia eroja. (TEM 2013, 40–41.)

Työ- ja elinkeinoministeriön raportin (2014, 4–8) mukaan vuodesta 2009 pakolaisia on ollut vaikeampi sijoittaa kuntiin. Kiintiöpakolaisten vastaanoton haasteellisuutta on lisännyt se, että nykyisin kiintiöpakolaiset saapuvat kuntaan yksittäin ja eri aikoina, kun taas kiintiöpakolaisten vastaanoton alkuaikoina pakolaiset saapuivat Suomeen ryhminä. Tällöin palveluita on ollut helpompi koordinoita. Haasteen vastaanotolle tuo myös se, että usein kiintiöpakolaisten saapuminen viivästyy. Kunta saattaa joutua pitämään tiettyä asuntoa varattuna kiintiöpakolaiselle useita kuukausia. Haasteet vastaanoton organisoimisessa vaikuttavat kuntien haluun vastaanottaa kiintiöpakolaisia. Työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamien haastattelujen perusteella haluttomuus pakolaisten vastaanotolle johtuu siitä, että kunnat eivät tiedä, mitä pakolaisten vastaanottaminen käytännön tasolla tarkoittaa ja miten siihen tulisi varautua. Raportin mukaan oman haasteen laadukkaiden ja riittävien palveluiden tarjoamiseksi tuo myös turvapaikanhakijoiden ja muiden spontaanisti kuntaan muuttavien pakolaisten ja maahanmuuttajien lisääntyminen. Tämä johtaa siihen, että pakolaispalveluissa voi olla paljon enemmän asiakkaita kuin mihin resurssit on mitoitettu. Vastaanoton haastavuuden ja palveluiden riittämättömyyden lisäksi haluttomuuteen vastaanottaa kiintiöpakolaisia on raportin perusteella vaikuttanut myös kuntien heikentynyt taloustilanne ja valtion kunnille maksamien korvausten riittämättömyys.

Monivaiheinen prosessi osoittaa kiintiöpakolaisten riippuvuuden useiden eri tahojen toiminnasta ja päätöksistä. Työperäiset maahanmuuttajat ja esimerkiksi ulkomailta tulevat

opiskelijat tulevat omasta halustaan uuteen maahan, kun taas kiintiöpakolaiset ovat voimakkaasti riippuvaisia valtion ja kuntien toimista ja päätöksistä. Kiintiöpakolaisen tulo uuteen kuntaan on ylhäältäpäin organisoitua toimintaa ja alkuvaiheen asuttamisessa kiintiöpakolaisella ei ole mahdollisuutta päästä vaikuttamaan asuinpaikkaansa.

2.2 Kiintiöpakolaiset ja suomalainen asuntopolitiikka

Asumiseen liittyvät asiat ovat osa ihmisten perusoikeuksia, jotka on määritelty Suomen perustuslaissa. Perustuslain (1999/731:19) mukaan ”julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.” Valtio tukee Suomessa edullisten vuokra-asuntojen rakentamista asumisen rahoitus – ja kehittämiskeskuksen (ARA) kautta. Ympäristöministeriö hallinnoi ARA:n toimintaa ja on vastuussa Suomen asuntopolitiikasta. ARA- rahoitettuja vuokra-asuntoja koskevat tietyt laissa säädettyt rajoitukset koskien vuokrien määrää, asukkaiden valintaa ja vuokra-asuntojen luovutusta. ARA tukee erityisten väestöryhmien vuokra-asumista. Näihin erityisiin ryhmiin kuuluu muun muassa lastensuojelunkohteena olevia perheitä, maahanmuuttajia ja opiskelijoita. Asukasvalinta tulee ARA:n ohjeiden mukaan perustua sosiaaliseen ja taloudelliseen tarpeeseen. (ARA 2014, 5, 27–28.)

Sosiaalinen asuminen tarkoittaa asunnon tarjoamista niille väestöryhmille, jotka eivät pysty saamaan asuntoa vapailta asuntomarkkinoilta. Sosiaalinen asuminen pitää sisällään yleensä yhteiskunnan tukemat tai omistamat, ei voittoa tavoittelevat kuntien hallinnoimat vuokratotaloyhtiöiden asunnot ja lisäksi asuntosijoitusyhtiöt, joilla on sosiaalista vuokra-asuntokantaa. (Rasinkangas 2013b, 131; Juntto 2008, 86.) Maahanmuuttajien kohdalla sosiaalinen asuminen on sosioekonomisen taustan vuoksi yleisin asunnon saannin tapa. Tämä rajaa maahanmuuttajien osalta asuntojen ja talojen tarjontaa. Vuokratalot ovat usein kerrostaloja ja isoja asuntoja on vähän tarjolla. Pakolaisten ja maahanmuuttajien vallinnavara onkin yleisesti paljon pienempi kuin suomalaisilla. (Juntto 2005, 45–46.) Yleensä kiintiöpakolaisille tarjotut asunnot ovat kuntien vuokra-taloyhtiön kerrostaloasuntoja. Jotkut kunnat saattavat myös hyödyntää yksityisiä asuntomarkkinoita. (TEM 2014, 23–24.) Tampereella kiintiöpakolaisia ei ole sijoitettu yksityisen sektorin asuntoihin, vaan kiintiöpakolaiset sijoitetaan pääasiallisesti Tampereen Vuokra-asunto Oy:n (TVA) hallin-

noimiin asuntoihin sekä Tampereen vuokratalosäätiön (VTS) asuntoihin (Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2014–2025, 21).

Suomessa harjoitettu asuntopolitiikka, suomalainen asuntokanta ja suomalaiset asuntomarkkinat määrittävät maahanmuuttajien asumisuria ja vaikuttavat siihen, millaisiin asuntoihin he päätyvät. Sosiaalinen sekoittaminen on ollut tärkeä osa suomalaista asuntopolitiikkaa. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa on pyritty ehkäisemään asuinalueiden segregoitumista, eli asuinalueiden eriytymistä. Sekä valtion kotouttamisohjelmassa (2012–2015, 22–23) että Tampereen kotouttamisohjelmassa (2014–2025,20) asuinalueiden eriytymiskäytön ehkäiseminen painottuu selvästi. Suomessa on tuettu monimuotoisten asuinalueiden syntyä rakentamalla samalle asuinalueelle sekä vuokra- että omistusasuntoja ja pitämällä näin ollen asuntokanta monipuolisena. Lisäksi pakolaisia on pyritty hajasijoittamaan Suomessa mahdollisimman moneen kuntaan, vaikkakin edelleen suurin osa pakolaisista keskittyy Suomessa isoimpiin kaupunkeihin (Rasinkangas 2013b, 135).

Etnisesti sekoittuneen asukasrakenteen on katsottu edistävän positiivista kanssakäymistä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ja lisäävän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta (ks. Vilkkama, 2011,15). Kuitenkin tutkimuksista käy ilmi, että monet maahanmuuttajat hakeutuvat vapaaehtoisesti asumaan toistensa läheisyyteen, koska he saattavat kokea itsensä syrjityksi ja torjutuksi kantaväestön taholta. Lisäksi he kokevat saavansa usein vertaistukea sukulaisilta, ystäviltä ja samaan etniseen ryhmään kuuluvilta. (ks. esim. Dhalmann 2011; Matinheikki- Kokko 1997, 27–29.) Jarkko Rasinkangas (2013 a, 57) toteaaakin, että vaikka sosiaalinen sekoittaminen on nähty positiivisena ilmiönä koko kaupunkisuunnittelun kannalta, sosiaalisen sekoittamisen myötä samanlaiset asumismieltymykset ja asumistyylin omaavien ihmisten on haastavampaa asettautua asumaan samalle asuinalueelle.

Anneli Junnto (2010, 18–19) kirjoittaa, että asumisessa on havaittavissa polkuriippuvuutta. Polkuriippuvuus asumisen yhteydessä tarkoittaa sitä, että eri maissa asumisratkaisut ja asumiskulttuurit ovat historian kehityksen tulosta. Polkuriippuvuus asumisessa heijastaa maan asumiskulttuuria ja asumiseen liittyviä asenteita ja rakenteita. Se vaikuttaa muun muassa asumistapoihin, asuntokannan koostumukseen, talotyyppeihin ja sisustusratkaisuihin. Junnto (2005, 43–44) huomauttaa, että suomalaista asumisen mallia ja asuntotarjontaa voidaan pitää varsin homogeenisena. Suomalaisia asuntoja kuvastaa suhteellisen pieni koko, hyväkuntoisuus, hyvä varustelu, uudet asunnot ja standardisoidut asumisen mallit. On-

kin tärkeä huomata, että Suomessa asumisstandardit ovat muotoutuneet niistä oletuksista, jotka sopivat suomalaisille asujille ja heidän tarpeilleen (Alitolppa-Niitamo 2005, 41).

Asumistarpeet erilaistuvat ja asumisvaihtoehdot eivät aina kohtaa asukkaiden tarpeiden ja toiveiden kanssa. Monikulttuurisuus muiden väestötieteellisten tekijöiden ja elämäntyylien muutosten ohella luo omalta osaltaan erilaistumista asumisessa (Junto 2008, 10–14). Maahanmuuttajat muodostavat tulevaisuudessa merkittävän asunnon tarvitsijoiden ryhmän, jolla saattaa olla erilaisia asumistarpeita kuin kantaväestöllä. Junton mukaan maahanmuuttajien asumistarpeita ei tunneta riittävän hyvin. Vaihtoehtojen vähyys voi aiheuttaa ongelmia maahanmuuttajille, jotka eivät löydä tarpeisiinsa sopivia asuntoja. Esimerkiksi monilapsisten maahanmuuttajaperheiden on ollut ongelmallista löytää riittävän isoa asuntoa, koska suuria vuokra-asuntoja on vähän tarjolla (Emt. 25–26). Samoin työ- ja elinkeinoministeriön raportin (2014, 23) mukaan usein asuntomarkkinoilla on pulaa pienistä ja suurista asunnoista.

Asumiskulttuurit ja asumiseen liittyvät käytännöt saattavat vaihdella suuresti kulttuurien välillä. Pikkaraisen ja Wilkmanin (2008,14–23) raportista käy ilmi, että pakolaisille pyritään järjestämään neuvontaa ja ohjausta suomalaisista asumisen tavoista ja käytännöistä. Heidän tekemän kyselytutkimuksen mukaan kunnat järjestävät muuttotukea, asettautumistukea ja tuettua asumista pakolaiselle. Raportissa kuitenkin todetaan, että neuvonnasta ja opastuksesta huolimatta tarve asumisen tukemiseen ja ohjaamiseen olisi vielä suurempaa, kuin mitä kunnat pystyvät järjestämään.

Maahanmuuttajien asumistarpeet sekä mahdollisuudet hankkia asunto asuntoasuntomarkkinoilta vaihtelevat huomattavasti. Maahanmuuton syyllä on vaikutusta siihen, missä ensimmäinen asunto sijaitsee ja miten asuntoon ajaututaan. Pakolaisstatuksen omaavien ihmisten asumiseen vaikuttavat eniten viranomaisten käytännöt. (Rasikangas 2013b, 124.) Kiintiöpakolaiset ovat pitkälti riippuvaisia viranomaisten valinnoista ja päätöksistä, eivätkä siten pysty itse vaikuttamaan siihen, mistä ja millaisen asunnon he saavat. Sosiaalisesta asumisesta vastuussa olevat viranomaiset ovatkin merkittäviä vallankäyttäjiä asuntojen jaon kriteereiden ja käytäntöjen määrittelyjen suhteen (emt. 128).

2.3 Viranomaistyö monikulttuurisessa kontekstissa

Viranomaistyötä säätelee Suomessa lainsäädäntö. Monikulttuurisen viranomaistyön kannalta keskeinen laki on yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Lain mukaan viranomaisen tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta ja turvata yhdenvertaisuuden toteutuminen. Laki kieltää ikään, etnisyyteen, kansalliseen alkuperään, kansallisuuteen, uskontoon tai muihin henkilöön liittyvien syiden perusteella tapahtuvan syrjinnän. Asumisen kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että ketään ei saa syrjiä esimerkiksi etnisen alkuperän perusteella, kun kysymys on julkisesta asunnon tarjonnasta ja saatavuudesta (ARA 2014, 12).

Monikulttuurisen viranomaistyön kannalta toinen keskeinen säädös on vuoden 1999 kotouttamislaki (493/1999). Uusin laki kotoutumisen edistämisestä on vuodelta 2010. Uuden kotouttamislain (1386/2010) tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotouttamista, tasa-arvoa ja maahanmuuttajien kykyä osallistua yhteiskunnan toimintaan ja työelämään omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Kotouttamislaissa viranomaisten vastuulle määritellään kuuluvaksi kotouttamista edistävät toimet ja maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen yhteiskunnallisten palveluiden osalta. Maahanmuuttajalla on oikeus enintään kolme vuotta kestävään henkilökohtaiseen kotoutumissuunnitelmaan, jonka tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia taitoja sekä edistää mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. (Emt.) Uudessa kotoutumislaissa painottuu kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että myös kantaväestön ja viranomaisten tulee sopeutua monikulttuurisuuteen ja edistää hyviä etnisiä suhteita ja kulttuurien välistä vuoropuhelua. (Saukkonen 2013b, 93.)

Suomessa asuvalla maahanmuuttajalla on oikeus peruspalveluihin, joita ovat muun muassa opetus, kotoutumiskoulutus, työllistäminen, sosiaali- ja terveystalvet ja asuminen. Universalismin käsite määrittää pitkälti suomalaista sosiaalipolitiikkaa ja hyvinvointipalveluiden tarjontaa. Universalismin idea heijastaa ajatusta ihmisten tasa-arvoisista ja yhdenmukaisista oikeuksista ja velvollisuuksista. (ks. Anttonen & Sipilä 2012, 147–190.) Universalistisen sosiaali-politiikan ajatus perustuu samanlaiseen kohteluun kaikkien kansalaisten kesken. Universalistisen sosiaalipolitiikan vastakohtana voidaan puhua valikoivasta sosiaalipolitiikasta, joka vaatii positiivisia eriyttäviä käytäntöjä tasa-arvoisuuden ja kulttuurisen monimuotoisuuden saavuttamiseksi. (Matinheikki-Kokko 1994, 84.)

Pakolaisten vastaanottamisessa ja asuttamisessa voidaan nähdä sekä piirteitä universalistisesta että valikoivasta sosiaalipolitiikasta. Palveluiden tarjoamiseen kuntatasolla vaikuttava niin sanottu normaalipalveluperiaate heijastaa universalistista lähestymistapaa. Normaalipalveluperiaatteen mukaan kukin viranomainen huolehtii oman toimialansa kuuluvista tehtävistä myös maahanmuuttajien osalta, ja näin ollen erillisiä ja pysyviä organisaatioita ei perusteta, vaan kaikille kuntalaisille kuuluu samat palvelut, oikeudet ja velvollisuudet. (Saukkonen 2013a, 86.) Käytännön työssä normaalipalveluperiaate tarkoittaa sitä, että palvelujärjestelmän ja viranomaisten pitäisi olla entistä enemmän valmistautuneita kohtamaan monikulttuurisia asiakkaita ja pystyä vastaamaan erilaisten vähemmistöjen tarpeisiin (emt.). Kuitenkin pakolaisten asuttamiseen liittyy myös erityisiä tukitoimenpiteitä, kuten asumisen ohjausta ja tulkkipalveluita kolmen vuoden kotoutumissuunnitelman ajan, joten kiintiöpakolaiset nauttivat myös tietyistä myönteisistä eriyttävistä oikeuksista.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamiseen liittyvien asioiden valmistelusta ja koordinoinnista. Hallitus, eduskunta ja ministeriöt muotoilevat yleiset maahanmuuttopoliittiset linjaukset, joiden pohjalta kunnat hoitavat maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviä asioita. (Raunio, Hammar-Suutari & Säävälä 2011, 53.) Lait ja poliittiset päätökset kuvastavat valtion asennetta maahanmuuttajia ja heidän kulttuurisia oikeuksia kohtaan. Lisäksi ne määrittävät, miten käytännössä kotouttamista tulisi tapahtua. (Saukkonen 2013a, 125.) Käytännössä kuitenkin kunnat kantavat ison vastuun kotouttamislain toimeenpanemisesta ja oleellisten peruspalveluiden tuottamisesta. Jokainen kunta on esimerkiksi velvoitettu laatimaan itsenäisesti yhdessä eri osa-alueiden viranomaisten kanssa kotouttamisohjelman. (Valtioneuvosto 2008, 20–22.) Tästä johtuen Suomessa saattaa olla käytännön kotouttamisen osalta suurehkoja eroja eri kuntien välillä. Saukkosen (2013b, 94) mukaan kuntien laajan itsenäisen päätäntävällän takia suomalaisessa kotouttamispolitiikassa suuri haaste onkin ollut keskushallinnon tavoitteiden toteuttaminen.

Raunio ym. (2011, 51–53) kirjoittavat, kuinka tärkeää on ottaa huomioon kaupunki konteksti, josta käsin maahanmuuttajien sopeutumista analysoidaan, koska alueiden valmiudet tai halukkuus vastaanottaa uusia tulijoita voivat vaihdella huomattavasti. Jokaisella kunnalla on omat puitteet ja rakenteet, jotka säätelevät kuntalaisten arkea, liittyvät ne sitten terveydenhuoltoon, koulutukseen tai esimerkiksi asumiseen. Nämä puitteet ja rakenteet vaikuttavat luonnollisesti myös niiden viranomaisten työhön, jotka kohtaavat työssään monikulttuurisia asiakkaita.

On myös tärkeää huomioida, että käytettävissä olevat resurssit määrittävät paljon viranomaistyön toteuttamista. Hammar-Suutari (2006,11) huomauttaa, että puutteelliset taloudelliset voimavarat vaikeuttavat työn toteuttamista käytännössä. Esimerkiksi viime vuosien perusteella Saukkosen mukaan (2013a, 90) kotouttamiseen käytettävissä olevat resurssit eivät ole olleet riittäviä käytännön kotouttamisen toteuttamisessa.

Hyvinvointipalvelut ovat usein erittäin konkreettisia etenkin maahanmuuttajien kohdalla, koska he kuuluvat usein yhteiskunnan vähäosaisimpien joukkoon ja ovat näin ollen riippuvaisia erilaisista hyvinvointipalveluista (Martikainen 2011, 23–27). Forsanderin (2002, 83 Ikäläinen ym. 2003, 32 mukaan) mukaan pohjoismainen hyvinvointivaltio onkin auttanut ehkäisemään maahanmuuttajien köyhyyttä. Hammar-Suutari (2009, 120) pohtii kuitenkin tutkimuksessaan, kuinka hyvinvointivaltion struktuuri tekee asiakkaista myös riippuvaisia viranomaisten päätöksistä ja toimista. Viranomaisen tarjoaa asiakkaalle palvelua, jota asiakas tarvitsee, esimerkiksi asuntoa. Hammar-Suutarin mukaan viranomaiskohtaaminen ei välttämättä ole tasa-arvoinen tapahtuma virkailijan ja asiakkaan kesken. Tämä johtuu siitä, että asiakkaat ja viranomaiset tulevat erilaisista lähtökohdista ja molemmilla on oma paikkansa asiakaspalvelutilanteessa. Vallan näkökulma on otettava huomioon kun tarkastellaan viranomaistyötä, koska vaikka lait säätelevät viranomaistoimintaa, on jokaisella viranomaisella myös oman sektorinsa sisällä mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Lisäksi Hammar-Suutari huomauttaa, että viranomaisella on paremmat valmiudet toimia asiakaspalvelutilanteessa suhteessa maahanmuuttajaan, koska viranomaisen tuntee lait, säädökset ja käytännöt. (Emt.)

Viranomaistyötä säätelevät tarkat käytännöt ja eettiset periaatteet ja käytettävissä olevat resurssit eivät pelkästään takaa viranomaistyötä ohjaavien käytäntöjen ja periaatteiden toteutumista käytännön työssä. ”Pakolaistyössä työntekijöiden omat arvot, uskomukset, asenteet ja normit vaikuttavat siihen, miten pakolaisasiakkaisiin liittyvää tietoa valikoidaan, miten pakolaisasiakkaan tarpeita tulkitaan ja miten toimitaan työssä”(Matinheikki-Kokko 1992, 41). Muun muassa Liebkind & Eränen (2000, 76–77) oman tutkimuksensa pohjalta huomauttavat, että eri ammattialojen opiskelijoilla voi olla erilaisia asenteita ja ennakkoluuloja, jotka paikantuvat asiakkaan etnisyyteen.

Hammar-Suutarin (2006, 8) mukaan ammattitaidon merkitys korostuu monikulttuurisessa viranomaistyössä. Vaikka viranomaistyötä säätelevät lait, viralliset linjaukset ja re-

surssit, Hammar-Suutari toteaa, että viranomaisella on virkansa puolesta suuri vastuu palvelun onnistumisesta. Viranomainen on se, kuka on kosketuksissa maahanmuuttajan arkeen ja hänen velvollisuutena on yrittää tulkita asiakkaan tarpeita mahdollisimman hyvin.

3 TEOREETTISET KÄSITTEET

3.1 Kulttuuri merkityksiä rakentamassa

Kulttuuri on moniulotteinen käsite ja kulttuuria voidaan tutkia monista erilaisista näkökulmista. Kulttuurin käsitteellä voidaan viitata esimerkiksi korkeakulttuuriin ja taiteisiin tai antropologiseen kulttuurin käsitteeseen, jossa kulttuuri nähdään elämäntapana (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006,12). Tässä tutkielmassa kulttuurin käsitteellä viitataan antropologiseen kulttuurin käsitteeseen. Antropologiassa kulttuurin on nähty sisältävän erilaisia näkymättömiä ja näkyviä tietyn ryhmän jakamia piirteitä, kuten ruokatavat, pukeutumisen, arvot, uskonnon, tapakulttuurin ja niin edelleen (emt.). Perinteisen antropologisen kulttuurikäsitteen mukaan ”maailma jakaantuu selvärajaisiin kulttuurisiin yksiköihin, ja kukin yksilö sosiaalistuu oman kulttuurinsa jäseneksi niin, että tuo erityinen kulttuuri ohjaa hänen tapansa elää ja tehdä valintoja” (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 27).

Perinteisessä antropologisessa tutkimuksessa kulttuurin on koettu olevan vahvasti juurtunut syvälle johonkin paikkaan ja sen on oletettu sijaitsevan jossain maaperässä. Kulttuuri on siis kiinnittänyt ihmisten identiteettejä tiettyihin paikkoihin. (Malkki 2012, 33.) Perinteistä kulttuurikäsitystä on selvärajaisen luonteen lisäksi heijastanut näkemys kulttuurin pysyvyydestä. Esimerkiksi kulttuurin latinankielinen verbi, *colere*, tarkoitti alun perin kiinteää asumista jossakin ja kyseiseen paikkaan liittyviä käytäntöjä, esimerkiksi maanviljelyä. (Martikainen ym. 2006,11).

On kritisoitu, että kun kulttuuri nähdään esineiden, tapojen ja arvojen yhteisöllisenä järjestelmänä, kulttuuri esineellistyy. Tällöin kulttuuri määrittyy erilaisten elementtien kokonaisuudeksi, jotka paikantuvat tiettyyn yhteisöön. Tämä johtaa helposti siihen, että kulttuurin tutkimuksessa korostuu erilaisten tapojen ja arvojen mittaaminen, sen sijaan, että pohdittaisiin niiden merkityksiä. (Martikainen ym. 2006, 13.) Postmodernissa lähestymistavassa on alettu pohtimaan enemmän kulttuuria merkityksellisenä toimintana. Tällöin kulttuurin ei nähdä paikantuvan pelkästään ihmisten piirteisiin, vaan tapoihin, joilla on ihmisille merkityksiä ja joiden kautta ihmiset refleктоivat ympärillä olevaa maailmaa. (Emt.) Muun muassa Clifford Geertz (1973, 5) painottaa kulttuurin vaikutusta merkitysten tuottajana. Tässä

tutkielmassa kulttuurin painoarvo kulminoituu juuri siihen, kuinka kulttuuri voidaan nähdä merkityksellisenä asiana ihmisen identiteetin kannalta.

Perinteisessä antropologisessa tutkimuksessa kulttuuri on myös vahvasti liitetty kansan käsitteeseen. Kansallinen järjestys tarkoittaa, että kulttuurin lisäksi myös kansan on nähty kiinnittyvän luonnollisesti tiettyyn paikkaan. Liisa Malkin (2012, 36–37) mukaan ajatus asioiden kansallisesta järjestyksestä on luonut kehyksen muuttoliikkeelle, kansainväliselle pakolaishallinnon järjestelmälle ja muuttoliikkeiden tutkimukselle. Malkki toteaa, että asioiden kansalliseen järjestykseen juurtuneet oletukset tulevat selvästi näkyville etenkin pakolaisuuden ja muuttoliikkeen yhteydessä, koska muuttoliikkeen koetaan rikkovan tätä oletettua ”normaalia” järjestystä, jossa kulttuuri nähdään paikkaan juurtuneena. Tämän seurauksena pakolaisia kohdellaan helposti ratkaisua vaativina ”ongelmina” ja poikkeavina tapauksina, jotka vaativat korjaavia toimenpiteitä. (Emt. 32–33, 38–41, 112.)

Pakolaisten ja maahanmuuttajien nähdään helposti uhkaavan paikan ja kulttuurin suhdetta, koska he ovat paenneet tai lähteneet omasta kodistaan ja joutuvat rakentamaan uutta kotia vieraan kulttuurin kontekstiin ja uuteen paikkaan. Eri maiden maahanmuuttopolitiikassa käydään jatkuvaa kamppailua siitä, sallitaanko eri ryhmien saapuminen ”meidän” maaperälle, vai tulisiko heidän saapuminen estää jotenkin (Massey 2008, 119). Tällaista keskustelua on havaittavissa myös Suomessa. John Fiske (2003, 151) toteaa, että ”valta kontrolloida paikkaa, on aina valtaa kontrolloida ihmisiä.” Toisin sanoen, ”me” päätämme, kuka tähän paikkaan saa saapua.

Myös Doreen Massey on nähnyt ongelmallisena, että paikka on samaistettu yhteisöön. Massey (2008, 143–144) mielestä poliittisessa ja sosiaalisessa elämässä on yritetty yhdistää paikan ja identiteetin sekä paikan ja kotoisuuden tunne toisiinsa. Tällöin menneisyyden tärkeyttä korostetaan, identiteetti kuvataan yhtenäisenä ja rajaviivoja vedetään meidän ja muiden välille näennäisen turvallisuuden tunteen lisäämiseksi. Tämän seurauksena paikat ja identiteetit asettuvat helposti vastakkain ulkopuolella olevaan toiseen nähden.

Antropologisessa tutkimuksessa onkin alettu kyseenalaistamaan identiteettien luonnollista kiinnittymistä tiettyihin paikkoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiset eivät välttämättä identifioi itseään suhteessa johonkin tiettyyn maa-alueeseen, joka heijastaisi ihmisten alkuperää tai kulttuuria. Monet ihmiset ovat nykyään omasta halustaan tai pakon sanelemana

liikkeessä ja luovat uusia koteja ja moninaisia sidoksia. (Malkki 2012, 25–26.) Monikulttuurisuus, maahanmuutto ja pakolaisuus rikkovatkin ajatusta selvärajaisista paikoista ja heijastavat tarvetta ymmärtää paikan ja kulttuurin suhdetta uudella tavalla.

Masseyn (2008, 28–31) mukaan paikat eivät ole omia irrallisia yksiköitä. Hänen mukaansa paikan käsitteestä unohdetaan usein juuri moninaisten verkkojen ulottuvuus. Tämä tarkoittaa sitä, että usein oletetaan, että paikan ainutkertaisuus syntyy vain sen perusteella, mitä paikan rajojen sisäpuolella on. Tämä näkemys helposti unohtaa sen, että myös paikat ovat yhteyksissä moninaisiin verkkoihin ja eivät ole niin selvärajaisia kuin kuvitellaan. Samoin kuin ihmisillä voi olla ja on monia identiteettejä, niin on myös paikoilla. Tämä ei poista sitä, ettei paikka voisi olla erityinen tai ainutkertainen. Masseyn mukaan tärkeää on tunnistaa, että erityisyys ei ole tulosta jostain pitkästä sisäisestä historiasta, vaan ainutkertaisuuskin on riippuvainen monista erilaisista lähteistä.

Olli Löytty (2008, 16–17) korostaa, kuinka kansallinen kulttuuri, johon uudet tulokkaat yrittävät kotoutua, määräytyy yleisesti kiinteänä kokonaisuutena ja tasalaatuisena, mikä tarkoittaa esimerkiksi Suomen kontekstissa sitä, että kaikki suomen kansalaiset koetaan samankaltaisiksi. Löytty kuvaa yleistä suomalaista ajatusta kotoutumisesta matemaattisen yhtälön avulla: suureen yhtenäiseen kokonaisuuteen lisätään pienempiä osajoukkoja, jonka seurauksena yhtenäinen kokonaisuus on entisestään laajentunut, mutta ei laadultaan tai luonteeltaan muuttunut. Mutta todellisuudessa yhtälö ei ole näin yksinkertainen. Löytyn mukaan on epä johdonmukaista ajatella, että Suomi ja suomalaisuus eivät muuttuisi tässä prosessissa. Hän korostaakin, kuinka kulttuurien kohtaaminen on molemminpuolista ja vaikuttaa molempiin kulttuureihin.

Myöhempi kulttuurintutkimus on kyseenalaistanut asioiden kansallista järjestystä sekä kulttuurikäsitystä, jossa kulttuuri nähdään muuttumattomana, paikallaan pysyvänä ja selvärajaisena. Tällainen tutkimus on ottanut huomioon kulttuurin dynaamisen luonteen, kulttuurin monimuotoisuuden ja myös mahdollisuuden kulttuurin muuttumiselle (esim. Hall 2003a; Hall 2003b; Huttunen 2002; Löytty 2008; Malkki 2012; Massey 2008). Löytty (2008, 116–117) havainnollistaa tätä mainiosti vertailemalla kulttuuria ympäristöön: ympäristöä voimme luonnontieteellisessä mielessä luokitella ja mitata, mutta kulttuuria ja ihmisten suhdetta ympäristöön emme, koska se on aina epäpuhdasta.

Yhtäältä tällaisen lähestymistavan, jossa korostuu kulttuurin prosessuaalinen ja dynaaminen luonne voidaan nähdä vähentävän kulttuurin merkityksen korostumista, koska se painottaa mahdollisuuksia kulttuurin muuttumiselle ja kyseenalaistaa paikan ja kulttuurin välistä suhdetta. Mielestäni kulttuurin ja paikan välistä yhteyttä ei voida kuitenkaan täysin poissulkea, koska erilaiset tavat ja arvot ovat joissakin paikoissa dominoivammassa asemassa kuin toiset. Lisäksi edelleen monet paikat ja niihin paikantuvat tavat ovat monille ihmisille merkityksellisiä. Toisaalta kulttuurin näkeminen prosessina ja dynaamisena ei tarvitse tarkoittaa sitä, etteivätkö tietyt kulttuurin liittyvät tavat ja arvot voisi olla edelleen merkityksellisiä ihmisille. Kulttuurin prosessuaalinen ja dynaaminen luonne havainnollistaa, kuinka paikka ja siihen liitetyt ominaispiirteet eivät olekaan jotakin autenttista ja puhdasta. Vaikka tässä tutkielmassa pohditaan asumisen ja kulttuurin välistä suhdetta, asumiseen liittyviä käytäntöjä ei tarvitse nähdä staattisina ja pelkästään kulttuuriin paikantuvina. On tärkeää huomata, että kulttuuriset tavat vaihtelevat myös samaa etnistä ryhmää edustavien henkilöiden keskuudessa.

Esimerkiksi suomalaisuutta ja suomalaisia tapojakaan ei voida paikantaa tiettyihin piirteisiin tai ominaisuuksiin, jotka kaikki suomalaiset jakaisivat. Paikat ovatkin sosiaalisesti konstruoituja. Tähän viitaten, ei siis ole olemassa yhtä totuutta paikasta ja paikan identiteetistä, vaan monet rajat paikkojen välillä ovat luotu hallinnollisia tarpeita varten. (Massey 2003, 55,73.)Maiden rajat ovat yksi erinomainen esimerkki siitä, kuinka ne ovat yhteiskunnan luomia ja ajan saatossa ihmiset ovat alkaneet käsitellä niitä jotenkin autenttisina. Rajat ovatkin merkityksellisiä juuri siinä mielessä, että niiden kautta hallitaan ja organisoidaan sosiaalista tilaa. (Emt. 74.)

Löytyn (2008, 113, 134–136, 143–144) mukaan maailma ei koostu kulttuureista, vaan maailmaa selitetään kulttuureilla. Tällöin kulttuuri toimii yleensä ihmisiä erottavana tekijänä. Kun kulttuuri nähdään erottavana tekijänä, se myös helposti johtaa ajatteluun kulttuurista konfliktien ja ongelmien aiheuttajana. Esimerkiksi taloyhtiössä kulttuuriin ja elämäntapoihin paikantuvilla eroilla voidaan selittää asukkaiden välillä vallitsevia erilaisia tapoja asua ja niistä koituvia ongelmia.

On pelätty, että kulttuurin korostaminen johtaa kulttuurifundamentalismiin, jossa painoarvo on kulttuurisilla eroilla kulttuurien välisen harmonisen yhteiselon sijaan (Hannertz 2003, 216–217). Monikulttuurisuuden myötä ihmiset kohtaavat erilaisia tapoja, arvoja ja

käytäntöjä yhä useammin omassa elinympäristössään, esimerkiksi kerrostalolähiössä. Morley (2001, 178) kirjoittaa, kuinka postmodernismi ja sen tuoma epävakaisuus ja kiihtynyt muuttoliike on elvyttänyt nationalistisia piirteitä ja jopa ulkomaalaisiin kohdistuvaa ksenofobiaa. Ulf Hannerz (2003, 213) huomauttaa, kuinka kulttuurilla on aiemmin ollut positiivisia vivahteita, kun nyt se nousee esiin ristiriitaisissa yhteyksissä, kuten ”kulttuurien yhteentörmäys”, ”kulttuurishokki”, ”kulttuurien väliset konfliktit”. Samoin Forsander (2000,82) toteaa, että kulttuuri ymmärretään tuottavan enemmän erilaisuutta kuin yhtenäisyyttä.

Hannerz (2003, 216–217) huomauttaakin, että joukko tutkijoita on ehdottanut jopa kulttuurin käsitteen hylkäämistä, koska kulttuuri käsitteenä antaa liikaa painoarvoa eroille ja kulttuurifundamentalistisille suuntauksille. Toisaalta kulttuuri käsitteenä on edelleenkin erittäin keskeinen esimerkiksi monikulttuurisia ilmiöitä tutkittaessa ja myös tämän tutkielman kontekstissa, koska kulttuuri pitää sisällään asioita, joita pidämme yksilöille ja ryhmille tärkeinä ja merkityksellisinä. Kulttuurin käsitteen monimerkityksisyys ja jopa ongelmallisuus puheessa tekeekin siitä mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

3.2 Kulttuuriset identiteetit representaation kohteena

Monikulttuurisuutta käsittelevässä kirjallisuudessa identiteetistä puhuttaessa viitataan yleensä joko etniseen identiteettiin, kulttuuriseen identiteettiin tai molempiin. Etnisyys on kulttuurin tavoin moniulotteinen käsite. Etnisyydestä on ryhdytty puhumaan heimon, rodun ja kansan sijaan. On huomautettu, että vaikka etnisyyden ajatellaan olevan neutraali käsite verrattuna esimerkiksi rodun käsitteeseen, etnisyyteen liitetään kuitenkin edelleen vähemmistöleima ja sillä viitataan ihmisen rodullisiin ominaisuuksiin ja eksoottiseen toiseuteen. (ks. esim. Hautaniemi 2001, 16; Forsander 2001, 35–36.) Samalla tavalla kulttuuri voi olla käsitteenä vaarallinen, koska se voidaan nähdä hienostuneempana sanana, kun puhutaan ihmisten välisistä eroista.

Kulttuuriin viittaamalla voidaan toistaa ja levittää pohjimmiltaan rotuluokitukseen perustuvaa ajattelua mainitsematta kertaakaan sanaa rotu tai viittaamatta millään tavoin ihmisten ihonväriin. Kulttuurista puhumalla rasis-tisista ajatuksista voi saada hyvinkin salonkikelpoista. (Löytty 2008, 143.)

Etnisyydestä puhuttaessa viitataan yleensä yhteiseen alkuperään, yhteiseen kotimaahan ja kansallisuuteen, kun taas kulttuurilla viitataan kieleen, uskontoon, arkipäivän tapoihin ja normeihin. Yhteinen alkuperä ei välttämättä takaa yhteistä kulttuuria ja päinvastoin. Etenkin tämä on hyvin nähtävissä maahanmuuttajien jälkeläisten kohdalla. He saattavat esimerkiksi puhua äidinkielenään uuden kotimaansa kieltä sekä ovat omaksuneet uuden kotimaan tavat unohtamatta heidän alkuperäänsä tai sukutaustaansa. (Saukkonen 2007, 17.) Usein kuitenkin etnisyys ja kulttuuri kulkevat käsi kädessä ja niitä on vaikea erottaa kokonaan toisistaan. Liebkind (2009, 13) toteaa, että yhteinen historia ja kulttuuri muodostavat yhdessä etnisyyden pääainekset.

Kulttuurisella identiteetillä viitataan siihen, millaisena yksilö tai ryhmä itsensä kokee. Hautaniemi (2001, 18–19, 23–24) puhuu tässä yhteydessä etnisyydestä subjektiivisena kokemuksena, joka heijastaa ymmärrystä omasta itsestä osana tiettyä ryhmää ja erillisenä suhteessa muihin ryhmiin. Sosiaalinen identiteetti indikoi muille yksilön paikan yhteiskunnassa. Toisin sanoen, se kertoo mihin ryhmään ihminen kuuluu. (Verkuyten 2009, 47; ks. myös Varjonen, Arnold & Jasinskaja-Lahti 2009.) Kulttuuristen identiteettien voikin sanoa olevan sosiaalisesti rakentuneita, koska sosiaaliset identiteetit muodostuvat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jossa identiteettejä neuvotellaan. Kulttuurien kohtaamista tapahtuu nimenomaan sosiaalisissa kohtaamisissa ja erilaisissa representaatioissa. Se, millaisiksi kohtaamiset muodostuvat, riippuvat meidän ennakoasenteista ja käsityksistämme toisesta. (Löytty 2005b, 89.)

Kulttuurin ja etnisyyden kautta voidaan tuottaa toiseutta ja hierarkkisia valtasuhteita (Huttunen ym. 2005, 28). Toiseudella tarkoitetaan sitä, ”kuinka joku tai jokin ”itsestä” tai ”normaalista” poikkeava merkitään ja ymmärretään itseä tai normaalia vähempiarvoiseksi” (Löytty 2005a, 9). Toiseus ei myöskään tunnista yhteisiä piirteitä ja samankaltaisuuksia meidän ja muiden välillä. Näin ollen puhe toiseudesta määrittää vuorovaikutuksen valtasuhdetta ja samalla vahvistaa ja rajaa omaa identiteettiä. Ensimmäisyys ja toiseus ovatkin toisistaan riippuvaisia, jolloin kummallekin osapuolelle annetut merkitykset vaikuttavat toiselle osapuolella annettuihin merkityksiin. (Emt.)

Toiseus on aina katsojan silmässä. Toiseuden määrittely riippuu siitä, mistä positiosta ja kontekstista käsin toiseutta määritellään. Se, mikä on jollekin vierasta tai epänormaalia, onkin toisesta tuttua ja normaalia. (Emt. 10.) Toisin sanoen, jos minä määrittelen jonkun

asian niin sanotusti ”normaaliksi” tai tähän paikkaan kuuluvaksi, ei se tarkoita sitä, että kaikki olisivat kanssani samaa mieltä, vaikka he jakaisivat kanssani saman asuinpaikan. Esimerkiksi suomalaisessa kerrostaloyhteisössä toiset ovat tottuneet vaalimaan yksityisyyttä ja pitämään etäisyyttä naapureihin, kun taas toiset ovat tottuneet läheisiin suhteisiin naapureidensa kanssa ja pitämään ovia auki naapureille. Kumpakaan näistä asumisen tavoista ei voi kuitenkaan pitää toista normaalimpana. Toiseuden tunnistamisen voidaankin katsoa edellyttävän myös oman position ja kulttuurisen kontekstin huomioimista ja tarkastelua, joista käsin toiseutta tuotetaan.

Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen yhteydessä kulttuuritietoisuutta onkin ryhdytty korostamaan entistä enemmän. Kulttuuritietoisuus käsittää paljon suuremman tiedon prosessoinnin kuin pelkästään kulttuuritiedon, eli tiedon asiakkaan kulttuurista. Kulttuuritietoisuus viranomaistyön yhteydessä tarkoittaa sitä, että viranomainen tunnistaa asiakkaan arvojen lisäksi myös asuinyhteisön arvot ja omat arvot, jotka saattavat määrittää työntekoa ja asioihin suhtautumista. (Matinheikki-Kokko 1992, 43; Matinheikki-Kokko 1997, 22).

Stuart Hall (1990) painottaa, kuinka kulttuurinen identiteetti ei ole läheskään aina yksilön tai ryhmän esittämä, vaan kulttuurisia identiteettejä representoidaan ulkopuolelta käsin. Representaatiossa on kyse siitä, kenellä on valtaa määrittää joku yksilö tai ryhmä tietynlaiseksi (Martikainen ym. 2006, 18). Luokittelu voi paikantua yhteiskunnalliseen asemaan, etniseen taustaan, sukupuoleen, sukupolveen tai esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11). Ihmisen sijoittaminen johonkin kategoriaan lataa tiettyjä oletuksia tuosta henkilöstä ja kiinnittää häneen tiettyjä ominaisuuksia (Juhila 2004, 23). Länsimaissa erityisesti ei-länsimaiset kulttuuriset identiteetit esitetään helposti homogeenisina ja erilaisina ryhminä suhteessa länsimaiseen kulttuuriin. Ulkopuolelta tullut representaatio saattaa kuitenkin peittää alleen erilaisten kulttuuristen ryhmien heterogeenisuuden ja kulttuuristen ryhmien omat kokemukset omasta kulttuurisesta identiteetistään. (ks. Hall 1990.) Ihmisen tai ryhmän oman identiteetin kokeminen voi siis olla hyvinkin erilaista, kun mitä julkinen representaatio antaa olettaa.

Yksilöt eivät omaksu kulttuuria samalla tavalla, vaan jokainen yksilö neuvottelee, millä tavalla omaksuu omaa kulttuuriaan ja mistä ottaa uusia vaikutteita (Huttunen ym. 2005, 29). Kulttuuriset identiteetit ovat luonteiltaan heterogeenisiä ja alttiita muutoksille. Kulttuureja siis ei voida määritellä tarkasti sisältäen juuri tietynyyppisiä käyttäytymismalleja,

vaan kulttuuristen ryhmien sisällä yksilöt voivat käyttäytyä hyvinkin eri tavalla. ”Eri yhteisöjen välillä ja sisällä on suurta sidoksisuuteen ja käyttäytymiseen liittyvää vaihtelua. Sitä on eri kansallisuuksien ja kielellisten ryhmien välillä, uskontojen kesken, miesten ja naisten välillä ja sukupolvittain. ” (Hall 2003a, 250.)

Ihmisessä on monia ulottuvuuksia, jotka määrittelevät ihmisen paikkaa ja olemista yhteiskunnassa (Illman 2006, s. 112). Tällöin kulttuuri on vain yksi määrittävä tekijä muiden tekijöiden joukossa. Toisille ihmisille tietyt kulttuuriset tavat, etnisyys tai uskonto ovat tärkeämpiä kuin toisille. Mika Raunio, Minna Säävälä, Sari Hammar-Suutari ja Pirkko Pitkänen (2011, 24–25) soveltavat tässä yhteydessä Pierre Bourdieun habitus käsitettä, joka tarkoittaa tietynlaista tapaa olla maailmassa ja yksilön tai ryhmän dispositiota maailmassa. Habitus heijastaa kulttuurista pääomaa, mutta kulttuuri ei ole kuitenkaan ainoa habitusta määrittävä tekijä, vaan ihmisten identiteetit ovat rakentuneet lukuisten muidenkin kuin vain etnis-kulttuurisesti määräytyneiden ominaisuuksien ympärille (emt.).

Hall (1990, 225) painottaakin, että kulttuurinen identiteetti on olemista, mutta myös tulevista joksikin. Näin ollen kulttuurisella identiteetillä on historiansa, mutta identiteetit käyvät läpi myös muutoksia. Kulttuurisen identiteetin moninaisuus ja alttius muutoksille viittaa hybridisyyden käsitteeseen. Hybridisyydellä Hall viittaa kulttuurin kääntämisen prosessiin. Kääntämisen prosessi pitää sisällään neuvotteluprosessia omista tärkeysjärjestyksistä ja arvoista, jonka seurauksena yksilö omaksuu muuttuvia ja erilaisia identiteettejä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksilö voi identifioitua erilasiin ryhmiin yhtä aikaa ja muuttaa omaa identiteettiään. (Hall 2003a, 259–261; ks. myös Liebkind 2009, 26–27; Verkuyten 2009, 43–44.)

Identiteettien hybridisyys onkin tärkeä tunnistaa, koska se tuo esille, että samanaikaisesti voimme olla identifioituneena moniin eri ryhmiin, ja että mikään ryhmä ei ole kulttuurisesti homogeeninen ja muuttumaton. Esimerkiksi Syyriasta tulleet pakolaiset omaavat erilaisia identiteettejä ja kulttuurisia tapoja, ja samalla tavalla suomalaisuus muodostuu erilaisista kulttuurisista ja etnisistä sekoituksista. Hybridisyyden käsite rikkoo ajatusta selvärajaisista etnisistä ja kulttuurisista ryhmistä ja korostaa kuinka eri kulttuurit synnyttävät uusia yhdistelmiä ja sekoittumisia (Huttunen ym. 2005, 31). Löytty (2005a, 13) toteaaakin, kuinka sekoittuminen haastaa toiseuden tuottamaa järjestystä, koska se rikkoo ajatusta tarkasti mää-

ritellyistä ”ensimmäisen” ja ”toisen” paikoista ja positioista sekä haastaa kulttuurien paremmuusjärjestyksen.

3.3 Monikulttuurisuus - integraatio suomalaisen kotouttamispolitiikan tavoitteena

Monikulttuurisuus on käsitteenä hyvin laaja ja pitää sisällään erilaisia merkityksiä, poliittisia latauksia sekä ideologisia arvoja. On tärkeää avata monikulttuurisuuden käsitettä ja sen kaikkia nyansseja, jotta ymmärretään paremmin yhteiskuntaa, joka koostuu erilaisista kulttuureista ja etnisyyksistä. Monikulttuurisuus ilmenee muun muassa siten, että yhteiskunnassa puhutaan useita kieliä, harjoitetaan eri uskontoja ja noudatetaan erilaisia elämäntapoja (Saukkonen 2013a, 115). Viranomaistyön kontekstissa monikulttuurisuus on esimerkiksi monimuotoistanut asiakaskuntaa (Hammar-Suutari 2006, 18).

Yksinkertainen tapa määritellä monikulttuurisuuden käsitettä onkin todeta sen heijastavan kulttuuriltaan erilaisten, mutta sisäisesti samankaltaisten ryhmien samanaikaista olemista jossakin tietyssä paikassa (Martikainen ym. 2006,14). Tämä määritelmä ei kuitenkaan tuo esiin sitä, kuinka nykyään yhteiskunnissa sekoittuu keskenään uskonnolliset, sukupuoliset, poliittiset ja aateliset kulttuurit (Forsander, 2000 82). Kun halutaan tutkia monikulttuurisuutta tarkemmin, on tarpeen pohtia, millaisia elementtejä kulttuurien välinen rinnakkaiselo pitää sisällään ja millainen monikulttuurisen yhteiskunnan tulisi olla. Tällöin monikulttuurisuuskäsitys sisältää ideologisen ja normatiivisen ulottuvuuden (Martikainen ym. 2006, 14; ks. myös Saukkonen 2007, 173).

Bikhu Parekh (2006, 336–339) kirjoittaa monikulttuurisuuden puolustamisen näkökulmasta, joka tunnistaa kulttuurin tärkeyden ja merkityksen ihmisen identiteetille. Parekhin mukaan monikulttuurinen yhteiskunta edellyttää erilaisten kulttuurien tunnustamista, hyväksymistä ja arvostamista. Samalla monikulttuurisen yhteiskunnan tulee ymmärtää, että erilaiset kulttuurit sisältävät erilaisia merkityksiä ja näkemyksiä hyvästä elämästä. Hänen mukaansa ihmiset eivät voikaan arvostaa toista kulttuuria, jos he eivät pohjimmiltaan arvosta moninaisuutta.

Kun monikulttuurisuutta tarkastellaan poliittisessa mielessä, monikulttuurisuudella viitataan erilaisiin toimintamalleihin, jotka säätelevät monikulttuurisuuden hallinnointia yhteiskunnassa. Tällöin monikulttuurinen politiikka viittaa positiivisiin tai neutraaleihin hallinnollisiin asenteisiin kulttuurisesta monimuotoisuudesta ja kulttuuristen oikeuksien tukemisesta. (Saukkonen 2013a, 115.) Suomen kotouttamislaki on yksi konkreettinen esimerkki monikulttuurisesta politiikasta, koska se määrittelee, kuinka monikulttuurisuutta hallinnoidaan ja tuetaan Suomessa (ks. Saukkonen 2013b, 92–96).

Puhuttaessa monikulttuurisesta politiikasta, käytetään toisinaan myös multikulturalismin käsitettä. Multikulturalismi heijastaa kulttuurista monimuotoisuutta, jonka tukeminen on otettu huomioon lainsäädännössä ja virallisissa linjauksissa. (Saukkonen 2013a, 115–145.) Esimerkiksi vuonna 2010 Suomi kuului monikulttuurisuutta mittaavan politiikkaindeksin (multicultural policy index) mukaan Kanadan, Australian ja Ruotsin lisäksi maihin, joissa multikulturalistinen politiikka oli vahvinta (emt. 116–119). Onkin tärkeää erottaa monikulttuurisuus ja multikulturalismi toisistaan, koska valtio, joka on monikulttuurinen, ei automaattisesti tue moninaisuuden säilymistä yhteiskunnassa (emt. 115). Muun muassa useat Euroopan maat ovat väestörakenteeltaan hyvin monikulttuurisia, mutta vain pientä osaa voidaan pitää multikulturalistisina (ks. emt. 66–85).

Suomea on yleisesti pidetty erittäin yhtenäisenä maana ja kansana (Saukkonen 2013b, 90). Suomalaisuuden identiteetin määrittely on perustunut siihen, että pyritään erottautumaan joistakin muista, kuten ruotsalaisista ja venäläisistä (Löytty 2005b, 89). On tärkeää kuitenkin ymmärtää, että Suomi on ollut jo ennen maahanmuuttoa monikulttuurinen valtio, jossa elää monta etnistä vähemmistöä (suomen ruotsalaiset, saamelaiset, romanit, juutalaiset, tataarit) (Forsander & Ekholm 2001b, 85; Saukkonen 2013b 90–91). Jo ennen maahanmuuttoa Suomessa on puhuttu eri kieliä ja Suomessa on ollut erilaisia kulttuurisia yhteisöjä sekä harjoitettu erilaisia uskontoja. Vähemmistöoikeudet ovat näin ollen olleet Suomessa ajankohtaisia ja tärkeitä kysymyksiä jo ennen maahanmuuttajia. (Forsander & Ekholm 2001b, 84–86.) Martikainen ym. (2006, 10) kirjoittaakin, että ”Suomi ei ole aikaisemmin ollut sellainen sulkeutunut yhtenäiskulttuuri kuin nationalistisesti väritynyt historiantulkinta on antanut ymmärtää”.

Benedict Andersonin mukaan näkemys kansakunnasta, sen yhtenäisyydestä ja samanlaisista arvoista ja tavoista perustuukin enemmän kuvitellulle yhtenäisyydelle kun tosiasioihin

(Anderson 1983 Hall 2003b, 94 mukaan). Esimerkiksi suomalainen asumiskulttuuri voidaan nähdä hyvin yhtenäisenä ja neutraalina ilmiönä kantaväestön keskuudessa, mutta todellisuudessa tätä oletettua yhtenäistä neutraalia asumiskulttuuria kohtaan voidaan esittää kritiikkiä. Onkin tarpeen kysyä, kenen näkökulmasta katsottuna tietyt tavat tai esimerkiksi asumiskulttuuri on yhtenäistä ja neutraalia?

Monikulttuurisuuden tutkimuksessa mielenkiintoa on herättänyt tutkimus, jossa pohditaan maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kulttuuriin. Tutkimuksella on samalla yritetty selvittää maahanmuuttajien ja valtaväestön suhteita (Forsander, 2000, 70). Kulttuurit, elämäntavat ja käyttäytymismallit ovat erilaisia. Kulttuurilla on väistämättä vaikutus ihmisen elämään, käyttäytymiseen ja identiteetin muodostumiseen. Kulttuuriset eroavaisuudet ilmenevät erilaisten kulttuurien vuorovaikutuksessa. Puhuttaessa kulttuurien erilaisuuksista on käytetty kulttuurisen välimatkan käsitettä (ks. Berry 1997, 23). Tämä käsite kertoo siitä, kuinka erilaisia kulttuurit ovat, mitä tulee esimerkiksi kieleen, uskontoon tai elämäntapaan. Yleinen tulos on ollut, että mitä suurempi välimatka kulttuurien välillä on, sitä vaikeampi yksilön on sopeutua uuteen kulttuuriin. (Emt.) Berry (1997) käyttää käsitettä akkulturaatio viitatessaan niihin muutosprosesseihin, joita syntyy kulttuurien välisistä kohtaamisista sekä vähemmistöryhmien että enemmistökulttuurin keskuudessa. Annika Forsanderin (2000, 70) mukaan kuitenkin tähän asti on enemmän kiinnitetty huomiota maahanmuuttoväestön sopeutumisstrategioihin verrattuna maahanmuuttajia vastaanottavan yhteisön sopeutumiseen uusia tulijoita kohtaan.

Berryn (1997, 6–8) mukaan kulttuurisessa vuorovaikutuksessa ryhmät ja niiden jäsenet neuvottelevat, kuinka heidän tulisi sopeutua uuteen yhteiskuntaan. Toisin sanoen neuvotellaan, kuinka tärkeänä pidetään oman kulttuurisen identiteetin ylläpitämistä ja miltä osin uuden kulttuurin tapoihin tulisi ottaa osaa. Voidaan kysyä, käyttäytyykö yksilö samalla tavalla uuden kulttuurin kontekstissa kuin ”oman” kulttuurin parissa, vai vaihtaako yksilö käyttäytymistään niin, että se on yhteensopiva uuden kulttuurin käyttäytymismallien kanssa. Berryn mukaan tutkimukset ovat osoittaneet, että kumpikaan näistä näkemyksistä ei vastaa todellisuutta, vaan vanha kulttuurinen konteksti vaikuttaa käyttäytymiseen, asenteisiin ja uskomuksiin uudessa maassa, mutta myös uusi kulttuuri antaa vaikutteita ja muuttaa jonkin verran kulttuurista identiteettiä ajan kuluessa. Tällöin akkulturaation voidaan sanoa olevan kaksisuuntaista, suuntautumista uuteen kulttuuriin sekä oman etnisen kulttuuriperinnön säilyttämistä.

Se, miten yksilö suhtautuu uuteen kulttuuriin voi Berryn (1997, 9-12) mukaan jakaa neljään erilaiseen akkulturaatiostrategiaan: integraatioon, assimilaatioon, marginalisaatioon ja separaatioon tai segregatioon. Berryn mallissa asenteita määrittää positiivinen (KYLLÄ) tai negatiivinen (EI) vastaus suhteessa akkulturaatioon eli siihen, kuinka tärkeänä oman kulttuurisen identiteetin ylläpitämistä ja yhteyksiä muihin ryhmiin pidetään. Mallia on kritisoitu kulttuurinkäsitteen staattisuudesta ja rakenteiden yksinkertaistamisesta, mutta se kuitenkin havainnollistaa hyvin eri akkulturaatio käsitteitä ja niiden eroja (Forsander 2000, 74–75).

Berryn (1997, 9) mukaan integraatiossa yksilö kokee kuuluvansa omaan etniseen ryhmäänsä ja haluaa säilyttää kulttuurista identiteettiään, mutta samalla haluaa toimia osana muita etnisiä ryhmiä, esimerkiksi valtaväestöä. Assimilaatiossa yksilö ei säilytä omaa kulttuurista identiteettiään, vaan sulautuu enemmistöön. Separaatiossa ja segregaatiossa yksilö haluaa pitää kiinni omasta kulttuuristaan ja samalla välttelee kontakteja muihin ryhmiin. Marginalisaatio tarkoittaa syrjäytymistä. Tällöin yksilö on eristäytynyt omasta kulttuurisesta taustastaan eikä myöskään ylläpidä suhteita muihin ryhmiin. Integraatiota on useimmissa tutkimuksissa pidetty suosituimpana akkulturaatiovaihtoehtona ja integraatiomallin on nähty edistävän parhaiten maahanmuuttajien onnistunutta sopeutumista uuteen kulttuuriin (Liebkind 2000, 21).

Integraatio voi näyttäytyä erilaisena elämän eri osa-alueilla. Voidaan esimerkiksi tutkia poliittista ja oikeudellista integraatiota (yhdenvertaisuuden ja kansalaisoikeuksien toteutumista) sekä integraatiota taloudellisessa ja sosiaalisessa järjestelmässä, johon kuuluu työllistymiseen, koulutukseen, asumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät asiat. Lisäksi voidaan vielä erottaa kulttuurinen integraatio, jossa tarkastellaan kuinka hyvin maahanmuuttaja on omaksunut yhteiskunnan tapoja, arvoja ja käyttäytymismalleja. Toisin sanoen integraatiolla on monia eri ulottuuksia ja integroituminen yhdellä osa-alueella ei välttämättä tarkoita integraatiota kokonaisvaltaisesti. (Saukkonen 2013a, 66.)

John Rexiä voidaan pitää yhtenä integraatiopolitiikan oppi-isänä. Hänen mielestään meidän tulisi tavoitella mallia, jossa kaikki vähemmistökulttuurit nauttisivat tasa-arvoisesta arvostuksesta, kohtelusta ja mahdollisuuksista. Rexin teoriassa (ks. 1996, 11–29) oleellista on vetää raja julkisen ja yksityisen kentän välille. Julkiseen kenttään kuuluu Rexin mukaan muun muassa talous, politiikka ja lainsäädäntö ja julkiset laitokset kuten koulu. Yksityisel-

lä elämänalueella tarkoitetaan kotia ja esimerkiksi järjestöjä. Rexin monikulttuurisuusteoriassa julkisen ja yksityisen kentän jako perustuu siihen, miten yhteiskunnan tulisi vastata kulttuurisiin oikeuksiin ja erityispiirteisiin. Rexin mielestä ideaali integraation malli on sellainen, jossa yhteiskunta olisi yhtenäinen julkisella alueella niin, että kaikkia kohdeltaisiin samanarvoisesti ja kaikilla olisi samat mahdollisuudet, mutta kuitenkin yksityisellä alueella ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoaan ja kulttuuriaan. Valtion ja kuntien tulisi silloin tukea yksityisiä yhdistyksiä ja järjestöjä, jotka voivat auttaa ihmisiä säilyttämään heidän omaa kulttuurista identiteettiään.

Tällainen asetelma johtaa helposti sellaiseen ajatteluun, jossa kulttuuri nähdään hyväksyttävänä, kunhan se pysyy yksityisen alueen piirissä.

Ohjenuorana ei siis ole ”olkaa kuin kotonanne” vaan ”olkaa vain kotonanne”. Taustalla on siis toive siitä, että kulttuurinen moneus pysyy yksityisen piirissä, poissa näkyviltä, kuuluvilta ja nenän ulottuvilta. Kotoutuminen saa tässä pahaenteisen merkitysvivahteen, sillä näin ymmärrettynä se on sananmukaisesti koteihin linnoittumista. (Löytty 2008, 145.)

Rexin mallia voidaan pitää hyödyllisenä integraatiopolitiikkaa tutkittaessa ja voidaan todeta, että esimerkiksi Suomen malli noudattelee paljon Rexin mallia ideaalista integraation mallista. Suomessa integraation käsite on useimmiten korvattu kotoutumisen käsitteellä, joka pitää sisällään samoja elementtejä integraatio käsitteen kanssa. Rexin malli kuitenkin herättää muutamia tärkeitä kysymyksiä. Yksi näistä kysymyksistä kumpuaa julkisella alueella jaettavien yhteisten normien ja arvojen problematiikasta. Julkinen alue perustuu yhteisille säännöille ja arvoille, jotka ovat muodostuneet valtaväestön oikeiksi katsomien arvojen pohjalta. Löytty (2011, 19–20) muun muassa huomauttaa, kuinka ”maassa maan tavalla”-ajattelu ei paikannut pelkästään lakeihin, vaan myös sosiaalisiin tilanteisiin. Toinen ongelma koskee yksityisen ja julkisen välisen rajan vetämistä. Monet valtion ja kunnan toimet ulottavat lonkeronsa yksityisyyden alueelle (Huttunen 2002,342). Tämä johtaa siihen, että niin sanottu yksityinenkään alue ei välttämättä ole niin sanotusti kulttuurisesti neutraalia aluetta, jossa jokainen voi elää elämäänsä omien kulttuuristen preferenssiensä mukaisesti.

Forsander (2000, 76–77) myös huomauttaa, kuinka integraatiosta puhuttaessa tarkastelun keskiössä on tavallisesti maahanmuuttajien integraatio kohti yhteiskunnan keskiötä eikä

kantaväestössä tapahtuvat muutokset. Tällöin yhteiskunnan keskiöstä (kantaväestön perspektiivistä) katsoen integraatio nähdään positiivisena ja toivottavana tuloksena, kun taas integraation vastakohta, syrjäytyminen, nähdään uhkaavan yhteiskunnan toimintaa (emt. 79–80). Forsander kirjoittaakin, kuinka Suomen kotouttamislaki voidaan nähdä myös esimerkkinä integroitumisen pakosta.

Laki velvoittaa maahanmuuttajat osallistumaan ns. kotouttavaan eli integroivaan toimintaan, kuten koulutukseen ja työharjoitteluun ja se velvoittaa myös kunnat tarjoamaan integroivia kiinnikkeitä. Integroivan toiminnan ulkopuolelle marginaaliin jääminen on sanktioitu. (Forsander 2000, 80.)

Tällaisessa keskustelussa yhteisö, johon vähemmistö integroituu, esiintyy myös yhtenäisenä kokonaisuutena (Forsander 2000, 77). Todellisuudessa voidaan kuitenkin kyseenalaistaa oletettua yhtenäistä kokonaisuutta, johon maahanmuuttajien tulisi integroitua.

3.4 Koti merkityksellisenä paikkana ja koti muistoissa

Koti on käsitteenä moniulotteinen ja ulottuu useaan paikkaan. Kodin käsitettä on analysoitu paljon erilaisissa tutkimuksissa ja koti on käsitteenä useasti ymmärretty eri tavalla. Hazel Easthope (2004, 135) huomauttaa, että meidän tulisi välttää määrittelemästä kotia liian tarkasti, koska koti on riippuvainen jokaisen henkilökohtaisesta määritelmästä. Toisin sanoen, erilaiset ihmiset määrittelevät kodin eri tavalla eri aikoina ja eri konteksteissa.

Koti voi viitata taloon ja asuntoon, mutta myös laajempiin merkityksiin, kuten kotimaahan tai kotiseutuun ja sosiaalisiin verkostoihin (ks. esim. Huttunen 2002). Koti fyysisenä asuntona tai talona onkin vain yksi kodin ulottuvuuden osa. Asunto ja koti käsitteenä on tärkeä erottaa toisistaan, koska asunto on fyysinen tila, kun taas koti on kokemuksellinen paikka, joka on emotionaalisesti otettu haltuun (Dovey 1985, 35; Granfelt 1998, 103). Toisin sanoen, ”asunto on fyysinen esine, joka voidaan rakentaa, omistaa, vuokrata tai kalustaa. Koti sen sijaan perustetaan tai luodaan.” (Granfelt 1998, 47–48.)

Doveyn (1985, 39–40) mukaan kotia voidaan tarkastella järjestyksenä sekä identiteetin rakentajana ja ylläpitäjänä. Kodin kontekstissa järjestys ja identiteetti ovat voimakkaasti

kytkeytyneet toisiinsa. Järjestys korostaa sitä, missä me olemme kotona, identiteetti taas kytkeytyy kysymyksiin, keitä me olemme ja miten me olemme kotona. Koti on siis suhde, joka tuottaa järjestystä, koskemattomuutta, paikalle tarkoitusta sekä mahdollistaa asujan identiteetin ylläpitämisen ja rakentamisen.

Dovey tarkastelee kotia temporaalisen, spatiaalisen ja sosiokulttuurisen järjestyksen näkökulmasta. Koti spatiaalisena tilana heijastaa tiettyä symbolista tilaa, jota asuja voi hallita ja jossa asuja voi rakentaa omaa identiteettiään. Koti temporaalisena järjestyksenä ja identiteettinä kytkee asujan tuttuihin menneisiin kokemuksiin, mutta samalla myös tulevaisuuteen, koska se mahdollistaa paikan, josta käsin tulevaisuutta voidaan suunnitella ja identiteettiä rakentaa. Sosiokulttuurinen järjestys sitoo kodin ympärillä olevaan ympäristöön ja ihmisiin sekä heijastaa kodin sosiaalista ulottuvuutta ja sitä kautta myös esimerkiksi tiettyjä kulttuurisia tapoja ja rituaaleja. (Emt. 35–44.) Tilan kokeminen on aina subjektiivista ja tilan järjestys täytyy aina luoda itse, koska jonkun muun luoma tila ei välttämättä tuota järjestyksen tunnetta (emt. 37–38; ks. myös Silvasti 2000, 236).

Riitta Granfelt kodittomia naisia koskevassa tutkimuksessaan (1998, 104–106) havainnollistaa Doveyn ajatuksia kodista järjestyksenä ja identiteettinä esittämällä kolme kodin tasoa, joista koti muodostuu. Ensimmäinen taso koostuu elämyksellisestä ja ruumiillisesta kokemuksesta tilasta. Toinen taso kuvaa suhdetta, joka muodostuu tärkeäksi ja rakkaaksi koetun tekemisen ja toiminnan ja sitä symboloivan tilan välille. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos ihminen ei voi kodissaan harjoittaa itselleen merkityksellistä toimintaa, hän voi kokea kodittomuutta. Kodin kolmas taso käsittää ajatuksen sisäisestä kodista. Toisin sanoen kodissa ihminen kokee eheyden, elävyyden, turvallisuuden ja psyykkisen autonomian kokemuksia, jotka antavat kyvyn puolustaa omia minuuden rajoja.

Ideaalin kodin voidaan siis sanoa olevan sellainen yksityinen tila, jossa ihminen voi olla oma itsensä (Granfelt 1998, 107). Koti, joka ei täytä näitä edellä mainittuja piirteitä voi saada negatiivisia miellelyhtymiä. Esimerkiksi koti, joka on ollut joskus turvallinen, ihana ja paras paikka maailmassa voikin yhtäkkiä muuttua ahdistavaksi ja pelottavaksi paikaksi olosuhteiden muuttuessa. Kodittomuuden tunteessa koti on kadottanut sisäinen autonomian, lämmön ja turvallisuuden tunteen (Granfelt 1998, 106). Esimerkiksi sodan aikana koti voi muuttua turvattomaksi paikaksi, josta yritetään kaikin keinoin päästä pois. Monet pako-

laiset ovat kokeneet kodin muuttumisen ihanasta ja turvallisesta paikasta ahdistavaksi ja pelottavaksi paikaksi, jolloin halu paeta kotoa kasvaa. Monet pakolaiset ovat menettäneet kotinsa pysyvästi ja vasten tahtoaan. Heille muutto ei ole ollut valinta, vaan pakon sanelema. On myös tärkeä huomioida, että myös pakolaisen uusi koti vastaanottomassa saattaa saada aikaan negatiivisia miellelyhtymiä, jos siihen liittyy negatiivisesti koettuja asioita, kuten syrjäytymistä, pelkoa ja rajoituksia, vaikka se ulkopuolisen silmin näyttäisi tarjoavan turvallista suojaa (ks esim. Fozdar & Hartley 2013).

Kotiutuminen edellyttää identifioitumista paikan kanssa. Koti on kokemus sisäpuolisuudesta, joka voi kehittyä vain ajan saatossa. (Dovey 1985, 37; Granfelt 1998, 108.) Vilkko (2000, 223) toteaaakin, että muutto on ohimenevä vaihe, kun taas kotiutuminen on pitkäkestoinen prosessi. Kun pohditaan ihmisen asemaa paikassa ja kiinnittymistä paikkaan, keskeistä Edward Relphin (1976, 45) mukaan on pohtia kokeeko yksilö olevansa sisäpiiriläinen (insider) vai ulkopuolinen (outsider) suhteessa paikkaan. Mitä voimakkaammin yksilö on niin sanotusti paikan sisällä, sitä voimakkaampi identiteetti hänellä on paikan kanssa (ks. emt. 49–55).

Relph kirjoittaa, että ulkopuolinen katsoo paikkaa vierailijan tai matkustajan silmin niin sanotusti etäisyydeltä, kun taas ihminen, joka on sisällä paikassa, on paikan ympäröimä ja todellinen osa paikkaa (emt. 49). Toisaalta ihminen saattaa kokea itsensä ulkopuoliseksi, vaikka olisi niin sanotusti sisällä. Riippuu paljon sosioekonomisesta taustasta, asemasta yhteisössä, kokemuksista ja sosiaalisista suhteista, kuinka ihminen paikan kokee ja kuinka sisällä hän tuntee olevansa. (Emt. 57.) Esimerkiksi pelkkä asunnon saaminen ei takaa kiinnittymistä paikkaan, koska paikkaan kiinnittyminen on riippuvainen erilaisista ympäristön ja ihmisen välisistä vuorovaikutussuhteista sekä siitä, kuinka uusi asunto ja ympäristö mahdollistavat oman identiteetin ylläpitämisen ja rakentamisen.

Erilaisilla paikoilla on ihmisille erilaisia merkityksiä. Yi-Fu Tuanin (2006, 16–17) mukaan kiinnittymisiä voi syntyä moniin paikkoihin. Tuanin mielestä koti voi esimerkiksi ulottua makuuhuoneesta kansaan tai vaikkapa aavikkoon, joka on hänen oma lempipaikkansa. Hän kuitenkin huomauttaa, että kodin tunne saattaa heikentyä siirtyessämme kauemmaksi kotitalosta tai asunnosta, mutta heikentyminen ei ole tasaista. Tämä tarkoittaa sitä, että olemme enemmän kiinnittyneitä kansakuntaa kuin esimerkiksi kaupunkia kohtaan. Tämän seurauk-

sena muuttaminen maasta toiseen voi olla henkisesti isompi prosessi kuin muuttaminen maan rajojen sisäpuolella.

Koti on siis liikuteltavissa ja se voi ulottua useaan erilaiseen paikkaan. Sitä voidaan myös kuvitella ja muistella. Diasporan käsite havainnollistaa sitä todellisuutta, jossa monet maahanmuuttajat sekä pakolaiset asuttavat monia koteja ja maisemia. Diaspora on laaja käsite, jota on tutkittu monista erilaisista näkökulmista. Yleisesti diasporan käsite viittaa ihmisiin, jotka ovat lähteneet alkuperäisestä kotimaastaan erilaisista syistä johtuen ja asettautuneet asumaan eri puolille maailmaa.

Diasporan käsite pohjautuu usein William Safranin (1991) määritelmään diasporan ideaalityypistä: 1) yhteisön jäsenet tai heidän esi-isänsä ovat lähtöisin tietystä alkuperäisestä keskuksesta ja sittemmin hajaantuneet asumaan usealla vieraille alueelle; 2) he pitävät sisällään tietynlaista yhteistä muistoa, näkemystä tai myyttiä heidän kotimaastaan, sen fyysisestä paikasta, historiasta ja saavutuksista; 3) he ajattelevat, että he eivät ole täysin hyväksytyjä uudessa asuinmaassaan ja siksi tuntevat olonsa osittain vieraaksi; 4) he ajattelevat alkuperäistä kotimaata heidän oikeana ja ideaalina kotina, johon he tai heidän jälkeläisensä tulevat joskus palaamaan; 5) he uskovat, että heidän tulisi yhdessä olla omistautuneita kotimaansa säilyttämiseen ja jälleenrakennukseen; 6) he ylläpitävät erilaisia suhteita kotimaahansa ja heidän identiteettinsä määrittäyty merkittävästi näiden suhteiden kautta. (Safran 1991, 83–84 Wahlbeck 2002, 231 mukaan.) Vaikka yllä oleva määritelmä kuvailee ihmisiä, jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa, sitä voidaan pitää myös yksinkertaistavana ja rajoittavana, koska kaikki ryhmät eivät välttämättä täytä kaikkia edellä olevia ehtoja, vaikka kokevatkin olevan diasporisia. Toisin sanoen erilaiset ryhmät voivat kokea diasporan eri tavalla. (Wahlbeck 2002, 230–232; Clifford 1994,305–306.)

Berryn (1997, 8) mukaan joidenkin ryhmien sopeutuminen uuteen kulttuuriin on vapaavalintaisempaa kuin toisten. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi työn perässä muuttaneet saattavat suhtautua akkulturaatioprosessiin vapaavalintaisemmin kuin esimerkiksi pakolaiset. Huttunen (2002, 334) oman tutkimuksensa pohjalta kommentoi, että pakolaisten suhde menneeseen ja tulevaan eroaa siinä, että he ovat pakon sanelemana joutuneet lähtemään kotimaastaan. Wahlbeck (2002, 228) korostaa, kuinka pakolaisilla on usein voimakkaampi suhde kotimaahansa kuin niillä, jotka ovat vapaavalintaisesti lähteneet. Pakotettuun muuttoon saattaa liittyä myös useammin traumaattisia kokemuksia, jotka tekevät elämän uudes-

sa ympäristössä haastavammaksi (Martikainen 2011, 50). Tämä erilaisista syistä johtuva uuteen maahan muuttaminen on tärkeä tunnistaa, koska sillä voi olla vaikutuksia yksilön haluun asettautua uuteen ympäristöön.

Myös Huttusen tutkimuksesta (2002) käy ilmi, että maahanmuuttajilla on erilaisia diasporisia asentoja. Jotkut ovat kääntäneet selkänsä lähtömaalle, kun taas toiset haaveilevat paluusta. Se, millaiseksi diasporinen asento yleensä muotoutuu, riippuu heidän kokemuksistaan. Esimerkiksi kun tarkastellaan pakolaisten kokemuksia, mistä he ovat paenneet, miksi he ovat paenneet, mitä he ovat kokeneet lähtömaassa, pakolaisleireillä ja vastaanottomaassa, ovatko he paenneet yksin vai perheen kanssa, miten heidät on otettu vastaan Suomessa, määrittävät heidän suhdettaan uutta asuinmaata ja kotimaata kohtaan.

Diasporan kautta voidaan purkaa ajatusta kulttuurista ja identiteetistä paikkaan sidottuna. Diaspora havainnollistaa, kuinka ihmisellä voi olla monia kuvitteellisia koteja. Samalla tavalla suhteet eivät ole enää sidoksissa yhteen paikkaan, vaan ovat monipaikkaisia. (Siim 2006, 105–106.) Diaspora rikkookin ajatusta kodista pelkästään fyysisenä paikkana ja korostaa kodin kokemuksellisuutta. Koti ei välttämättä ole sidottuna tiettyyn paikkaan ja asuntoon, vaan voi ulottua toiseen paikkaan tai useaan paikkaan samanaikaisesti. Vaikka valtioiden rajat säätelevät ihmisten mahdollisuuksia ja velvollisuuksia, ne eivät lakkauta sosiaalisia ja kulttuurisia käytäntöjä (Huttunen ym. 2005, 33). Maahanmuuttajien arjen käytännöt voivatkin ulottua uuden asuinmaan ulkopuolelle (Huttunen 2002, 16).

Diasporan käsite avaakin mahdollisuuksia tarkastella etnisiä ja kulttuurisia suhteita uudesta näkökulmasta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että etnisiä ja kulttuurisia suhteita ei voida enää vain käsitellä suhteessa toisiin ryhmiin, toisin sanoen vähemmistö vs. enemmistö, vaan nämä suhteet ulottuvat valtion rajojen ulkopuolelle ja etnisyyttä ja kulttuuria neuvotellaan ja ylläpidetään suhteessa alkuperäiseen kotimaahan (Wahlbeck 2002, 222; Clifford 1994, 311.). Östen Wahlbeckin (2002, 225) mukaan on tärkeää huomata, kuinka pakolaisten kohdalla usein kaikista tärkeimmät sosiaaliset suhteet eivät muodostu vastaanottomaan kanssa, vaan siihen alkuperäiseen yhteisöön, johon pidetään yhteyttä transnationaalien kontaktien avulla. Näiden transnationaalien suhteiden kautta monet yhteisöt saavat voimakkaita vaikutteita kotimaastaan. (ks. myös Huttunen 2002.) Näin ollen on harhaanjohtavaa kuvitella, että pakolaiset irtaantuvat omasta kotimaastaan ja kulttuuristaan saapuessaan vastaanottomaahan ja saisivat siitä lähtien vaikutteita vain uudelta oleskelumaaltaan.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tutkielman aineiston esittelyä

Tutkielma on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittua aihetta sekä sen sisältämiä merkityksiä (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139–140). Pertti Alasuutari (2011, 24) kytkee laadullisen tutkimuksen voimakkaasti kulttuurintutkimukseen, koska ”laadullinen analyysi ruotii aina kulttuurin käsitettä ja pyrkii selittämään merkityksellistä toimintaa”. Laadullisessa tutkimuksessa empiiristä aineistoa tulee tarkastella mahdollisimman syvällisesti ja kattavasti, jotta jotakin tiettyä ilmiötä voidaan ymmärtää ja selittää mahdollisimman hyvin ja monipuolisesti.

Alasuutarin (2011, 84) mukaan kvalitatiivinen aineisto on rikasta, monitasoista ja kompleksista. Tällöin jopa suhteellisen pieni aineisto voi tuottaa mielenkiintoisia havaintoja ja tutkimustuloksia. Tässä tutkielmassa tarkoituksena on teemahaastatteluiden avulla ymmärtää tutkimuskohdetta sekä löytää tutkimuskohteen sisällä ilmeneviä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tutkielman tavoitteena ei ole tarjota tyhjentävää ja lopullista analyysiä tutkittavasta ilmiöstä, vaan aineisto tarjoaa tietyn representaation tutkittavasta asiasta (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 157–158).

Empiirinen aineistoni koostuu kuudesta viranomaishaastattelusta. Neljä haastattelua toteutin yksilöhaastatteluina ja yhdestä viranomaishaastattelusta muotoutui yllättäen parihaastattelu. Kaikki haastattelut pidin haastateltavan työympäristössä, minkä seurauksena haastattelut olivat luonteeltaan paikoitellen hyvin virallisia ja ammattimaisia.

Aihe rajasi tarkasti aineiston kokoa, koska asiantuntijoita yhden kaupungin sisällä tutkittavan asian osalta on vähän. Kiintiöpakolaisten asuttaminen ja kotouttaminen on moniammatillista toimintaa, minkä vuoksi haastateltavat tulivat kaupungin eri sektoreilta ja omasivat myös erilaista asiantuntijuutta. Haastateltavia viranomaisia yhdisti se, että he kohtaavat työssään kiintiöpakolaisten asuttamiseen sekä maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyviä asioita. Koin sen toisaalta haastavaksi, mutta myös rikkaudeksi, että haastateltavat tulivat eri sektoreilta. Haastavaa oli varsinkin haastattelurungon muokkaaminen niin, että sitä pys-

tyi soveltamaan kaikkien haastateltavien kohdalla. Tilaisuus haastatella eri sektoreiden viranomaisia antoi minulle kuitenkin mahdollisuuden saada kokonaiskuvan tutkittavasta aiheesta.

Aineiston kerääminen oli pitkä prosessi ja koin sen varsin haastavaksi. Tavoitteena oli löytää haastateltaviksi henkilöitä, jotka tietäisivät mahdollisimman paljon kiintiöpakolaisten asuttamiseen ja asumiseen liittyvistä asioista. Haastateltavien etsiminen tutkielmaa varten olikin erittäin harkittua (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86). Ensimmäisen haastattelun tein syyskuussa 2014 ja viimeisen helmikuussa 2015. Haastattelupyynnön lähetin sähköpostilla ja muutamien haastateltavien kanssa olin puhelinyhteydessä ennen haastattelua. Osan haastattelupyynnöistä lähetin ensiksi esimiesasemassa oleville henkilöille, koska halusin tiedustella heidän kauttaan mahdollisia haastateltavia. Osan haastatteluista hankinkin niin sanotulla lumipallo-otannalla, jossa avainhenkilön kautta tiedustelin sopivia haastateltavia (ks. emt. 86).

Haastavaa tutkielman kannalta oli tavoittaa niitä ihmisiä, jotka olisivat kokeneet olevansa asiantuntijoita kyseisessä aiheessa. Lisäksi viranomaiset olivat usein hyvin kiireisiä, joten mahdollisia haastatteluajankohtia oli vähän. Kaksi haastattelupyynnön saanutta ilmoittivat, että he eivät tieneet tarpeeksi kyseisestä aiheesta. Yhteen haastattelupyyntöön en saanut ollenkaan vastausta. Kokonaisuudessaan viranomaiset olivat halukkaita yhteistyöhön.

Äänitin haastattelut haastattelutilanteessa ja sen jälkeen litteroin ne sanatarkasti. Pysin litte-roimaan haastattelut mahdollisimman nopeasti haastattelun jälkeen, jotta haastattelutilanne olisi vielä tuoreessa muistissani. Haastattelujen kesto vaihteli 40 minuutista 55 minuuttiin. Yhteensä äänitettyä materiaalia kertyi neljä tuntia ja seitsemän minuuttia. Litteroitua tekstiaineistoa ykkösrivivälillä ja 12 fontilla kirjoitettuna kertyi yhteensä 71 sivua. Tutkielmas-sa olen halunnut säilyttää litteroinnit mahdollisimman autenttisina. Olen kuitenkin tietyissä tilanteissa muokannut niitä helppolukuisuuden lisäämiseksi esimerkiksi poistamalla useasti toistettuja täytesanoja. Lisäksi olen tunnistettavuuden peittämiseksi poistanut sanoja, jotka olisivat voineet paljastaa haastateltavan tai jonkun toisen henkilöllisyyden. Anonymiteet-tiydin suojelemiseksi olen myös muuttanut joitakin murteellisia sanoja ja ilmaisuja neut-raalimmiksi. Nämä muutokset ovat olleet kuitenkin niin pieniä, että niillä ei ole ollut vai- kutuksia aineiston tulkintaan.

Haastattelut olivat luonteeltaan teemahaastatteluja. Teemahaastattelussa haastattelijä on etukäteen valinnut tietyt teemat ja niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä, joiden varaan haastattelu rakentuu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastattelulle tyypillistä on, että haastattelukysymykset ovat avoimia, mutta aihepiirit ovat kiinteät. Haastattelurungon valmistelin etukäteen ennen haastatteluiden toteuttamista (ks. taulukko 2). Haastattelurunkoon muodostui kolme pääteemaa: keskeiset käytännöt asuttamisessa; viranomaisen näkemykset asuttamisesta ja viranomaisen näkemykset asuntoihin sopeutumisesta. Jokaisen pääteeman alle hahmottelin tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelurunkoni oli aika väljästi rajattu, koska en halunnut ohjata liikaa haastattelun kulkua, vaan halusin tutkia, millaisia asioita viranomaiset itse nostivat esille ja miten he niistä asioista puhuivat. Haastatteluissa pyrin ottamaan tarkkailijan roolin ja antamaan mahdollisimman paljon tilaa haastateltavalle. Kerroin haastattelupyynnössä tutkielmani aiheesta lyhyesti. Huomasin kuitenkin, että joissakin haastattelutilanteissa haastateltava ajautui puhumaan teeman vierestä. En halunnut kuitenkaan rajoittaa ja ohjata haastattelun kulkua liikaa, koska koin kaiken tiedon arvokkaaksi. Tarkentavien kysymysten avulla sain palautettua haastattelut tutkielmani kannalta oleellisiin teemoihin. En noudattanut haastattelurunkoa tarkasti, vaan sovelsin runkoa haastattelun kulun mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että saatoin esittää kysymyksiä erilaisessa järjestyksessä kussakin haastattelussa. Samoin pyrin soveltamaan runkoa jokaisen haastateltavan asiantuntemuksen ja työnkuvan mukaan. Tästä johtuen kaikkia tarkentavia kysymyksiä en esittänyt kaikille haastateltaville. Lisäksi joidenkin haastateltavien kanssa puhuin enemmän esimerkiksi asumisen käytännöistä ja toisten haastateltavien kanssa taas kotouttamisesta laajemmin.

HAASTATTELURUNGON PÄÄTEEMAT		
Asuttamisen keskeiset käytännöt	Viranomaisen näkemykset asuttamisesta	Viranomaisen näkemykset asuntoihin sopeutumisesta
Asuntotarjonta	Asuntojen tarjonta vs. so-pivuus	Kiintiöpakolaisten sopeutumisen asuntoihin
Sektoreiden vastualueet	Asumisneuvonta	Kiintiöpakolaisten toiveet
Yhteistyö sektoreiden välillä	Asuttamisen haasteet	Toiveiden toteuttaminen
Kotouttamispoliittiset ja asuntopoliittiset kysymykset	Asuttamisen onnistuminen	Haasteet sopeutumiselle
	Asumisen tärkeys kotoutumisprosessissa	Asuinyhteisö/naapuruussuhteet
		Erilaiset asumiskulttuurit

Taulukko 2: Haastattelurungon pääteemat.

4.2 Analyysimenetelmät

Alasuutarin (2011,82) mukaan tutkielman metodin valitseminen on tärkeä prosessi, koska metodi informoi niin tutkimuksen tekijää kuin tutkimuksen lukijaa niistä käytännöistä ja säännöistä, joiden kautta havaintoja on tuotettu ja kuinka havaintoja voidaan tulkita. Tutkielmassa analysoin aineistoa sisällönanalyysille tyypillisten menetelmien kautta. Aineiston analyysi on aineistolähtöistä. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta käsin, eivätkä ne ole näin ollen ennalta sovittuja tai harkittuja. Aineistolähtöisessä analyysissä teoriolla ja aikaisemmilla havainnoilla ei saa olla vaikutusta tutkimuksen toteuttamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Anneli Tuomi ja Jouni Sarajärvi kuitenkin huomauttavat, että puhtaasti aineistolähtöistä objektiivista tutkimusta on vaikea toteuttaa, koska tutkijan taustalla vaikuttavat jo pelkästään tutkimusasetelma, menetelmä ja käytetyt käsitteet (emt. 96). Heidän mukaansa tutkijan täytyy kuitenkin pyrkiä siihen, että analyysia toteutetaan aineistosta käsin eikä tutkijan omien ennakkoluulojen johdattamana. Tutkielman luotettavuutta ja eettisyyttä tutkija voi parantaa kirjoittamalla auki omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä. (Emt.) Tämän luvun lopussa olen pohtinut omaa positiotani tässä tutkielmassa sekä tutkielman eettisiä aspekteja.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on erotettavissa kolme keskeistä vaihetta: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja aineiston abstrahointi, eli teoreettisten käsitteiden luominen (emt. 108). Olen aineiston analyysin etenemisessä pyrkinyt noudattamaan Tuomen ja Sarajärven (ks. emt. 109) esittämiä vaiheita aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisestä. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen aloin lukemaan aineistoa emakkoluulottomasti läpi useaan otteeseen. Kun olin saanut aineistosta kokonaiskuvan, aloin koodaamaan aineistoa. Koodauksessa aineistoa analysoidaan huolellisesti ja sitä puretaan osiin (Silvasti 2014, 38–39). Analyysiyksikkönä aineistoa lukiessani toimi yksittäinen lause tai ilmaisu, joka sisälsi mielenkiintoista tietoa tutkimuskysymysteni kannalta. Muistiinpanoja tein alkuvaiheessa alleviivaamalla keskeisiä lauseita ja ilmauksia eri väreillä aineistosta. Ennen aineiston keräämistä minua mietitytti, tuleeko kuuden haastateltavan aineistosta tarpeeksi kattava, mutta aineiston pelkistäminen tuotti paljon erilaisia koodeja. Tutkimuskysymysten jäsenteleminen ja tarkentaminen auttoi minua rajaamaan aineistosta ulkopuolelle asioita, jotka eivät koskeneet tutkimuskysymyksiäni.

Aineiston ryhmittelyvaiheessa etsin samankaltaisuuksia yksittäisten listaamieni lauseiden ja ilmausten välillä. Samalla poimin myös esiin ilmaisut, jotka toivat esiin vaihtoehtoisia puhetapoja. Näin sain muodostettua aineistosta erillisiä luokkia. Sen jälkeen kokosin erilliset luokat omiksi teemoiksi. Teemojen avulla aineiston palaset kootaan takaisin asiakokonaisuuksiksi (emt. 45). Luokkien sovittaminen teemojen alle oli kuitenkin haastavaa, koska luokat eivät olleet toisistaan irrallisia. Samoja ilmaisuja olisi voinut sijoittaa useaan luokkaan ja näin ollen myös eri teemojen alle. Toisaalta tämä osoittaa sen, että todellisuudessa monet asiat eivät ole toisistaan irrallisia ja erillisiä kokonaisuuksia, vaan ovat kytkeytyneet toisiinsa (ks. emt. 41).

Sisällönanalyysi toimii tutkielmassani ensisijaisena analyysimenetelmänä. Sisällönanalyysin avulla nostan aineistosta esille tutkimuskysymysten kannalta oleellista tietoa. Tutkielman aineiston analyysia olen täydentänyt paikoitellen myös diskurssianalyysillä. Tämä tarkoittaa sitä, että käytän hyväksi diskurssianalyttisiä keinoja analysoidessani viranomaisten puhetapoja. Päätökseni täydentää sisällönanalyysiä diskurssianalyysillä on seurausta sosiaalikonstruktioonisesta näkökulmastani tarkastella ympärillä olevaa maailmaa. Tässä tutkielmassa sosiaalikonstruktioonisismi muodostaa tietynlaisen tulkintakehikon, jonka kautta tutkielmassa tutkittavia ilmiötä ja havaintoja tulkitaan. Sosiaalikonstruktiooninen lähestymistapa on kiinnostunut tarkastelemaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12).

Sosiaalikonstruktioonismin ja diskurssianalyysin voidaan sanoa kulkevan käsi kädessä, koska sekä sosiaalikonstruktioonisismi että diskurssianalyysi ovat kiinnostuneita siitä, *miten* maailmaa ja asioita merkityksellistetään. Niin sosiaalikonstruktioonismissa kuin diskurssianalyysissä mielenkiinto kohdistuu kielen käytön tapoihin (emt.12). Kieli ei ole mikään autenttinen väline, joka toimii pelkästään viestinnän välineenä, vaan kielen käytöllä merkityksellistetään asioita, kuvataan maailmaa, rakennetaan sitä yhä uudestaan ja luodaan identiteettejä. Lisäksi sitä voidaan käyttää eri tavalla eri tilanteissa ja eri aikoina. (Emt. 13–15.) Kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, koska ”kielenkäytön avulla kerromme meistä ja kuvaamme muita” (emt. 14). Kielenkäytön kautta siis väitetään jotakin todellisuudesta, mutta myös samalla rakennetaan kuvaa todellisuudesta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 41).

Etenkin tutkimuksia, jotka käsittelevät kulttuurisia merkityksiä, on erittäin mielenkiintoista tutkia diskurssianalyysin avulla, koska kulttuuri usein määrittelee, miten katsomme ympärillä olevaa maailmaa. Jopa neutraalilta vaikuttavat sanat ja ilmaukset voivat heijastaa kulttuurin sidottuja käytäntöjä jostain ilmiöstä ja samalla lataavat oletuksia siitä, mikä koetaan luonnolliseksi. (Emt. 18–19.) Kieltä tutkimalla voidaankin saada tietoa ympärillä olevasta yhteiskunnasta, sen rakenteista, valtasuhteista, toimijoista sekä kulttuurista. Diskurssianalyysissä ei ole kuitenkaan kyse kielen mekaanisesta tulkinnasta, vaan tutkijan ja aineiston välisestä vuoropuhelusta, jossa kielen merkityksiä analysoidaan. (Emt. 28.)

Kukin diskurssi tuottaa aina tietynlaisia käsityksiä ympärillä olevasta maailmasta, jotka ovat myös valikoituja ja rajallisia. Näin ollen diskurssit kytkeytyvät vahvasti myös tiettyyn ideologiaan, eli uskomukseen ja näkemykseen maailmasta. (Pietikäinen & Mäntynen 21, 59.) Diskurssit eivät olekaan yksiselitteisiä, vaan myös kilpailevia merkityssysteemiä. Kuitenkin monissa tilanteissa jotkut diskurssit voivat saada toisia diskursseja dominoivamman aseman. Tämä tarkoittaa sitä, että jotkut diskurssit voivat tukahduttaa alleen toisenlaisia diskursseja. (Jokinen ym. 1993, 29.)

Merkityssysteemit eivät ole vain sattumanvaraisia, vaan myös voimakkaasti kontekstisidonnaisia, mikä tarkoittaa sitä, että merkityssysteemit rakentuvat osana sosiaalisia käytäntöjä. Diskurssianalyysin keskiössä ovatkin ennen kaikkea sosiaaliset käytännöt. (Emt. 28–30, 37). Näin ollen viranomaisten haastatteluissa huomio täytyy kiinnittyä myös niihin konteksteihin, toisin sanoen viranomaisten positioon ja toimintaympäristöön, jossa viranomaiset toimivat.

4.3 Tutkielman rajoitukset ja eettistä pohdintaa

Mietin pitkään, pitäisikö minun haastatella tutkielmaa varten kiintiöpakolaisia ja kysyä heidän omia kokemuksiaan asumisesta ja kodistaan Tampereella. Omien voimavarojen riittävyyden takaamiseksi päätin tarkastella pelkästään viranomaisten puhetapoja kiintiöpakolaisten asuttamiseen liittyen. Tässä tutkielmassa tuotankin toiseutta siinä mielessä, että pohdin kiintiöpakolaisten asumista viranomaisten näkökulmista käsin ja näin ollen kiintiöpakolaisten oma ääni ei pääse kuuluville aineistossa. Tämä on mielestäni tutkielman suurin rajoitus.

Aluksi ajattelin, että en paljasta, mihin kaupunkiin tutkielma sijoittuu. Tarkemmin ajatellessani asiaa koin ehdottoman tärkeäksi tuoda esille, mihin kaupunkiin tutkimukseni paikallistuu. Kunnilla on kotouttamisessa suuri vastuu ja kunnat eroavat huomattavasti myös kotouttamiseen sekä asuttamiseen liittyvien käytäntöjen osalta toisistaan. Jokainen tutkimuspaikkakunta on oma yksikkönsä ja tarjoaa myös erilaiset lähtökohdat ja käytännöt kiintiöpakolaisten asuttamiselle. Tämä tutkielma ei pyrikään tarjoamaan yleistä kuvaa kiintiöpakolaisten asuttamisesta Suomessa, vaan kuvaa asuttamisen parissa työskentelevien viranomaisten suhtautumista kiintiöpakolaisten asuttamiseen Tampereen kontekstissa.

Tutkielmassa noudatan tieteelliseen tutkimukseen kuuluvia eettisiä periaatteita. Kaikilta tutkimukseen osallistuvilta on henkilökohtaisesti ennen haastattelun alkua pyydetty suullisesti lupa haastatteluiden tekemiseen, nauhoittamiseen ja materiaalin käyttämiseen tutkielmassa. Haastateltavilla on ollut oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkielmaan. Lisäksi sosiaalisektorilla toteutettuja haastatteluja varten Tampereen kaupungilta haettiin tutkimuslupa, joka myönnettiin marraskuun alussa 2014. Tutkielmassa kaikki haastateltavat esiintyvät nimettöminä ja myöskään muita tunnistetietoja ei sisällytetä tutkielmaan. Kiintiöpakolaisten asuttaminen on varsin pienen ryhmän vastuulla. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä, asuntoviranomaisia ja muita kotouttamisesta vastuussa olevia henkilöitä ELY-keskuksella ja Tampereen kaupungilla. Tutkimuseettisistä syistä johtuen olen halunnut tutkielmassani käsitellä haastatteluihin osallistuneita viranomaisia yhtenä ryhmänä, enkä näin ollen erottele heitä ammattinsa tai työnkuvansa mukaan. Näin pystyn suojaamaan paremmin heidän tunnistamattomuuttaan. Nauhoitukset ja litteroinnit hävitän asianmukaisesti, kun niitä ei enää tarvitse säilyttää tutkielmaa varten.

Olen tiedostanut oman positioni tätä tutkielmaa tehdessäni. Tutkielma ei kerro yhtä totuutta tutkittavasta aiheesta, vaan auttaa ymmärtämään sitä paremmin. Tutkielma ei myöskään kata kaikkia mahdollisia puhetapoja aiheeseen liittyen, vaan keskityn tarkastelemaan omien tutkimuskysymysten kannalta oleellisia puhetapoja. Samaa aihetta olisi voinut tutkia myös erilaisista näkökulmista, joten olen tietoinen, että pelkästään jo näkökulman valitseminen vaikuttaa siihen, millaisia asioita nostan aineistosta esille. Aineistoa lukiessani ja analysoidessani olen kuitenkin yrittänyt sulkea pois omat ennakkoasenteeni ilmiöstä ja pyrkinyt lukemaan aineistoa niin neutraalisti kuin mahdollista.

Arja Jokinen & Kirsi Juhila (1996, 45) toteavat, että vaikka käytännössä analyysi olisi aineistolähtöistä, se ei voi toimia kokonaan pelkästään tietyn aineiston sisällä, koska tutkijan oma positio määrittää aina tietyltä osin tutkimuksen kulkua. Esimerkiksi omassa tutkielmassani omat näkökulmani maailmasta, omat kokemukseni, aiemmat opintoni ja aikaisemmat tutkimukset väistämättä vaikuttavat tutkielman kulkuun, vaikka olenkin halunnut antaa aineistolle mahdollisuuden yllättää.

Tutkielmassa tukeudun mahdollisimman paljon aineistoon ja haluan tuoda aineiston piirteitä myös näkyväksi lukijalle. Sen takia olen sisällyttänyt tutkielmaani alkuperäisiä lainauksia haastatteluista. Aineiston näkyväksi tekemisen tavoite on osoittaa, mihin omat tulkintani perustuvat. Sitaatit toimivat näin ollen myös todistusaineistona. (ks. Silvasti 2014, 46–47.) Toisaalta samalla annan lukijalle myös mahdollisuuden tehdä omia tulkintoja, jotka saattavat jopa erota omista tulkinnoistani. (ks. myös Jokinen & Juhila, 1996, 45.)

5 VIRANOMAISTEN NÄKEMYKSET KIINTIÖPAKOLAISTEN ASUTTAMISESTA

5.1 Asuttaminen hallittuna ja organisoituna kokonaisuutena

Asunnon löytyminen kiintiöpakolaiselle on keskeinen asia, joka määrittää kaupungin mahdollisuuksia ja halukkuutta vastaanottaa kiintiöpakolaisia. Viranomaisille tehtyjen haastatteluiden perusteella Tampereella on hyvä asuntotilanne. Viranomaiset korostivat, että vaikka Tampereelle on paljon tulijoita, kiintiöpakolaisille on aina löytynyt hyvin asuntoja. Tampere ei hanki kiintiöpakolaisille asuntoja yksityisiltä markkinoilta, vaan kiintiöpakolaiset asutetaan yleishyödyllisiin asuntoihin. Aikaisemmin kiintiöpakolaisten asuttaminen oli suoraan Tampereen kaupungin asuntotoimen alla, mutta nykyään kiintiöpakolaisten asuttamisesta vastaavat säätiöt, pääasiallisesti Tampereen Vuokra-asunnot Oy (TVA) ja Tampereen Vuokratalosäätiö (VTS). TVA:n hallinnassa ovat Y-säätiön alaiset osakkeet, jotka ovat korvamerkitty kiintiöpakolaisille.

Viranomaisten puhetta hallitsi keskustelu asuntojen määrästä. Haastatteluiden perusteella kiintiöpakolaisille riittää hyvin asuntoja ja kaupungin asuntotilanne ei ole esteenä kiintiöpakolaisten vastaanottamiselle.

” – – niin kauan kun mä oon tehnyt, niin ainakin näille kiintiöille on löytynyt (asuntoja) – – .” (Viranomainen 5)

Haastatteluiden perusteella Tampereella on haluttu taata, että nimenomaan kiintiöpakolaisille on vapaana tiettyjä asuntoja ja menetelmät on pyritty tekemään sujuviksi, jotta kiintiöpakolaisia pystytään asuttamaan mahdollisimman nopeasti leireiltä asuntoihin. Se, että asunto on valmiina odottamassa uusia asukkaita turvaa kiintiöpakolaisten saapumisen ja tekee siitä viranomaisten mukaan helpompaa. Asunto esiintyykin erittäin keskeisenä elementtinä viranomaisten puheessa keskusteltaessa pakolaisten sijoittamisesta tiettyyn kuntaan.

” – – ollaan katsottu, et tää menee jouhevasti, ei sen takia ihmisten tarvi odottaa tuolla huonoissa olosuhteissa, et me ei saada näitä asumisasiota hoidettua – – .” (Viranomainen 2)

Viranomaisten puheesta heijastui myönteisyys kiintiöpakolaisten vastaanottamista kohtaan ja halu auttaa. Auttamisen diskurssin voi katsoa olevan sidoksissa hyvinvointiyhteiskunnan ideaan laajemmin, koska se sisältää ajatuksen heikompiensaisten sekä syrjinnästä ja huonoista oloista kärsivien tasa-arvoistavasta kohtelusta (ks. Raunio ym. 2011, 31). Asuttamisesta on pyritty tekemään viranomaisten mukaan hyvin organisoitua, jotta kiintiöpakolaisten asuttaminen sujuisi tehokkaasti, sujuvasti ja nopeasti. Kiintiöpakolaisten asuttaminen esiintyikin erittäin hallittuna kokonaisuutena viranomaisten puheessa.

Aineiston perusteella kiintiöpakolaisten asuttaminen on mennyt Tampereella ajan saatossa paljon eteenpäin. Erään haastateltavan mukaan tähän on vaikuttanut se, että Tampere on yleensäkin mennyt eteenpäin maahanmuuttajia koskevien palveluiden osalta. Viranomaisten mukaan kantaväestö on tullut suvaitsevammaksi maahanmuuttajia kohtaan, vaikka rasismia viranomaisten mielestä ilmeneekin vielä kantaväestön keskuudessa. Lisäksi viranomaisten mukaan kiintiöille osoitettujen asuntojen laatu on parantunut ajan myötä. Tähän vaikuttaa se, että useimmat vuokra-asunnoista, joihin kiintiöpakolaisia asutetaan, ovat 70-luvulla rakennettuja jo suhteellisen huonossa kunnossa olevia asuntoja, joita on aloitettu remontoimaan.

Aineistosta nousi esiin viranomaisten positiivinen suhtautuminen sektoreiden välistä yhteistyötä kohtaan. Haastatteluiden perusteella viranomaiset tekevät paljon yhteistyötä keskenään. Kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteistyöketjussa ovat mukana etenkin paikallinen ELY- keskus, sosiaalitoimi ja säätiöt, joista asunto hankitaan. Yhteistyön nähdään olevan avointa ja helppoa.

”Kyllä mun mielestä ainakin, me pidetään tän Tampereen porukan kaa, on aina sit pidetty nyt tarpeen mukaan sit semmosia, et olaan tänne me ollaan yleensä kokoonnuttu, et sitten jutellaan et meneekö hyvin, olisko jotain parannettavaa – – että sillei avoimesti ollaan kyllä puhuttu näistä.” (Viranomainen 3)

” – – kyllä me ollaan kauheen kiinnostuneita yhteistyöstä ja se on ollut tosi hyvää, et meil on heti ollut semmonen yhteispeli – – .” (Viranomainen 4)

” Kyllä mä antaisin sille kyllä ihan 8 + ja tota noin niin varmaan on aina vähän parantamisen varaa sitten, mutta että kyllä joo mä oon ollut tosi tyytyväinen siinä mielessä, et silloin kun lähdettiin näinkin isoo ryhmää ottaan niin me ollaan saatu tosi hyvät yhteistyöverkostot toimiin – . ” (Viranomaisen 2)

Yhteistyö esiintyi kokonaisvaltaisena viranomaisten puheessa. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka kotoutumiseen liittyvät asiat ovat pääasiallisesti sosiaalityöntekijöiden vastuulla, myös muiden sektoreiden viranomaiset kokivat, että kotouttamisen tulee olla moniammatillista. Viranomaisten mukaan myös muiden kuin sosiaalisektorin työntekijät voivat antaa asiakkaille esimerkiksi hyviä neuvoja, jotka auttavat kotoutumisessa. Lisäksi eri sektorit tekevät yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Yksi merkittävä yhteistyökumppani on Kotilo projekti. Kotilo projekti on Suomen Pakolaisapu ry:n hallinnoima hanke, jonka tavoitteena on asumisviihtyvyyden parantaminen monikulttuurisessa lähiössä. Kotiloa on käytetty Tampereella muun muassa naapurussovittelussa.

Haastatteluiden perusteella kiintiöpakolaisten asuttaminen on hyvin organisoitua eri sektoreiden välillä. Jokainen sektori tietää omat vastuualueensa ja asuttaminen on aikataulutettua ja hyvin hallittua. Puhuttaessa asuttamisen käytännöistä viranomaisten puheessa korostuikin toiminnan teknisyys. Teknisyys näyttäytyi viranomaisten puheessa positiivisena asiana. Viranomaisten mukaan tarve alkuvaiheen asuttamisen hyvälle ja sujuvalle organisoinnille johtuu myös siitä, että Tampereelle saapuu suhteellisen paljon kiintiöpakolaisia ja kerralla heitä saattaa saapua kaupunkiin isompikin ryhmä. Tämä edellyttää hyviä yhteistyöverkostoja ja sujuvia käytäntöjä.

Teknisyys ja tietynlainen kaavamaisuus asuttamisessa nousi esiin esimerkiksi sellaisissa esimerkeissä, joissa viranomaiset vertailivat kiintiöpakolaisten asuttamista Tampereella muiden pienten paikkakuntien käytäntöihin. Esimerkiksi pienellä paikkakunnalla saattaa olla enemmän hyväntekeväisyystoimintaa kuin Tampereella ja kunta saattaa hankkia asuntoja yksityiseltä sektorilta. Pienillä paikkakunnilla saatetaan myös tehdä enemmän erityisjärjestelyitä tai esimerkiksi järjestää tutustumisrinkejä taloyhtiöiden kanssa.

”Mutta onhan meillä yksityisellä puolella, mutta ei me yksityiseltä puolelta, et meillä on nää säätiöt.” (Viranomaisen 2)

” – jollain pienellä paikkakunnalla on aika paljon tällaista aktiivista hyväntekeväisyystoimintaa – . ” (Viranomaisen 2)

”Siis lahjoittajia varmaan löytyis, mut sit se taas, et millä niitä kuljetetaan, se on vaikeeta. Meillä oli joskus oma auto talossa, mutta se annettiin pois ja nyt on vähän hankalampaa.” (Viranomainen 5)

Tampereella asuntoja ei hankita kiintiöpakolaisille yksityiseltä sektorilta. Lisäksi Tampereella ei ole viranomaisten mukaan aktiivista hyväntekeväisyystoimintaa, joka ilmenisi esimerkiksi tavaroiden lahjoittamisena asuntoihin. Tämän tyyppinen hyväntekeväisyystoiminta näyttäytyikin aineistossa hyvin merkityksettömänä Tampereen kontekstissa. Haastateltavat totesivat, että lahjoittajia saattaisi olla, mutta kaupunki ei pysty juurikaan vastaanottamaan lahjoituksia. Tämä johtuu siitä, että kaupungilla ei ole paikkaa, jossa tavaroita säilytettäisiin eikä autoa, jolla tavaroita voitaisiin kuljettaa.

Yhtäältä kiintiöpakolaisten asuttamisen sujuva ja tehokas organisointi mahdollistaa Tampereen vastaanottamaan Suomen mittakaavassa suuren määrän kiintiöpakolaisia. Samalla se myös selkeyttää viranomaisten työtä ja eri sektoreiden välisiä vastuualueita. Toisaalta teknisyyden ja hallittavuuden korostaminen ja kaavamainen toteutus voi myös johtaa helposti siihen, että uusia menetelmiä tai vaihtoehtoja ei kehitellä, vaan kiintiöpakolaisten asuttaminen tapahtuu viranomaisten näkökulmasta katsottuna hyväksi havaittujen käytäntöjen pohjalta.

5.2 Isojen perheiden asuttaminen ja pula työvoimasta asuttamisen haasteina

Vaikka pääpiirteittäin viranomaiset korostivat sitä, kuinka hyvin Tampere on onnistunut kiintiöpakolaisten asuttamisessa ja kuinka onnistunutta yhteistyö on eri sektoreiden välillä, heidän mukaansa asuttamisessa esiintyy myös ongelmia. Puheessa olikin havaittavissa paikoitellen ristiriitaisia piirteitä. Yhtäältä korostettiin sitä, kuinka esimerkiksi asuntoja on hyvin saatavilla, mutta erityiseksi ongelmaksi haastatteluissa nousi kuitenkin isojen perheiden asuttaminen.

Pakolaistaustaiset ryhmät tulevat usein maista, joissa syntyvyys on korkea (Martikainen 2011, 40). Viranomaisten mukaan ongelmana on, että kolmioita ja neliöitä on hyvin tarjolla, mutta nämä eivät aina riitä isoille perheille. Toisaalta kuitenkin viranomaiset suhtautui-

vat varauksellisesti isoihin asuntoihin, koska heidän mukaansa isojen asuntojen kysyntä kokonaisuudessaan on pientä. Isojen asuntojen puutetta ei voida pitää vain Tampereen ongelmana, vaan myös ulkomailla tehdyssä tutkimuksessa isojen pakolaisperheiden asuttaminen on nähty haastavana. Muun muassa Gina Neton (2011a, 295–296) mukaan pakolaisten asuttamisesta vastaavat viranomaiset Glasgowssa tiedostivat pulan riittävän isoista asunnoista.

Isoimmat asunnot, joita yleishyödyllisillä vuokranantajilla on tarjota, ovat asuntoja, joissa on neljä huonetta ja keittiö tai viisi huonetta ja keittiö. Viranomaisten mukaan näiden asuntojen keskimääräinen pinta-ala on noin 90–100 neliötä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Kymmenhenkiselle perheelle asunto jää helposti pieneksi. Haastatteluiden perusteella isoimmissa asunnoissa voi asua pahimmillaan jopa 12 henkilöä. Aineistosta nousikin esiin viranomaisten huoli isojen perheiden asuttamisesta.

” – – 10 henkeekin käy aamupesulla ja pissalla ja muuta ja kun yleensä meil on yhdet vessat vaan, siel on aikamoinen ruljanssi se aamu kun ne lähtee kouluun, lapset ja kuka minnekin.” (Viranomainen 5)

”Eikä oo kaikilla koulupöytää eikä voi kuvitella missä sit niitä läksyjä sit tehdään, et ne tehään sit siellä mihin mahdutaan.” (Viranomainen 6)

Edellä olevista esimerkeistä käy ilmi, että asunnot ovat viranomaisten mukaan usein ahtaita ja asunnoissa ei ole riittävästi yksityistä tilaa. Viranomaisten näkemykset pakolaisten ja maahanmuuttajien ahtaasti asumisesta ovat samankaltaisia aikaisemman tutkimuksen kanssa. Aikaisemmat suomalaiset tutkimukset ovat tuoneet esiin, että maahanmuuttajat asuvat usein kantaväestöä ahtaammin (esim. Alitolppa-Niitamo 2005; Kilpeläinen, Kostiainen & Laakso 2014; Joensuu 2011, 26; Juntto 2005).

On vaikeaa määritellä ahtaasti asuminen piirteitä. Tutkielmassa haastatellut viranomaiset eivät antaneet tarkkoja määritelmiä ahtaasti asumiselle. Toisaalta on tarpeellista ottaa huomioon, että on vaikeaa määritellä ahtaasti asumista toisen näkökulmasta, koska asumisen kokeminen on subjektiivista. Tämä tarkoittaa sitä, että jollekin kaksio voi tuntua riittävän isolta ja toiselle taas ahtaalta. Maahanmuuttajien asumista tutkineen Juntton (2005, 53–54) mukaan asumistiheysnormin perusteella ahtaasti asumista on silloin, kun huoneita on vähemmän kuin huone henkilöä kohti keittiötä huoneeksi lukematta. Vuoden 2002 tilasto-

jen mukaan esimerkiksi pääkaupunkiseudulla 80 % somalialaisista asui ahtaasti, kun vastaava ahtaasti asumisen suhde suomalaisilla oli 22 % (emt. 54).

Viranomaiset pohtivat, miten asunnon pieni koko suhteessa asukkaiden lukumäärään vaikuttaa käytännön arkiaskareiden hoitamiseen, esimerkiksi vessassa käyntiin tai läksyjen tekemiseen. Viranomaiset toivat esiin samankaltaisia ahtaasti asumisen seurauksia kuin aikaisemmat tutkimukset, jotka ovat käsitelleet ahtaasti asumisen vaikutuksia. Anne Alitolppa-Niitamo (2005, 42) on todennut, että ahtaasti asumisen seuraukset voidaan olettaa olevan samankaltaisia maahanmuuttajataustaisilla ja kantaväestöllä. Ahtaasti asuminen lisää viihtymättömyyttä ja vaikuttaa perheen sisäisiin ihmissuhteisiin. Hän myös toteaa, että koululaisten on vaikea löytää rauhallista opiskelupaikkaa itselleen, kun samassa asunnossa asuu paljon ihmisiä.

Aineistosta kävi ilmi, että joitakin ratkaisuja on yritetty kehitellä ahtaasti asumisen ratkaisemiseksi, mutta yleisesti ottaen ratkaisut ovat olleet rajallisia. Muun muassa haastateltavat kertoivat, että joissakin tapauksissa perheen nimissä on vuokrattu esimerkiksi kaksi asuntoa läheltä toisiaan, jos perheessä on aikuisia lapsia. Kuitenkin pääsääntöisesti isojen perheiden asuttamiseen ei ole kehitelty viranomaisten puheen perusteella uusia ratkaisuja eikä mahdollisista ratkaisuista juurikaan keskusteltu haastatteluissa.

” – – meil on ollut ne tietyt asunnot ja tavallaan sitten ne on voitu tarjota – – . ” (Viranomainen 3)

Haastatteluissa korostuikin, että viranomaiset tarjoavat niitä asuntoja kiintiöpakolaisille, joita on yleishyödyllisillä säätiöillä vapaana. Viranomaiset näyttivät aineiston perusteella ottavan sen itsestäänselvyytensä, että kiintiöpakolaisten tulee pärjätä niillä asunnoilla, joita on tarjolla, eikä mahdollisuuksista laajentaa kiintiöpakolaisille osoitettuja asumisvaihtoehtoja ja asuntotarjontaa keskusteltu haastatteluissa.

Aineiston perusteella asiakkaan kategorisointi kiintiöpakolaiseksi määrittää, millaisia asumisvaihtoehtoja hänelle voidaan tarjota. Se, että kiintiöpakolaisille on korvamerkitty tiettyjä asuntoja yhtäältä turvaa asunnon löytymisen ja heidän vastaanottamisen Tampereelle. Lisäksi asuminen julkisen vuokranantajan asunnossa tuo tietynlaista turvaa asujalle verrattuna yksityisellä puolella asumiseen. Esimerkiksi Junton (2005, 45) mukaan maahanmuut-

tajat ovat asuntomarkkinoilla riskiryhmä pienten tulojen, vähäisen varallisuuden ja heikkojen sosiaalisten verkostojen takia. Pakolaiset ja maahanmuuttajat saattavat myös kokea syrjintää asuntomarkkinoilla. Vilkama (2011, 187) muun muassa toteaa, että maahanmuuttajat olisivat asuntomarkkinoilla paljon haavoittuvammassa asemassa, jos heillä ei olisi mahdollisuutta hakea kunnallisia vuokra-asuntoja. Toisaalta kuitenkin julkiseen asumiseen turvautuminen rajaa vallinnan vapautta ja erilaisia asumismahdollisuuksia sekä tekee kiintiöpakolaisista riippuvaisia viranomaisten päätöksistä ja ratkaisuista.

Yksi merkittävä haaste koskien viranomaisten työn suorittamista oli haastatteluiden perusteella työntekijöiden kiireinen aikataulu ja pula riittävästä työvoimasta. Liiallinen työtaakka hankaloittaa viranomaisten työtä kiintiöpakolaisten asuttamisen parissa. Tampereella kiintiöpakolaisten määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Samalla kiintiöpakolaisten lisäksi turvapaikanhakijoita ja muita maahanmuuttajia tulee Tampereelle yhä enemmän. Haastatteluista kävi ilmi, että henkilökunnan määrä ei ole pysynyt kasvavan asiakasmäärän mukana.

”Suhteessa mä niinkun laskin sitä, että tähän asiakasmäärään nähden sanotaan 90-luvulta tänne niin yli kolminkertainen asiakasmäärä, mut henkilökuntaa ei oo lisätty, eli jos sä sanoit, et nääksä, et on joku ongelma, niin mä nään aina, et mitä enempi on porukkaa tai saatais enempi vapaaehtoisia koko siis maahanmuuttoporukalle oli se sit kiintiö tai koko, vaan niin tää olis paljon helpompaa, mut täl porukal tää on tappotahti, eli ei ne asiakkaat saa sitä palvelua mitä pitää saada.” (viranomainen 6)

” – ei keritä kun pari kertaa siihen asumiseen niinkun siinä alussa niin tota kunnolla panostaan, koska kaikki muu vie sen muun ajan – – .” (Viranomainen 5)

” – – mut se mua huolestuttaa kanssa just toi ohjaus, kuinka se on, nythän tuli syyrialaisia, syyrialaiisten myötä saatiin vähän lisäresursseja, pakkohan se on saada, koska noin valtava määrä tulee, eihän sitä millään pysty hoitaan, siis perusporukalla ei pysty hoitaan noin valtavaa määrää, kun muutenkin niinkun pursuaa tuolta, kun on niin paljon töitä.” (Viranomainen 4)

Pula riittävästä työvoimasta ja työntekijöiden kiire johtaa siihen, että työntekijät ovat väsyneitä ja ylikuormittuneita. Riittämättömien resurssien seurauksena työntekijät joutuvat tinkimään asiakaskontakteista, minkä seurauksena asiakas ei saa riittävästi palvelua. Kiireen vuoksi työntekijöillä on mahdollisuus tehdä se aivan välttämätön työ ja ylimääräiselle palvelulle ei ole aikaa.

Sosiaalityöntekijöillä on päävastuu kiintiöpakolaisen asuttamisesta ja kotouttamisesta ensimmäisen kolmen vuoden ajan. Asuttamiseen ei kuitenkaan kuulu pelkästään asuntoon ja siinä asumiseen liittyvät asiat. Sosiaalityöntekijät hoitavat asiakkaan kanssa kuntoon virastoasiat, vuokra-asiat, pankkitilit, linja-autokortit, opastavat terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa ja niin edelleen. Ison vastuualueen takia, sosiaalityöntekijöillä ei esimerkiksi jää läheskään aina riittävästi aikaa paneutua asunnossa asumiseen. Kiire ja työvoimapula johtavat siihen, että työntekijöillä ei ole tarpeeksi aikaa opastaa asumiseen liittyvissä asioissa tai luoda syvällisempää kontaktia asiakkaaseen. Viranomaisten mukaan riskinä tässä on se, että asiakkaalle jää epävarma olo asumiseen liittyvistä säännöistä tai epätietoisuutta käytännön asumisesta.

Viranomaisten mukaan työntekijöiden kiirettä ja vähyyttä on pyritty paikkaamaan vapaaehtoisilla. Tampere on käyttänyt vapaaehtoisia apuna etenkin kiintiöpakolaisten alkuvaiheen asuttamisessa. Aineiston perusteella jotkut tehtävät, jotka ennen kuuluivat kiintiöpakolaisen asuttamisesta vastuussa olevalle työntekijälle, on työntekijöiden ajan puutteen vuoksi siirretty vapaaehtoisille. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi ympäristöön tutustuttaminen, yleinen asumisen ohjaus ja liikkuminen paikasta toiseen.

”Mut tää on niin alkutekijöissä Suomessa tässä hommassa (vapaaehtoistyössä), et ei tiedä kuinka kauan loppujen loppuks kaikki pysyy siellä ja sit tottuu siihen, koska se on todella vapaaehtoista.” (Viranomainen 6)

Viranomaiset kokivat vapaaehtoisten mukanaolon erittäin tärkeäksi etenkin asuttamisen alkuvaiheessa, koska alun jälkeen uudet asukkaat osaavat viranomaisten mukaan liikkua jo itsenäisemmin ja monet asumisen käytännöt ovat tulleet tutummiksi. Kuitenkin eräs viranomainen toi esille vapaaehtoistyöhön sisältyvän epävarmuuden, koska työ perustuu vapaaehtoisuuteen eikä ole sitovaa. Lisäksi viranomaisten mukaan yhteisen kielen puuttuminen saattaa joskus aiheuttaa ongelmia asiakkaan ja vapaaehtoistyöntekijän välillä, koska vapaaehtoistyöntekijällä ei ole käytettävissä tulkkipalveluita. Näin ollen vapaaehtoisilla voidaan paikata työvoimapulaa tietyissä asioissa, mutta vapaaehtoistyö ei poista viranomaisten vastuuta käytännön kotouttamisen osalta.

6 VIRANOMAISTEN SUHTAUTUMINEN ERILAISIA ASUMISTARPEITA JA TOIVEITA KOHTAAN

6.1 Asumistoiveiden ja tarjonnan yhteensopivuus

Kiintiöpakolaisten alkuvaiheen asuttaminen on ylhäältäpäin ohjattua toimintaa. Kiintiöpakolainen ei voi etukäteen vaikuttaa millaiseen asuntoon hänet ja hänen perheensä tullaan asuttamaan. Haastatteluiden perusteella asunnonvalintaan vaikuttaa eniten perheen koko, ikäjakauma ja mahdolliset erityisasumista vaativat asiat (esimerkiksi liikuntarajoitteisuus ja sairaudet). Asiakkaan erityisiä toiveita ja tarpeita voidaan tiedustella vasta sen jälkeen, kun kiintiöpakolainen on saapunut kuntaan ja hänelle hankittuun asuntoon.

Haastateltujen viranomaisten mukaan osa Tampereelle tulleista kiintiöpakolaisista on sopeutunut hyvin heille osoitettuihin asuntoihin ja osa huonommin. Tyytyväisyys asuntoa kohtaan vaihtelee paljon saapuneiden keskuudessa. Aineiston perusteella toiveet eivät aina kohtaa käytännön kanssa. Viranomaiset kertoivat, että asunto on varusteltu erittäin suppeasti. Etukäteen asuntoon saatetaan hankkia sohva, ruokapöytä, patjoja ja muita huonekaluja sekä muutamia astioita, lamppeja, verhoja, mattoja, vuodevaatteet ja siivoustarvikkeet. Lisäksi asuntoon hankitaan valmiiksi vähän ruokaa. Kaikki tavarat pyritään Tampereella hankkimaan kierrätyksen kautta lukuun ottamatta vuodevaatteita ja siivousvälineitä. Minimaalinen varustelutaso saattaa tulla yllätyksenä vastaan uudelle asukkaalle.

” – aika paljon palautetta tulee tietysti senkin takia, että ihmisillä on ollut ehkä hiukan semmoinen vaaleansininen kuvitelma, että asunnot ja kaikki on siellä ihan valmiina, suurin piirtein IT-kalustoa myöten, että jotenkin heillä on ollut mielikuva siitä, että täällä kaikki niinkun on ja sit kun se on kuitenkin niin basic juttu, et kun he tulee sinne ja he joutuu itte sitten niitä asioita hoittelee, niin se on ehkä ollut jollekin, ei kaikille, vaan joillekin saattaa olla myös semmonen, onko kysymys sitten, että eivät ole asuntoon tyytyväisiä vaan siihen mitä he ajatteli, että asunnossa on, irtaimistoo, et ne on niinkun kaks eri asiaa.” (Viranomainen 2)

” – jos siellä ei oo tosiaan mitään muuta, kun sanotaan neljä huonetta keittiö, ja siel on kuusi ihmistä tulee, kuusi patjaa ja keittiön pöytä, niin tota aikamoinen shokki se on kelle vaan.” (Viranomainen 5)

” – – kyllähän heillä on ihan omat toiveet ja omat korkeat vaatimukset asuntojen suhteen, aina on, ei aina olla tyytyväisiä sit siihen mitä on, et toiset taas on erittäin tyytyväisiä, tämä on niinkun valtaväestökin, hyvin vaihtelevaa – – .” (Viranomainen 4)

Joissakin tapauksissa kiintiöpakolaisella on ollut viranomaisten mukaan korkeammat toiveet asunnon tai asunnon varustelun suhteen, kun mitä käytännössä on pystytty tarjoamaan, mutta osa asiakkaista on ollut myös tyytyväinen saamaansa asuntoon. Viranomaisten puheessa korostui näkemys, jonka mukaan kiintiöpakolaisilla on saattanut olla etukäteen isot odotukset ja vaatimukset asuntojen suhteen ja sitten he ovat yllättyneet siitä, kuinka niukka varustelu asunnoissa on. Samalla viranomaiset puheessaan myös ymmärsivät, että asunnon niukka varustelu saattaa tulla uusille asukkaille negatiivisena yllätyksenä.

Kiintiöpakolaisten tyytymättömyys ja tyytyväisyys asuntoa kohtaan heijastuvat muun muassa siinä, että toiset saattavat asua pitkään näissä ensimmäisissä asunnoissa, kun taas toiset haluavat muuttaa saman tien uuteen asuntoon. Haastatteluissa viranomaiset painottivatkin, kuinka kiintiöpakolaiselle osoitetussa asunnossa on kyse ensimmäisestä asunnosta, jossa ei tarvitse asua pitkään. Kuitenkin viranomaiset toivat myös esille, että muutto uuteen asuntoon saattaa olla hankalaa, koska julkisella puolella sopivia asuntoja ei välttämättä ole tarjolla, ja kiintiöpakolaisen saattaa olla vaikea saada asuntoa yksityisiltä vuokranantajilta. Lisäksi vuokrat voivat olla liian korkeita. Toimeentulotukea koskevia asiakkaita koskee esimerkiksi sosiaalitoimen säätämät rajoitukset vuokrasta. Tämän johdosta kiintiöpakolaisella ei välttämättä ole muuta mahdollisuutta kun jäädä hänelle osoitettuun asuntoon.

Viranomaiset toivat esille, että asiakkaat eivät ole olleet tyytyväisiä esimerkiksi asunnon kokoon, varusteluun, kerrostaloasumiseen tai asunnon sijaintiin. Kuitenkin viranomaiset eivät puhuneet siitä, mitä tehdään silloin kun toiveet ja todellisuus eivät kohtaa. Toiveiden toteutumattomuutta ei juurikaan problematisoitu haastatteluissa. Lisäksi uusien ratkaisujen kehittäminen näytti aineiston perusteella olevan vaisua.

”Meillä oli semmoinen työryhmä kun jossain vaiheessa pohdittiin semmoista, että meillä on niinku, tulee isoja perheitä, jotka ei tahdo mahtua tollaaseen normaaliin, vuokra-asunnonkokoiseen asuntoon, niin sit mietittiin, et miten pystytään, mitä ratkasuja siihen olis kehitettävissä– – .” (Viranomainen 1)

” – ei se kyllä (viitattu edelliseen suunnitelmaan) koskaan toteutunut semmosena, mut suunnitelmia tehtiin.” (viranomainen 1)

Edellä olevasta esimerkistä käy ilmi, että esimerkiksi isojen perheiden ahtaasti asuminen tunnistetaan ja siitä keskustellaan, mutta uusia ratkaisuehdotuksia isojen perheiden asuttamiseksi samaan asuntoon ei haastatteluiden perusteella pystytä konkreettisesti toteuttamaan.

Monet kiintiöpakolaiset ovat asuneet aikaisemmin taloissa ja pihapiirin ympäröimänä ja tottuneet viettämään paljon aikaa ulkona. Tampereella kiintiöpakolaiset asutetaan lähes poikkeuksetta kerrostaloasuntoihin. Viranomaisten mukaan joitakin ratkaisuja on yritetty kehitellä kerrostaloasumisen vastapainoksi. Ihmisille on esimerkiksi yritetty järjestellä kaupungilta kasvimaata. Viranomaiset toivat esille, että kerrostaloasuminen saattaa olla kiintiöpakolaisille uusi ja outo asumismuoto, mutta viranomaiset tuottivat tässä yhteydessä myös eroja eri ryhmien välille. Heidän mukaansa ihmisten lähtökohdat vaikuttavat sopeutumisessa kerrostaloasumiseen.

” – periaatteessa nää, jotka tulee isoista kaupungeista, niin niillä ei oo mitään ongelmaa sen kerrostaloasumisen kanssa, että kyllä ne sen ymmärtää jos niil on omakotitalo ollut siellä, niin ei ne tääl voi omakotitaloa saada.” (Viranomainen 2)

”Mut et nyt jos ajattelee näitä esimerkiksi Syyrialaisia, niin kyllä mun käsittääkseni täs on myöskin, ettei kaikki tuu maaseudulta, et jotkut on jopa asunut kerrostaloissa aikaisemmin.” (Viranomainen 1)

”Mut sitten kun miettii jotain semmosii perheitä, jotka on asunut maaseudulla ja on ollut leireillä monta vuotta, jotka ei oo koskaan asunut kerrostalossa – – just se, et mistä ihminen tulee, yliopisto ihminen keskustasta ja miljoonakaupungista, jolla ei oo mitään ongelmii, mut sit kun tulee tämmösiä, jotka ei ollenkaan osaa käyttää mitään, niin se hissiin meno ja se pelko käyttää hissiä.” (Viranomainen 6)

” – toki moni ei välttämättä kyllä oo asunut kerrostalossa, riippuu vähän, et mistä maasta tulee”. (Viranomainen 3)

Haastatteluiden perusteella erot sopeutumisessa kerrostaloasumiseen eivät nousseet niinkään etnisyydestä, vaan siitä, oliko asiakas asunut aikaisemmin maaseudulla vai kaupungissa. Poikkeuksena eräs haastateltava toi esiin, että se, mistä maasta tulija tulee, saattaa

vaikuttaa sopeutumisessa kerrostaloasuntoihin. Tämän näkemyksen voi katsoa heijastavan Berryn (ks. 1997, 23) kulttuurisen välimatkan käsitettä. Eli, mitä erilaisemmasta ja kaukaisemmasta kulttuurista ihminen tulee, sitä vaikeampi hänen on sopeutua uuden maan käytäntöihin.

Aikaisemmin kaupungeissa asuneiden henkilöiden nähtiin sopeutuvan paremmin kerrostaloasuntoihin verrattuna niihin, jotka ovat asuneet maaseudulla. Viranomaisten puheessa nimenomaan kaupunkiasuminen yhdistettiin kerrostaloasumiseen ja maaseutuasuminen johonkin muuhun asumismuotoon. Se, että kerrostaloon sopeutumista pohdittiin sen perusteella tuleeko asukas maaseudulta vai kaupungista oli hieman yllättävää, koska suomalaisessa aikaisemmassa tutkimuksessa maahanmuuttajien sopeutumista kerrostaloon on peilattu yleensä suhteessa tiettyyn etniseen ryhmään, etenkin somaleihin.

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että asumiskokemukset Suomessa voivat olla hyvin erilaisia aikaisempien asumiskokemusten ja toiveiden kanssa. Kerrostaloasuminen eroaa omakotitaloasumisesta oleellisesti muun muassa siinä, että se rajaa oman yksityisen tilan ulko-oven sisäpuolelle (Alitolppa-Niitamo 2005, 42; Joensuu 2011, 26; Juntto 2005, 54). Marja Tiilikainen on tutkinut somaleiden asumiskokemuksia Suomessa. Hän (2000, 97) kirjoittaa tutkimuksensa pohjalta, että kerrostaloasuminen eroaa paljon somaleiden aikaisemmasta asumismuodosta. Somaliassa asunnot ovat omakotitaloja, joissa on isot ja rajatut piha-alueet. Sen vuoksi useilla somaliperheillä on ollut vaikeuksia sopeutua elämään hyvin rajatussa kerrostaloasunnossa.

Vaikka haastateltavat huomauttivat, että osa kiintiöpakolaisista on asunut kerrostaloissa aikaisemmin, he myös toivat esille, että monille kerrostaloasuminen on aivan uusi asumismuoto. Tampereella kiintiöpakolaisten asuttamisen parissa työskentelevät viranomaiset eivät nähneet kuitenkaan tarpeelliseksi, että kiintiöpakolaisia pitäisi asuttaa rivi- tai omakotitaloihin. Aineiston perusteella haastateltavat olivat jopa huojentuneita siitä, että kiintiöpakolaisille osoitetut asunnot ovat pääsääntöisesti kerrostaloissa.

” – – kyllä se on aikamoista touhua, niissä pitää pitää niitä paikkoja kunnossa ja tota en mä nää, et siitä niinkun ihan alkuun tulis mitään. Mä luulen, et sit kun on vähän tottunut tähän sanotaan kolmen, viiden vuoden päästä sitten, en mä ainakaan suosittelen missään vaiheessa. ” (Viranomainen 5)

Viranomaiset kokivat ajatuksen kiintiöpakolaisten asuttamisesta omakotitaloon yleisesti negatiivisena. Viranomaisten mielestä omakotitaloasuminen olisi uusille asukkaille liian haastavaa, koska omakotitalosta ja sen pihasta täytyy pitää enemmän huolta verrattuna kerrostaloasuntoon. Viranomaisten puheessa heijastui näkemys asiakkaiden kykenemättömyydestä asua omakotitalossa, sen sijaan, että he olisivat pohtineet nykyisten asumismuotojen sopimattomuutta. Samalla viranomaiset puheessaan kategorisoivat asiakkaita asumisen kontekstissa. Tämä tarkoittaa sitä, että heidän mielestään kiintiöpakolaisina Suomeen saapuville sopii kerrostaloasuminen paremmin kuin muunlainen asumismuoto. Tätä perusteltiin omakotitaloasumisen haastavuuteen liittyvällä puheella.

”Me ollaan ajateltu, et luojan kiitos meillä ei ole niitä (omakotitaloja) – – kyllä itse asiassa me yks perhe laitettiin omakotitaloon – –. Ne osas kyllä asua, se mies oli jotain nikkaroinut ja korjannutkin siellä jotain, et oli niinku osannut asua.” (Viranomainen 3)

Aineistosta kumpusi myös voimakas viranomaisten ennakkoluulo sitä kohtaan, etteivät kiintiöpakolaiset osaisi asua omakotitalossa. Tätä heijastaa myös edellä oleva ilmaisu: *”me ollaan ajateltu, että luojan kiitos meillä ei ole niitä”*. Tässä ilmaisussa tuotettiin merkitystä, jonka mukaan useimmat viranomaiset ovat huojentuneita, että omakotitaloasuminen ei ole edes vaihtoehtona kiintiöpakolaisen uudeksi asumismuodoksi, koska omakotitaloja ei ole tarjolla kiintiöille. Ennakkoluulot voivat tietyissä kohtaa kuitenkin osoittautua vääräksi. Yllä olevasta esimerkistä käy muun muassa ilmi, että viranomaisen omista ennakkoletuksista huolimatta perhe olikin osannut hyvin asua omakotitalossa ja oli omaaloitteisesti korjannut siellä paikkoja. Aineiston pohjalta nouseekin tunne, että koska kerrostaloasumisessa on ilmennyt vaikeuksia ja ongelmia joidenkin kiintiöpakolaisten kohdalla, automaattisesti ajatellaan, että omakotitaloasumisessa ongelmia ilmenee vielä enemmän.

Viranomaisten näkemykset kiintiöpakolaisten asumista kohtaan voivat olla kuitenkin ristiriidassa asiakkaiden toiveiden tai tarpeiden kanssa. Esimerkiksi kiintiöpakolaiset eivät välttämättä itse koe asumista omakotitalossa haastavaksi tai huonoksi ratkaisuksi. Dhalmann (2011, 77) toteaa, että suuri osa hänen haastattelemistaan somaleista haaveili asumisesta omakotitalossa. Tässä tutkielmassa haastatellut viranomaiset eivät pohtineet sitä, kuinka jotkut perheet saattaisivat sopeutua paremmin omakotitaloon tai rivitaloon ja viihtyä siellä paremmin kuin kerrostalossa. Poikkeuksena yleiseen näkemykseen eräs haastateltava toi

esiin, että joidenkin elämäntyyliin voisi sopia paremmin asuminen esimerkiksi omakotitalossa.

” – – mä oon sitä sanonukkin, että kun aina välillä, et kun on tota semmosia perheitä, että tota, on myös valtaväestöperheitä, että se elämisentason meteli siis ja elämäntyyli on sellanen, et olis ihan hyvä, kun olis jotain semmosia, että olis vähän sitten sitä, että ei olis naapureita ihan sit siinä (naurahdus). ”
(Viranomainen 4)

Edellä olevassa esimerkissä viranomainen pohtii, kuinka jonkun elämäntyyli voisi sopia paremmin omakotitaloasumiseen kuin kerrostaloasumiseen, jossa tarvitsee ottaa huomioon enemmän yhteisiä kerrostalোসääntöjä koskien esimerkiksi hiljaisuutta. Kuitenkin edellä olevan esimerkin painoarvo jäi puheessa kevyeksi, koska se toimi enemmän irrallisena lausahduksena, eikä konkreettisista mahdollisuuksista tai tarpeesta sijoittaa kiintiöpakolaisia muuhun kuin kerrostaloasuntoon keskusteltu sen enempää haastattelussa.

Keskusteltaessa kiintiöpakolaisten asumistoiveista ja toiveiden toteuttamisesta haastateltavat ryhtyivät myös vertaamaan kiintiöpakolaisten aikaisempia asumisolosuhteita asumisolosuhteisiin Suomessa. Väistämättä vertaillessa suomalaisia asumisolosuhteita esimerkiksi pakolaisleirien olosuhteisiin, suomalaiset asunnot vaikuttavat hyviltä ja sopivilta.

”He ovat monta monta vuotta olleet siellä leireillä ennekö tulevat tänne, leiriolosuhteet tarkoittaa sitä, että bambumaja majan vieressä, että tota ja siellä asuu, siellä ei oo kun yks seinä ja maalattia ja maalattiasta sitten semmoinen puolimetriä lavitta jossa kaikki sitten nukkuu.” (Viranomainen 2)

” – – niissä oli vielä sitä ongelmaa, että tuli kauheesti, että ei me voida tämmösiin muuttaa, ei me voida tätä ottaa, niin silloin oli vähän semmonen mielikuva jäi mieleen, et okei, no mikä on se tilanne, josta on tullut jos tommonen perus ok asunto ei täältä kelpaa – – .” (Viranomainen 3)

Vertaillessa aikaisempia asumisolosuhteita nykyisiin olosuhteisiin viranomaiset tuottivat puheessaan merkityksiä, joiden pohjalta Suomessa asunnot ovat hyviä ja kiintiöpakolaisena Suomeen tulevien pitäisi olla tyytyväisiä, että he ovat päässeet leiriolosuhteista turvalliseen asuntoon. Tällöin pääpainopiste ei ollut enää asiakkaan tarpeiden kartoittamisessa tai tyydyttämisessä, vaan kiintiöpakolaiselle määrätty asunto näyttäytyi riittävänä ja tarpeeksi hyvänä, johon kiintiöpakolaisenkin tulisi olla tyytyväinen. Ennakkokäsitykset aikaisemmasta asumisesta määrittävät myös asenteita suomalaisia asuntoja kohtaan. Tällaisen puhe-tavan voi katsoa korostavan asuntojen riittävyttä ja sopivuutta Tampereella.

On kuitenkin otettava huomioon, että viranomaiset työskentelevät niiden asuntojen parissa, joita on saatavilla. Viranomaisilla on näin ollen rajalliset mahdollisuudet toteuttaa asiakkaiden tarpeita ja toiveita. Eräässä haastattelussa viranomaisen osoitti turhautumista sitä kohtaan, että tarpeita vastaavia asuntoja ei ole aina saatavilla. Sama haastateltava sanoi myös olevansa avoin uusille ideoille, mutta hänen mukaansa ideoita pystytään harvoin toteuttamaan.

” – – mitä me voidaan sanoa tämmöselle 10 henkinen perhe, et kun meillä ei ole asuntoa, et kun ARA sanoo, et pitäis olla niin ja niin monta neliöä per henkilö, että se on niinkun kohtuullista asumista siis niinku sosiaalisesti tämä tilankäyttö, niin tota eihän me voida tämmösiä ihmisiä laittaa, antaa jotain pientä nelikkoo niille sen takia, koska se on jo kohtuutonta, et ei me ees oikein voitais näitten niinkun toisten ohjeiden perusteella. ” (Viranomaisen 4)

” Kyllä niistä on puutetta semmoisista asunnoista, mutta kun se on niin hankalaa, joskus ajateltiin, et jos tehtäis jotain semmosii yhdistelmiä niinku vanhoissa kiinteistöissä, hajotettas seiniä tai jotain, tai et olis kaks päällekkäistä asuntoa ja raput väliin, mut siin oli just se, et kun menee ilmastoinnit ja kaikki sekasin ja muuta, ja se oli niin, sit tuli tää tekninen kieli siihen sit – – . ” (Viranomaisen 4)

Aineistosta kävi ilmi, että yleiset asumisen ohjeet, esimerkiksi ohjeistukset kohtuullisesta asumisesta eivät aina toteudu käytännön työssä, eivätkä viranomaiset pysty niitä aina noudattamaan. Samalla tavalla viranomaisten ehdotukset uudennlaisista asumisratkaisuista saattavat kaatua käytännön toteutukseen. Edellä oleva esimerkki osoittaa, kuinka esimerkiksi tekninen puhe sulkee pois erilaisten ratkaisujen kehittämisen. Hammar-Suutari (2006, 11) toteaaakin, että viranomaisille haastavaa työstä tekee se, että heidän tulee noudattaa lakeja ja säädöksiä ja toisaalta niissä ilmeneviä ristiriitaisuuksia sekä toimia olemassa olevien resurssien puitteissa.

Monet rakenteelliset tekijät määrittävät, millaisia asuntoja viranomaiset voivat kiintiöpakolaisille tarjota ja ohjaavat heidän työtään kiintiöpakolaisten asuttamiseen liittyen. Resurssipula ei siis kulminoidu pelkästään pulaan riittävästä työvoimasta, vaan saattaa liittyä myös asuntotarjontaan liittyviin kysymyksiin. Aineiston perusteella viranomaiset kuitenkin pääsääntöisesti ottivat olemassa olevat asunnot ja asuntotarjonnan annettuina, eivätkä kritisoinet puheessaan olemassa olevaa asuntotarjontaa kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä.

6.2 Maahanmuuttajien hajauttaminen viranomaisten toiveena

Aineistosta nousi voimakkaasti esille puhe kiintiöpakolaisten ja yleensäkin maahanmuuttajien sijoittamisesta eri asuinalueille. Tampere pyrki ehkäisemään asuinalueiden eriytymistä. Maahanmuuttajakeskittymien on uskottu hidastavan maahanmuuttajien integroitumista vastaanottavaan yhteiskuntaan ja estävän uusien kontaktien luomista (ks. Vilkama, 2011,15). Segregaation ehkäisemiseen tähtäävä tavoite painottuu sekä Tampereen uudessa kotouttamisohjelmassa (ks. Tampereen kotouttamisohjelma 2014–2025, 20) että viranomaisten puheessa. Tampereella ei ole Hervantaa (18 % vieraskielisiä alueen väestöstä) lukuun ottamatta alueita, jossa maahanmuuttajaväestön osuus olisi kasvanut suuresti. Tampereella pyritään siihen, että asukasjakauma yksittäisissä taloissa ja asuinalueella olisi monipuolinen. Tavoitteena on, että maahanmuuttajien osuus ei kasvaisi yksittäisissä taloissa tai asuinalueilla yli 20 prosentin. (Emt.)

Haastatellut viranomaiset pitivät Tampereen hajauttamispolitiikkaa erittäin tärkeänä. Lisäksi he kokivat, että Tampere on onnistunut hajauttamisessa hyvin.

”Tampere on siittä hyvä, että näitä asuntoja on yritetty laittaa eri paikkaan, näille lähialueille, lähioihin, ei yhteen paikkaan.”(Viranomainen 2)

”Nyt meil Tampereella on mun mielestä hienosti hoitanut, ne on ympäriinsä ja ei ole vaikka sanotaan suhteessa Hervannassa on maahanmuuttajia varmaan eniten – – .” (Viranomainen 5)

Viranomaisten mukaan Tampere on pyrkinyt asuttamaan maahanmuuttajia eri kaupunginosiin. Viranomaiset myös vertailivat Tamperetta hajauttamiseen tähtäävän toiminnan osalta muun muassa Helsinkiin ja Turkuun ja korostivat, että Tampere on onnistunut hajauttamiseen liittyvissä tavoitteissaan edellä mainittuja kaupunkeja paremmin. Kuitenkin hajauttamiseen ja sen onnistumiseen liittyvässä puheessa esiintyi ristiriitaa ja hajauttaminen ei haastatteluiden perusteella ole ollut aina niin onnistunutta.

”En mä mitenkään halua sitä suosia, mut tiedän kuitenkin, et kyllä semmoisia keskittymiä silti syntyy.” (Viranomainen 1)

” – – sitten osa tykkääkin varmaan siitä, että on eri, ettei oo yksinäistä ja eivät oo niin sanotusti silmätikkuina kun siellä on paljon muunkin näköisiä ihmisiä ja ei oo suomalaisen näköisiä ihmisiä sanotaan. ” (Viranomaisen 2).

”Mutta taas sitten tulee niinkun meillekin asiakas, joka haluaa sinne (Hervantaan), koska ystävä asuu siellä lähellä – – .” (Viranomaisen 6)

” – – tietysti ehkä monet haluaa sinne Hervantaan sen takia, että kun siellä on niitä saman maan kansalaisia siellä, et siel on semmonen vertaisryhmä tai sitä et tavallaan tuntee olonsa kotosaks – – .” (Viranomaisen 3)

Viranomaisten mukaan asunnot löytyvät kuitenkin usein tietyiltä alueilta ja asuntoja pystytään tarjoamaan sieltä, missä niitä on. Sen johdosta myös keskittymiä saattaa syntyä. Vaikka viranomaiset selvästi korostivat, kuinka tärkeää on pyrkiä hajauttamaan maahanmuuttajia eri alueille, edellä olevista esimerkeistä käy ilmi, että he myös tunnistivat maahanmuuttajien mahdolliset toiveet asua ystävien ja saman etnisen ryhmän lähellä.

Etnisesti sekoittuneen asukasrakenteen nähdään yleisesti edistävän myönteistä kanssakäymistä maahanmuuttajien ja kantaväestön keskuudessa ja lisäävän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Kuitenkin Dhalmannin (2011, 87) mukaan maahanmuuttajat (somalit ja venäläiset hänen tutkimuksessaan) kokevat toisinaan itsensä syrjityksi ja torjutuksi kantaväestön taholta. Tämä tarkoittaa sitä, että hajasijoittaminen ei välttämättä takaa sosiaalisen koheesion kasvamista maahanmuuttajien ja kantaväestön keskuudessa. Esimerkiksi tässä tutkielmassa haastatellut viranomaiset kertoivat, että joissakin tilanteissa pakolaiset tai maahanmuuttajat ovat joutuneet taloyhtiöissä silmätikuiksi ja heidän asumisestaan ja käyttäytymisestään on tehty asiattomia valituksia. Tällöin uusi asukas saattaa kokea voimakasta syrjäytymisen ja rasismien tunnetta. Matinheikki-Kokko (1994, 92) toteaaakin, että vähemmistöjen suhteita valtaväestöön tarkasteltaessa tärkeää on ottaa huomioon ne olosuhteet, joissa vuorovaikutusta kulttuurien välillä tapahtuu. Tämä tarkoittaa sitä, että jos vuorovaikutus on suotuisaa, kulttuurien väliset jännitteet vähenevät, kun taas kielteiset olosuhteet tuottavat negatiivisia vaikutuksia (emt.).

Maahanmuuton voidaan nähdä korostavan entisestään läheisten sosiaalisten suhteiden merkitystä, koska aikaisemmat verkostot ovat heikentyneet tai kadonneet kokonaan (Martikainen 2011, 52). Esimerkiksi somalialaisten keskuudessa sukulaisten, tuttavien ja samaan etniseen ryhmään kuuluvien ihmisten lähellä asuminen on nähty toivottavana ja ar-

kea helpottavana sekä turvallisuutta lisäävänä asiana. Toivomus asua ystävien, perheen ja samaan etniseen ryhmään kuuluvien lähetyillä liittyy myös yhteisöllisen elämäntavan ylläpitämiseen. (ks. Dhalmann 2011, 57–60,69.) Aikaisempien tutkimusten mukaan maahanmuuttajat haluavat usein asettautua asumaan sukulaisten, ystävien ja samaa etnistä ryhmää edustavien lähelle, koska he kokevat saavansa toisiltaan apua ja tukea käytännön asioiden hoitamisessa. Heidän läsnäolo nähdään tuovan myös helpotusta koti-ikävään. (Pohjanpää ym. 2003 Alitolppa Niitamo 2005, 41 mukaan.) Myös Matinheikki- Kokon (1997, 27–29) mukaan useat tutkimukset ovat osoittaneet, että perheen ja ystävien läsnäolo sekä läheinen kanssakäyminen oman etnisen ryhmän kanssa on lisännyt maahanmuuttajien hyvinvointia. Lisäksi Alison Bowes, Naira Dar & Duncan Sim (2000, 88) tulkitsevat Isossa-Britanniassa asuvien pakistanilaisia koskevan tutkimuksensa pohjalta, että esimerkiksi pakistanilaisten mieltymykset asua oman yhteisönsä lähetyillä johtuvat myös siitä, että he pelkäävät kohtaavansa rasismia jossakin muualla.

Haastatteluista nousi myös esiin näkemys, jonka mukaan maahanmuuttajien ja pakolaisten asettautuminen samoille asuinalueille huonontaa alueen mainetta ja leimaa sitä negatiivisella tavalla.

”Se on aika paljon kun viisi isoa vietnamilaisperhettä, toki heillä ei oo lapsia niin paljoo, et jos ajatellaan, et viisi somaliperhettä, että niin, että niinku sil-lai tota tehdään niinku tavallaan sitä pikkusen sitä semmosta, et muutenkin meidän täytyy tietysti ihan muutenkin meidän on näissä ohjeissa, että sosiaalisesta tasapainosta pitää pitää huolta kiinteistöissä, et se tulee sieltä ARA-säännöistä, myös kaupunki puuttuu siihen, että ei haluta mitään semmosia keskittymiä, slummiutumisia— .Tottakai kaupungin kehittymisen kannalta on hirveen tärkeitä, että kaikki asuinalueet pysyy sellasena niinku myönteisenä, mikään asuinalue ei leimaannu, että tota sehän on kauheen tärkeitä kaupunkipolitiikka ja aluepolitiikkaa ja niinku valtakunnan tasollakin, sehän on tosi tärkeä asia, että tottakai kaikkien ihmisten, jotka asuu niin, ei olis, olis kama-laa asua semmoses paikas, jos kaikki ajattelee, et se on joku ”sellanen”, kun sulla on tietty osoite, aha just joo.” (Viranomaisen 4)

Edellä oleva otos viranomaisen puheesta osoittaa, kuinka etnisten vähemmistöjen keskittyminen tietyille alueelle nähdään negatiivisena asiana kaupungin kehittymisen kannalta. Myös etnisten ryhmien keskittymien tietyille alueelle nähdään vaikuttavan ihmisten haluun asua alueella. Hajauttamiseen liittyvän keskustelun yhteydessä viranomaisen puheessa korostui etnisyys, vaikka viranomaisen puhuikin sosiaalisesta tasapainosta. Sosiaalinen tasapaino ei kuitenkaan rajaudu pelkästään etnisyyteen, vaan kaikkiin erilaisiin sosiaalisiin

ryhmiin etnisyyteen katsomatta. Viranomaisten keskuudessa hajauttamiseen liittyvä keskustelu kiintiöpakolaisten ja maahanmuuttajien yhteydessä kulminoitui kuitenkin yleisesti etnisten ryhmien hajauttamiseen ja siihen, millainen vaikutus etnisillä ryhmillä nähdään olevan johonkin alueeseen. Martikainen (2011, 53) sitä vastoin toteaa, että etnisiä keskittymiä ei täydy sinällään nähdä negatiivisena. Negatiiviseksi ne hänen mukaansa muuttuvat, jos ne toimivat esteenä muiden ihmissuhteiden luomiselle tai jos niistä kehittyi huonon osaisuuden keskittymiä.

Viranomaisten näkemykset ovat yhteensopivia aikaisempien tutkimusten kanssa, jotka puoltavat kantaväestön negatiivista suhtautumista sellaisia alueita kohtaan, joissa asuu paljon maahanmuuttajia. Aikaisemmat tutkimukset ovat tutkineet valtaväestöön kuuluvien perheiden ulosmuuttoa etnisesti monimuotoisilta asuinalueilta. Tästä ilmiöstä on käytetty muun muassa nimitystä valtaväestön pako. (ks. Vilkama 2011, 41.) Vilkama toteaa, että tutkimusten perusteella niin sanottu valtaväestön pako ei ole pelkästään johtunut kielteisistä asenteista maahanmuuttajia kohtaan, vaan valtaväestö on ollut huolissaan siitä, mitä asuinalueille tapahtuu väestörakenteen muutoksen johdosta ⁶ (emt. 42–45). Muun muassa Hollannissa asukkaiden arvio asuinalueen maineen huononemisesta on liitetty tutkimuksissa etnisten vähemmistöjen korkeaan osuuteen asuinalueella (Permentier ym. 2011, Vilkama 2011, 44 mukaan).

Vilkama (2011, 177–181) kuitenkin huomauttaa, että keskusteluissa kantaväestön muuttohalukkuudesta täytyy myös ottaa huomioon, että valtaväestön pako ei johdu pelkästään etnisten vähemmistöjen osuuden kasvusta, vaan muuttoa tapahtuu asuntomarkkinoilla etenemiseen liittyvien tekijöiden seurauksena. Ihmiset ovat esimerkiksi muuttaneet vuokra-asunnosta omistusasuntoon. Vilkan (2011) oman tutkimuksen tulokset pääkaupunkiseudun alueellisesta eriytymisestä osoittavatkin, että etnisen ja kulttuurisen erilaisuuden lisääntyminen ei yksin selitä kantaväestön muuttoliikkeitä etnisesti monimuotoisilta alueilta, vaan yhtenä mahdollisena selittäjänä ovat juuri asumisuran kehittymiseen liittyvät tekijät ja asuntokannan rakenteen alueelliset erot.

Pääasiallisesti hajauttamiseen liittyvän keskustelun yhteydessä eniten painoarvoa viranomaisten puheessa sai se, mitä kaupunki ja viranomaiset haluavat, vaikka viranomaiset

⁶ Esimerkiksi asuntojen hintojen aleneminen ja asuinalueen maineen huononeminen.

toivatkin esiin, että kiintiöpakolaiset tai yleensä maahanmuuttajat saattavat haluta asua oman etnisen ryhmän läheisyydessä. Aineisto kuitenkin osoitti, kuinka segregaaation ehkäisemisen onnistumista ja tärkeyttä pohdittiin eniten kaupungin näkökulmasta ja siltä pohjalta, mikä on kaupungin viranomaisten mielestä parasta sijoittamispolitiikkaa.

”Me ollaan vähän sitä mieltä, että Tamperekin on riittävän pieni kaupunki, et täällä voi asua eri kaupungin osissa, että kyllä bussit vie sit paikasta toiseen ja pyörälläkin pääsee.” (Viranomainen 1)

Edellä olevasta esimerkistä tulee hyvin ilmi, kuinka viranomaisen puheessaan tuotti näkemystä, jonka mukaan kaikki Tampereella työskentelevät viranomaiset ovat sitä mieltä, että maahanmuuttajien hajauttamiseen tulee pyrkiä. Tätä tukee esimerkiksi *me*-sanon käyttö tässä yhteydessä. Jokinen ja Juhila (1996, 66) toteavat, että tilanteessa, jossa puhuja käyttää ”me”-muotoa, hän asettaa itsensä ja koko ammattikuntansa asiantuntija-positioon. Tämä tarkoittaa sitä, että myös muiden, jotka työskentelevät samojen asioiden parissa oletetaan yhtyvän tähän ajatukseen. Tällöin tieto myös huomaamatta legitimoidaan. Samalla puheen totuusarvo kasvaa ja puheesta muodostuu vakuuttavaa ja se saa esitetyn asian tuntumaan itsestään selvältä ja oikealta (ks. myös emt. 40). Hajauttamiseen tähtäävä toiminta esitettiin haastateltujen viranomaisten taholta hyvin itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana. Tällaisessa puhutavassa korostui nimenomaan viranomaisten näkemys kiintiöpakolaisten ja maahanmuuttajien sijoittamisesta eri asuinalueille. Tässä asetelmassa maahanmuuttajien ja kiintiöpakolaisten omat toiveet ja tarpeet jäivät toisarvoisiksi puheessa.

6.3 Asunto turvallisena ja käytännöllisenä pesäpaikkana

Asumisen merkitys kotoutumisen prosessissa on korostunut viime vuosien aikana, kun aiemmin asumisen aspekti ei ole saanut kotoutumiseen liittyvän keskustelun yhteydessä paljon huomiota. Myös Tampereella maahanmuuttajien asuminen on herättänyt enemmän mielenkiintoa kotouttamiseen liittyvän keskustelun yhteydessä. Tästä on osoituksena esimerkiksi ensimmäistä kertaa ilmestynyt asumiseen liittyvä luku Tampereen uusimmassa kotouttamisohjelmassa (ks. Tampereen kotouttamisohjelma 2014–2025, 20).

Keskusteltaessa kiintiöpakolaisten asuttamisesta, tarjolla olevista asunnoista ja asumisen tarpeisiin ja toiveisiin vastaamisesta, kiintiöpakolaisen uusi koti merkityksellistyi viranomaisten puheessa varsin fyysisenä kokonaisuutena. Tätä kuvastaa se, että viranomaisten puheessa korostui puhe asuntojen koosta, asuntojen määrästä, asuntojen sijainnista ja asuntojen varustelusta. Tällaisessa puhettavassa kotia ei tarkastella niinkään elettyinä ja koettuna tilana (vrt. Dovey 1985, 33–34).

Kun kysyin erikseen viranomaisilta, kokevatko he tyytyväisyyden uutta asuntoa kohtaan tärkeäksi Suomessa viihtymisen kannalta, asuminen koettiin olevan tärkeä osa kotoutumisen prosessia. Tällöin asunto ei enää merkityksellistynyt pelkästään fyysisenä kokonaisuutena, vaan viranomaiset alkoivat puhua kodin merkityksestä hieman laajemmin.

”Joo onhan se tietysti, se on yks asia, ei se varmaan tärkein oo, mut se on yks asia, että he kokee ne seinät ja että näin, et on turvallista ja sit se, että missä se asunto sijaitsee, että onko se rauhallisella alueella, sillai rauhallisella alueella, että he voi siellä turvallisesti sit asua, se turvallisuus ja tietysti sit se, että se on niinku suhteellisen lähellä niinkun tämmösiä, et voi käydä kaupassa, heillähän ei oo autoo, jos on isoja perheitä, niin onhan se niinkun tietysti, et missä se sijaitsee.” (Viranomainen 2)

”Onhan se hirveen tärkeätä, et yleensä kun ajatellaan sitä elämänhallintaa, kyllähän se on kelle tahansa, jos ei sitä kotia olis semmosta missä sä viihdyt ja koet turvalliseks sen – –.” (Viranomainen 4)

” – – kyllä mun mielestä on sillai ihan tärkeätä, et se mihin sä meet niin, et sää kokisit, että se niinku heti vois olla semmonen koti se asunto, niinkun mikä tahansa vuokra-asunto, se ihan samalla tavalla koti kun omistusasuntokin – –.” (Viranomainen 3)

Kodista ja asumisesta puhuttaessa tärkeäksi seikaksi haastattelujen perusteella nousi turvallisuus. Pakolaisten kohdalla tällainen puhetapa on erittäin ymmärrettävää, koska he ovat paenneet kotimaastaan ja oleskelleet mahdollisesti kauan aikaa pakolaisleireillä, jossa he ovat saattaneet kokea turvattomuutta. Tampereen kaupungin velvollisuutena on tarjota kiintiöpakolaisina Suomeen tulleille turvallista suojaa ja kunnollinen asunto, josta käsin elämää uudessa ympäristössä voidaan ryhtyä rakentamaan. Lisäksi viranomaisten puheesta nousi esiin, että asunnon sijainnin täytyy mahdollistaa arkiaskareiden sujuvan hoitamisen. Asunnon läheltä pitää löytyä esimerkiksi kauppa, koulut ja päiväkodit. Toisin sanoen asunnosta ja uudesta kodista puhuttaessa tärkeää ei viranomaisten mielestä ollut vain asun-

to, vaan myös se, mitä asunnon ja kodin ulkopuolella on. Myös asunnossa viihtyminen mainittiin tärkeäksi asiaksi.

Pääasiallisesti viranomaisten puheessa heijastui kuitenkin varsin käytännöllinen suhtautuminen asuntoa ja asumista kohtaan. Viranomaiset tuottivat puheellaan näkemystä, että kunhan asunto on turvallinen ja asunto sijaitsee lähellä palveluita, asunnolla on kaikki edellytykset muodostua kiintiöpakolaisen uudeksi kodiksi. Viranomaisten turvallisuutta ja käytännöllisyyttä korostava puhe peitti alleen kulttuurisen ulottuvuuden huomioimisen asumisen yhteydessä. Viranomaiset eivät esimerkiksi keskustelleet siitä, kuinka tärkeää asunnon on mahdollistaa kulttuuristen tapojen tai rituaalien ylläpitäminen.

Pihla Siim (2006) tarkastelee artikkelissaan entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen muuttaneiden ihmisten suhdetta entiseen ja nykyiseen koti -ja asuinpaikkoihin ja niihin liitettyjä merkityksiä. Hän pohtii, mikä saa paikan tuntumaan ”omalta” ja mistä taas johtuu toisaalta se, että paikka jää vieraaksi (emt. 93). Muun muassa läheiset ihmiset, kotitalo, luonto, työ, kieli ja kulttuuri sitovat paikkaan. Tilanteessa, jossa näitä paikkaan sitovia tekijöitä on vähän, esimerkiksi uskonto voi luoda kodinomaisen tunteen. (Emt. 97.) Martikainen (2011, 73) huomauttaakin, että esimerkiksi muslimitaustaisille maahanmuuttajille uskonto on usein tärkeä identiteettitekijä uudessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa maahanmuuttajat voivat kokea, että kulttuurin ja uskonnon ylläpitäminen suojaa heitä vieraita yhteiskunnan ominaisuuksia vastaan uudessa elämäntilanteessa.

Koti heijastaa näkemystä autonomisesta alueesta, jossa ihmisellä on mahdollisuus toteuttaa itseään ja tehdä itselle mieluisia ja tuttuja asioita (Dovey 1985, 43; ks. myös Huttunen 2002, 328). Granfelt (1998, 105) toteaa, että jos ihminen ei pysty toteuttamaan itselle merkityksellistä toimintaa hän voi tuntea kodittomuutta. Tästä voidaan päätellä, että viranomaiset tuottivat puheessaan varsin pinnallista näkemystä kodista ja asunnosta, koska heidän puhe ei ottanut huomioon Granfeltin määrittelemää kodin toista tasoa, (ks. emt. 104), jossa korostuu asujalle tärkeä tekeminen, esimerkiksi kulttuuriin paikantuvat tavat. Muun muassa Silvasti omassa tutkimuksessaan (2000, 233) tuo ilmi, kuinka maanviljelijöille koti sisältää koko tilan maineen ja metsineen. Silvastin mukaan maanviljelijöille koti määrittyy paljon heille merkityksellisen tekemisen, eli maanviljelyn kautta eikä pelkästään talon seinien ja ympäristön kautta.

Aikaisemmat tutkimukset tarjoavat vaihtoehtoisia tapoja tarkastella asumista verrattuna viranomaisten puheeseen. Joseph Mensah ja Christopher J. Williams (2014) ovat tutkineet afrikkalaisten maahanmuuttajien asumisongelmia ja selviytymisstrategioita Torontossa. Heidän päätelmien mukaan jotkut asumisen kokemukset voivat olla hyvin ongelmallisia maahanmuuttajille, kun analyysiin otetaan mukaan myös asumisen kulttuurinen ulottuvuus. He peräänkuuluttavatkin tutkimuksessaan kulttuurisensitiivisempää otetta asuntopolitiikkaan ja asuntopolitiikkaan. Samoin Dovey (1985, 55–56) puolustaa ajatusta, jossa asuntopolitiikassa ja asuntotarjonnassa tulisi ottaa huomioon kodin syvä olemus ja tunnistaa, että asujilla voi olla erilaisia ajatuksia hyvästä kodista.

Hanna Virtanen ja Katja Vilkkama tuovat tutkimuksessaan (2008, 147–149) esille islamin uskoon liittyviä asumistarpeita somalaisten keskuudessa. Heidän tekemien haastatteluiden perusteella islamin uskoon liittyvät asuntopolitiikkaan ja sisustukseen liittyvät tarpeet. Sukupuolisesti jakautunut tilakäsitys asettaa tiettyjä vaatimuksia pohjaratkaisulle. Esimerkiksi tytöt ja pojat eivät saisi jakaa samaa huonetta. (ks. myös Mensah, Williams 2013, 447.) Lisäksi Virtasen ja Vilkkaman (2008, 148–149) mukaan somalit pitivät tupakeittiötä epäkäytännöllisinä ja ongelmallisina, koska he eivät voi silloin touhuta keittiössä rauhassa ilman huntua. Muutenkin somalit toivoivat enemmän ovilla suljettavia huoneita ja näkösuojaa ulkopuolisten katseilta. Somalit toivoivat myös isompia kokoontumistiloja, jotta heidän olisi mahdollista kokoontua perheen ja ystävien kesken. Mensah ja Williams (2014, 449) myös tuovat tutkimuksessaan esille, että somalit ja ghanalaiset eivät ole aina voineet tehdä perinteisiä somalialaisia ja ghanalaisia ruokia asunnoissaan, koska kerrosastalossa ruuanvalmistustavat ovat rajallisia.

Haastatteluissa viranomaiset tiedostivat, että kiintiöpakolaisilla ja maahanmuuttajilla on erilaisia asumisen tapoja ja tarpeita kuin kantaväestöllä, mutta erilaisia asumisen tapoja ei problematisoitu nykyisen asuntotarjonnan kontekstissa. Toisin sanoen viranomaiset eivät pohtineet, miten kulttuuriset käytännöt on sovitettavissa Suomen kontekstiin ja suomalaisiin asuntoihin ja miten kulttuuristen tapojen ylläpitäminen voisi auttaa kodin rakentamisen prosessissa.

”Kulttuurit kuitenkin kertoo näitä just, et kun ne ei voi olla samassa huoneessa tyttö ja poika ja plää plää plää, siin on monta monessa – – .” (Viranomaisen 5)

Eräs viranomainen toi esille, kuinka joissakin kulttuureissa tytöt ja pojat eivät voisi jakaa samaa makuuhuonetta. Näin ollen viranomainen tiedosti kulttuuriin liittyviä erityisiä asuminen tarpeita, mutta niiden noudattamista Suomen oloissa ei koettu tärkeäksi tai mahdolliseksi. Tämä näkyi siinä, että kulttuuriin liittyvät tavat esiintyivät enemmän toteamuksena kuin syvällisempää pohdintaa vaativana asiana.

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, kuinka sopivan asumisen voi määritellä monella eri tavalla. Lisäksi ne osoittavat, että asumiseen voi liittyä erilaisia kulttuurisia normeja ja odotuksia ihmisten keskuudessa (Mensah & Williams, 2014, 448). Viranomaisten puheessa ei kuitenkaan kuulunut kulttuurisen ulottuvuuden läsnäolo asumisessa. Yhtäältä tämän perusteella voidaan tulkita, että viranomaisten mukaan kulttuuriset käytännöt ja tavat tulee sovittaa sen asunnon kontekstiin, jossa asutaan. Toisaalta tämä asetelma tarkoittaa myös sitä, että kulttuuristen rituaalien ja tapojen ylläpitämistä ei pidetä tärkeänä asumisen kontekstissa eikä niiden nähdä olevan merkittävässä roolissa kodin rakentamisen prosessissa. Tämä voi johtua siitä, että Suomessa kulttuuria ja uskontoa ei yleensä nähdä merkityksellisenä asumisen kontekstissa. Esimerkiksi Virtasen ja Vilkaman (2008, 150) mukaan suomalaisessa asuntosuunnittelussa ja asumisen kontekstissa uskonnon merkitystä ei nähdä merkityksellisenä eikä sen nähdä vaikuttavan asumisvalintoihin. He kuitenkin huomauttavat, että myös suomalaiseen asuntosuunnitteluun ja asuntoihin on vaikuttanut suomalaiset asumisen ihanteet ja suomalainen perhekäsitys. Toisin sanoen myöskään suomalainen asumiskulttuuri tai asuntorakenne ei ole kulttuurisesti neutraalia.

Mensah ja Williams (2014, 439) toteavatkin, että asuntosuunnittelu on aina tietyllä tapaa kulttuurisidonnaista. Heidän mukaansa toisen kulttuuri voidaan nähdä edustavan jotakin partikulaarista verrattuna omaan kulttuuriin. Tällöin maahanmuuttajien kulttuuri nähdään sellaisen asiana, joka vaatii poikkeavaa suunnittelua. Mutta mikä on lopulta poikkeavaa ja mikä normaalia? Esimerkiksi laajentunut perhekäsitys, joka pitää sisällään vanhempien ja lasten lisäksi isovanhemmat ei ole sen epänormaaliempi kuin ydinperhe, joka koostuu pelkästään vanhemmista ja lapsista. (Emt.)

Useat tutkimukset ovat korostaneet, kuinka monet pakolaiset ylläpitävät voimakkaita siteitä kotimaataan, sukulaisiaan, ystäviään sekä kulttuurisia käytäntöjä kohtaan (ks. esim. Huttunen 2002; Wahlbeck 2002). Eräs haastateltava nosti esiin kiintiöpakolaisen diasporisen asennon, eli tarpeen säilyttää voimakkaat siteet ja yhteydet kotimaahan ja kulttuuriin sekä

sukulaisiin ja ystäviin ympäri maailmaa. Viranomainen viittasi puheessaan yhteydenpidosta kotimaahan, vierailuista kotimaassa ja pakolais-statuksella Suomeen saapuneiden halusta säilyttää oma äidinkieli ja kulttuuri.

No sanotaan näin, että kiintiöpakolaisten kohdalla se (oleskelu Suomessa) on pysyväluonteista – – mutta sekin on niinku vähän tietysti, miten paljon sitä pidetään sitten sitä yhteyttä sinne kotimaahan ja tiedän, että hyvin paljon he puhuvat sitä äidinkieltään kotonaan lasten kanssa ja haluavat, että äidinkieli säilyy, no ja sit toinen tietysti uskonto, joillekin tietysti uskonto on merkityksellinen ja se varmaan yhdistää sitten – – .”(Viranomainen 2)

Tämä esimerkki muodosti kuitenkin poikkeuksen aineistossa, koska muuten viranomaiset eivät nostaneet esiin diasporista asentoa ja kaipuuta vanhaa kotia, kotimaata, sukulaisia, ystäviä ja omaa kulttuuria kohtaan, vaan pääasiallisesti uusi asunto ja asuinpaikka nähtiin kiintiöpakolaisen uutena kotina. Diasporisen ulottuvuuden tiedostaminen havainnollistaa kuitenkin sitä todellisuutta, jossa esimerkiksi kiintiöpakolaiset elävät. Samalla se myös tuo esille, että arjen tavat ja käytännöt voivat uudessa kodissa ulottua vanhaan kotiin asti. Tämä tarkoittaa sitä, että toiveet ja tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi kulttuurisiin käytäntöihin saattavat olla hyvin merkityksellisiä maahanmuuttajille ja pakolaisille ja niistä halutaan pitää kiinni.

Viranomaiset korostivat, että he haluavat tarjota kiintiöpakolaisille turvallisia ja sopivia asuntoja. On kuitenkin tarpeellista huomioida, että vaikka asunto näyttäytyisi viranomaisen näkökulmasta katsottuna riittävän hyvältä, turvalliselta ja sopivalta, maahanmuuttajan tai pakolaisen näkökulmasta katsottuna asunto saattaa esiintyä negatiivisessa valossa, jos se ei vastaa hänen tarpeitaan tai toiveitaan. Dovey (1985, 34) toteaaakin, että myös asuntoongelmaa ratkottaessa ja asuntoja tarjottaessa voidaan paradoksaalisesti tuottaa kodittomuutta, jos siinä prosessissa ei huomioida kotiin liittyviä merkityksiä, esimerkiksi kulttuuriin liittyviä elämäntapoja.

7 KULTTUURIN MERKITYKSELLISTYMINEN ASUTTA- MISEN YHTEYDESSÄ

7.1 Kulttuuri tuottamassa ongelmia ja eroja ihmisten välille

Aluksi aineiston perusteella vaikutti siltä, että viranomaiset käyttivät kulttuuri sanaa puheessaan varsin vähän ja varovaisesti. Tämä saattaa liittyä siihen, että kulttuuri sanana on voimakkaasti latautunut ja sen käyttämistä erilaisissa yhteyksissä saatetaan tietoisesti varoa. Toisaalta se myös tarkoittaa sitä, että asumisen kontekstissa kulttuuria ei haastateltujen viranomaisten keskuudessa pidetty kovin merkityksellisenä. Aineiston tarkempi analyysi kuitenkin osoitti, kuinka kulttuuri nousi esiin erilaisissa yhteyksissä, jopa sellaisissa yhteyksissä, jossa sanaa kulttuuri ei käytetty.

Viranomaisten puheessa kulttuuri nähtiin selittävän erilaisia elämäntapoja ja arvoja, jotka tulevat esille myös asumisen kontekstissa.

”Siellähän kato kuitenkin on niin se semmonen kompakti se perhe.” (Viranomainen 2)

”Kulttuurissa puhutaan eri lailla kun meillä, se on ollut se, ääntä tulee jo ihan keskustelussa enemmän.” (Viranomainen 6)

” – – meidän suomalaisten kulttuuriin jo kuuluu se, et vähän tota noin jos sä asut kerrostalossa ja sä kuulet, et aha nyt joku aukas oven ja mä oon lähdössä tästä ittekin ulos, en mä lähdekkään vielä, aha nyt meni hissi alas ja aha ulko-ovi kävi, nyt mä voin lähte.” (Viranomainen 5)

Yllä olevat esimerkit tuovat esille, kuinka viranomaiset ajattelivat, että kulttuurit pitävät sisällään erilaisia piirteitä. Viranomaiset toivat esimerkiksi puheessaan esille, että maahanmuuttajilla ja pakolaisilla perhesuhteet voivat olla läheisempiä ja sukupuolten väliset suhteet erilaisia kuin suomalaisilla. Suomalainen kulttuuri esiintyi myös haastatteluissa varsin yhtenäisenä kokonaisuutena. Suomalaisia pidettiin hiljaisempina ja omiin oloihinsa vetäytyneinä, kun taas muualta tulleita pidettiin helposti äänekkäimpinä. Tämä käy ilmi

muun muassa lausahduksessa, jossa viranomainen kertoo, että monissa muissa kulttuureissa puhutaan enemmän kuin *meillä*.

Haastatteluiden perusteella kulttuuri näyttäytyi viranomaisten puheessa ihmisten arkipäivää ja tapoja jäsentävänä asiana. Tästä asetelmasta voi tehdä johtopäätöksiä, että viranomaiset tuottivat puheessaan varsin perinteistä antropologista kulttuurikäsitystä, jossa kulttuurin nähdään heijastavat tiettyjä piirteitä ja vaikuttavan ihmisen käyttäytymiseen. Aineistossa kulttuurin kautta selitettiin esimerkiksi erilaisia käyttäytymismalleja sekä ihmisten tapoja ja ominaisuuksia, kuten äänenkäyttöä ja suurempia perhekokoja.

Asetelmassa, jossa kulttuureita vertaillaan keskenään, maailma nähdään helposti muodostuvan toisistaan erillään olevista kulttuurien mosaiikista. Tämä tarkoittaa sitä, että kulttuurit nähdään muista olosuhteista irrallisina ominaisuuksien joukkoina, joihin ihmiset ovat kiinnittyneitä. (Huttunen ym. 2005, 27; Raunio ym. 2011, 31–32.) Tällöin myös suomalainen kulttuuri näyttäytyy homogeenisena. Tämä johtaa helposti siihen, että monikulttuurisuuskeskustelu voi kulminoitua mahdollisten kulttuurieroista johtuvien ongelmien pohdiskelulle. Samalla se tekee toisista kulttuureista jotain ”meille” eksoottista. (Huttunen ym. 2005, 27–28.)

Viranomaisten puheessa monikulttuurisuus esiintyikin useasti suppeasti, koska kulttuuriset erityispiirteet paikantuivat ei-suomalaisiin. Toisin sanoen kulttuurinen monimuotoisuus kulminoitui maahanmuuttajiin ja heidän oletettuihin erilaisiin ominaisuuksiin viranomaisten puheessa. Vertailukohtana suomalaisuus näyttäytyi yhtenäiseltä kokonaisuudelta. Samanlaisiin päätelmiin on päätyneet Hammar-Suutari omassa tutkimuksessaan. Hänen (2009, 215–216) mukaansa monikulttuurisuus viranomaisten keskuudessa paikantuu usein suomalaisuudelle vieraisiin etnisiin ryhmiin, eikä monikulttuurisuuden muita ulottuvuuksia tai suomalaiseen yhteiskuntaan sisältyvää monimuotoisuutta pohdita.

Haastateltavat toivat esille puheessaan kiintiöpakolaisten ja yleensäkin maahanmuuttajien asumiseen liittyviä ongelmia. Keskeisimmät ongelmat, jotka nousivat esiin, olivat esimerkiksi hiljaisuuden noudattaminen kerrostalossa, saunatilojen käyttö, julkisten tilojen käyttö, ihmisten vierailut asunnossa, kodinkoneiden käyttö, vedenkäyttö ja yleisten sääntöjen noudattaminen. Myös Pikkaraisen ja Wilkmanin (2008, 23–28) raportin mukaan viranomaisten

mielestä pakolaisten asumisessa haastavaa on käytännön arki, sääntöjen noudattaminen, vuokranmaksu, asumiseen liittyvät etuudet ja asumistarpeet.

Viranomaisten puhuessa asumisen ongelmista, ongelmien syyt liittyivät usein kulttuurisiin (elämäntyyliin tai tapoihin liittyviin) seikkoihin.

” – – niin ihan pieniä juttuja tämmösiä, et niinku on käyty, nytkin oli semmonen, et oli käyty väärällä sauna, oli jotenkin käytetty väärin tota pukuhuonetta kun oli käyty saunassa, tämmösiä aika pieniä ne yleensä on ollut ja yleensä se on ollut siitä hiljaisuudesta tai tavallaan niinku kun ehkä se on se aikakäsite vähän erilainen, et valvotaan vähän myöhempään, niin ei ehkä osata siten tavallaan ymmärtää sitä, että muut menee aikaisemmin nukkuun.” (Viranomaisen 3)

” – – siellä käy sitä porukkaa kun heillä on tietysti hirveen isot suvut ja läheiset yhteydet ja sitten ehkä, en mä tiedä se meni vaan niin tää tilanne meni jotenki yli sit, et siellä käy liikaa porukkaa ja ei tiedä ketä siellä asuu ja, että tämmösisistä tulee sitten ongelmia.” (Viranomaisen 3)

Edellä olevasta esimerkistä heijastuu, kuinka viranomaisen mukaan esimerkiksi yhteisöllinen kulttuuri saattaa aiheuttaa asumisessa ongelmia, koska asunnoista käy paljon vieraita ja sukulaisia. Hiljaisuuden noudattamiseen liittyviä ongelmia taas selitettiin sillä, että monilla maahanmuuttajilla on erilainen aikakäsitys verrattuna suomalaisiin ja he puhuvat muutenkin viranomaisten mielestä kovempaa kuin suomalaiset.

Yleensä viranomaisten puheessa ongelmat paikantuivat joko tiettyyn kulttuuriseen piirteeseen, kuten erilaiseen aikakäsitteeseen tai yhteisölliseen elämäntapaan, mutta myös kulttuuri kokonaisuutena nähtiin tuottavan ongelmia asumisessa sen enempää tarkentamatta, mihin tapoihin tai käytäntöihin kulttuurilla viitataan.

” – – se oli ihan järkyttävää joidenkin porukoiden kanssa, et vaikka kuinka, mut he niinkun pisti hanttiin ja ne vaan vetää sitä omaa kulttuuriaan mukanaan niin tota ei tiedä keinoja, että millä sen sais sitten tota.” (Viranomaisen 5)

Viranomaisten näkökulmasta katsottuna asumisen ongelmat tekevät joskus kiintiöpakolaisista ja maahanmuuttajista vaikeita asiakkaita. Yllä oleva esimerkki osoittaa, kuinka vaikeiksi ongelmat muodostuvat viranomaisen mielestä etenkin silloin jos ne liittyvät kulttuu-

risiin tapoihin, koska viranomainen ei välttämättä aina tiedä, miten näiden erilaisten tapojen kanssa tulisi toimia ja kuinka paljon kulttuurisille tavoille tulisi antaa tilaa. Vastaavia havaintoja on tehty aikaisemmissa tutkimuksissa, jotka ovat tarkastelleet kulttuurin merkityskellistymistä viranomaistyössä. Esimerkiksi Merja Anis (2008, 89) on todennut, kuinka sosiaalityössä maahanmuuttajien kulttuuri ja kulttuuriset erot selittävät usein ongelmien syitä. Samalla pakolaiset määrittyvät vaikeiksi asiakkaiksi. Tällöin Aniksen mukaan kulttuuri toimii toiminnan selittäjänä ja ongelmat paikantuvat kulttuurin ja asiakkaan ominaisuuksiin eikä niinkään työn toteuttamisen arviointiin.

Erilaisista syistä johtuva maahanmuutto on kasvattanut huomattavasti uusien etnisten vähemmistöjen määrää Suomessa. Myös pakolaisväestö koostuu monesta eri etnisestä väestöryhmästä, jotka omaavat erilaiset kulttuuriset käytännöt, elämäntavat ja arvot. Saukkonen (2013a, 154) toteaa, että meillä on varsin vähän tietoa kulttuurisesta monimuotoisuudesta, joka ilmenee arkipäivän elämässä. Ihmisiä monimuotoistumisessa usein häiritseekin ne arjen käytännöt, jotka eroavat paikallisista tavoista ja joita voi olla vaikea ymmärtää (emt). Erilaisten elämäntyylien kohtaaminen tulee konkreettisesti esille muun muassa kerrostaloasumisen yhteydessä, jolloin asukkaat asuvat fyysisesti lähellä toisiaan.

” – – talonyhtiöt on kyllä hirveen kärkkäitä – – .Sehän tässä on ollut vähän huono ongelma, että aina johonkin tiettyyn asuntoon aina sattuu semmonen ns. vähän huonoo tuuria, että peräkkäin samaan asuntoon menee semmonen porukka, mikä ei oikein ymmärrä näitä niinkun käytäntöjä täällä Suomessa niin sit niistä on aina sillei meillä täällä on surullista, ei voi muuta kun nauraa, et ei oo totta, miten nyt tähän taas sattuu tämmönen, et jos siellä taloyhtiössä on jo valmiiksi semmonen kanta, et ne on ulkomaalaisia ja ok, ei me olla rasisteja, mutta, mut sitte tavallaan, et ne kerääntyy aina sillei monesti, et monista ei kuulu ikinä mitään, mut sit tietyt asunnot on nyt muutama, on tullut sillei semmonen kokemus, et niihin on sattunut vaan sitten niitä, et sieltä taloyhtiöstä tulee sit se kielteinen kanta aika äkkiä. ”(Viranomainen 3)

” – – vaikeuksia on ja tota noin, vaikka niitä selittää ja puhuu järjestyssäännöistä, ei sitä, ei tätä, niin kyllä sieltä paljon tulee valituksia. ” (Viranomainen 5)

” – – kyllä me semmoset huudot saadaan välillä puhelimesta, että ihan niin kuin me asuttais siellä. ” (Viranomainen 5)

Haastattelujen perusteella erilaisten elämäntyylien yhteiselo kerrostaloyhteisössä vaikuttaa kiintiöpakolaisten ja maahanmuuttajien asuttamisesta vastuussa olevien viranomaisten työhön. He saattavat saada valituksia isännöitsijöiltä, kantaväestöltä ja maahanmuuttajilta. Viranomaiset sekä asuntosektorilla että sosiaalipuolella joutuvat usein selvittelijöiksi naapurustokiistoissa. Aineistosta nousi esiin, kuinka kantaväestön ja maahanmuuttajien väliset ristiriitatilanteet tekevät välillä viranomaisten työstä haastavaa. Viranomaiset ovat välillä epätietoisia ja hämmentyneitä saadessaan valituksia uusista asukkaista, koska he eivät aina tiedä, mitä taloyhtiössä on tapahtunut ja ketä osapuolta tulisi uskoa.

” – – sit tavallaan se on niinkun ollut vähän väärin, et aina ensimmäisenä jos talossa on jotain niin sanotusti tapahtunut, sitten syytetään noi on ne ulkomaalaisten lapset ja yllätys yllätys ne ei oo välttämättä ollutkaan, kukaan ei oo nähnyt, mutta ne on varmaan ollut, mut hirveen helposti leimataan, et noi on tehnyt, toki on aiheestakin, mutta myös aiheettomastikin – –.” (Viranomainen 3)

Viranomaiset toivatkin esiin, kuinka joskus valitusten takana on myös puhdasta rasismia erilaisia kulttuureita edustavia ihmisiä kohtaan. Toisin sanoen, myös kantaväestön edustajat määrittyivät viranomaisten puheessa vaikeiksi asiakkaiksi kulttuurien välisessä kohtaamisessa. Vaikka viranomaiset itse tuottivat puheessaan kulttuuriin paikantuvia ongelmia kiintiöpakolaisten asumiseen liittyen, he toivat esille, että muut asukkaat saattavat suhtautua näihin erilaisiin asumistapoihin joskus rasistisesti ja liian kärkkäästi, kun taas viranomaisten puheesta heijastui näkemys, jonka mukaan he pyrkivät suhtautumaan näihin erilaisiin asumistapoihin ja erilaisista asumistavoista johtuviin ongelmiin mahdollisimman neutraalisti.

Viranomaisten puheessa oli myös havaittavissa vaihtoehtoisia puhetapoja, joissa erojen ja ongelmien korostamisen sijaan puheessa tuotettiin samanlaisuutta ihmisten välille.

”Loppujen lopuksi mä oon kyllä sitä mieltä, että ihmisistä kuitenkin 98 prosenttia on ihan samanlaisia.” (Viranomainen 1)

” – – mun mielestä meissä suomalaisissakin on, osataan kyllä ihan samalla tavalla niinkun olla asumatta kunnolla, et ei se aina siitäkään oo kiinni, et sä oot ulkomaalainen, et sä et osaa asua.” (Viranomainen 3)

Samanlaisuuden tuottaminen puheessa näkyi muun muassa siinä, että asumisen ongelmista ei puhuttu vain kiintiöpakolaisten ja maahanmuuttajien kohdalla, vaan myös kantaväestön kohdalla. Eräs haastateltava muun muassa totesi, että yhtä lailla on suomalaisia, jotka eivät osaa asua kunnolla. Toisaalta, vaikka tässä puhettavassa korostu samanlaisuus kantaväestön ja maahanmuuttajien ja pakolaisten välillä, oli puhetapa negatiivinen, koska se kuvasi ihmisiä, jotka eivät osaa asua *kunnolla*.

7.2 Kotoutuminen ja sopeutuminen keskeisenä tavoitteena

Aineiston perusteella viranomaiset olettivat kiintiöpakolaisten sopeutuvan niihin asuntoihin, joita on saatavilla ja joita heille pystytään tarjoamaan.

” – – meillä kerrostaloasuminen on vähän erilaista mitä monta kertaa niissä maissa, et se voi olla sitten semmosta itseopettelua.” (Viranomainen 2)

” – – eihän suomen asunnot oo koskaan niinku niille riittäviä siinä suhteessa mitä ajatellaan, että perheiden koot on, mut sitten päällekkäin ja siskonpetiä – – .” (Viranomainen 6)

Edellä olevista esimerkeistä käy hyvin ilmi, kuinka viranomaiset puheessaan ymmärsivät, että asuminen on saattanut aikaisemmin olla erilaista lähtömaassa kuin Suomessa, minkä vuoksi kiintiöpakolaisen täytyy opetella asumaan suomalaisessa kerrostalossa ja omaksua uusia asumisen käytäntöjä. Viranomaisten puheessa korostuikin sopeutumisen tärkeys. Tämän seurauksena kiintiöpakolaiset ja maahanmuuttajat esiintyivät välillä viranomaisten puheessa toiseuden edustajina, koska heidän oletettiin sopeutuvan ”meidän” tapoihin ja asuntoihin.

” – – ensimmäisenä on niinkun tärkeintä saada se arki pyöriin ja oppii nää maan käytännöt – – .” (Viranomainen 3)

”Joo, eikä meinaa sopeutua millään – – et se oli ihan järkyttävää joidenkin porukoiden kanssa – – .” (Viranomainen 5)

Haastatteluissa viranomaiset olettivat kiintiöpakolaisten omaksuvan sopeutujan identiteetin. Samalla viranomaiset tuottivat puheessaan myös sopeutumattoman identiteettejä asiakkaille. Tutkielmassa saadut tulokset ovat yhteensopivia Aniksen tekemien havaintojen kanssa. Anis on tutkimuksessaan (ks. 2008, 88–89) muun muassa havainnut, että sosiaalityöntekijät määrittelevät asiakkaille erilaisia identiteettejä. Hänen tutkimuksensa mukaan sosiaalityöntekijät tuottavat maahanmuuttaja-asiakkaille usein juuri sopeutujan ja suomalaisuutta oppivan identiteetin. Anis pohtiikin omassa tutkimuksessaan, kuinka kotoutuminen rakentuu puheessa usein juuri sopeutumisen kautta. Samalla hänen mukaansa maahanmuuttajan oman kulttuurin säilyttäminen ei ole niin näkyvillä kotoutumispuheessa.

Määritellessään asiakkaille subjekti-posiitioita viranomaiset tuottivat toiseutta siinä mielessä, että he loivat asiakkaille tietyn identiteetin ja tuottivat tietynlaista representaatiota asiakkaasta. He toisin sanoen kategorisoivat ihmisiä eri luokkiin: sopeutujiin ja sopeutumattomiin. Masoud Kamalin mukaan pohjoismainen kotouttamispolitiikka on passivoivaa, koska kotouttamistoiminnassa maahanmuuttajat määrittyvät hoivan kohteiksi ja ”asiakkaiksi” (Kamali 1997, Martikainen 2011, 55 mukaan). Tässä asetelmassa asiakas ei itse määrittele omaa positiotaan, identiteettiään ja suhtautumistaan sopeutumiseen, vaan sen tekee viranomainen omasta positiostaan käsin. Viranomaisilla on valtaa määrittää, mihin kategoriaan asiakas tulee sijoitetuksi. Samalla tiettyyn kategoriaan sijoittaminen antaa viitteitä niistä toimenpiteistä, joita tähän kategoriaan sijoitetulle henkilölle kohdistuu. (Jokinen & Juhila 1996, 62.) Näin ollen kiintiöpakolaisista tulee myös vallankäytön kohteita.

Asetelma viranomaisten puhuessa kiintiöpakolaisten asuttamisesta ja asumisesta olikin hierarkkinen. Puhe oli luonteeltaan asiantuntevaa ja luokittelevaa. Viranomaiset puhuivat heidän omasta asemastaan käsin, josta he määrittelivät kiintiöpakolaisen sopeutumista tai sopeutumattomuutta. Tietysti täytyy ottaa huomioon, että pelkkä asetelma viranomainen-asiakas tukee tätä lähestymistapaa. Jokinen & Juhila toteavatkin, että vaikka puhe olisi ymmärtävää, positiivista tai negatiivista, erilaiset asemat ja toimijoiden väliset suhteet ylläpitävät hierarkkista suhdetta (emt.).

Jokisen, Huttusen ja Kulmalan (2004,13) mukaan hyvinvointivaltion käytännöille on tyypillistä ihmisten ja heidän ongelmiansa luokittelu ja nimeäminen erilaisiin marginaalisiin ryhmiin ja kategorioihin. Yhteiskunnallisten toimien tavoitteena on tarttua näihin ongelmiin ja vetää marginaaleja ryhmiä kohden keskustaa. He kuitenkin huomauttavat, että

samalla näillä yhteiskunnallisilla toimilla voidaan tuottaa paradoksaalisesti marginaalisuutta, koska ne tuottavat marginaalisia identiteettejä, vaikka toimien tavoitteena olisi marginaalien purkaminen.

Aineistossa kotoutumiskurssin kautta keskeisimmäksi tavoitteeksi maahanmuuttajien kohdalla muodostui sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan.

” – – tavallaan musta on tärkeä, et kun ollaan Suomessa oltu pitkään, niin, kun Suomeen tullaan, että täällä ollaan niinku kun mä oon ittekin ajatellut, et jos mä lähtisin ulkomaille, muuttasin vieraaseen maahan, mä kyllä opettelen, vaikka se on arabian kieli, niin mä opettelen sitä sit jollain tavalla, et mä tuun toimeen, et se on niinkun tärkeintä, et niinku yrittää kotoutua tänne – – .” (Viranomainen 3)

Edellä olevasta esimerkistä käy ilmi, kuinka Suomeen tulijan täytyy viranomaisen mielestä opetella suomen kieli, kotoutua ja oppia maan käytäntöjä. Kotoutuminen näyttäytyi aineistossa lopulta varsin yksinkertaiselta prosessilta, jossa uusi asukas oppii kielen, säännöt ja omaksuu suomalaiset tavat, vaikka viranomaiset ymmärsivätkin, että säännöt voivat aluksi tuntua uusilta ja vierailta. Käytännössä kotoutuminen ja kotiutuminen voi kuitenkin olla erittäin haasteellinen ja pitkäkestoinen prosessi (Dovey 1985, 37; Martikainen 2011, 55).

Siimin (2006, 94) mukaan erityisesti muuton tai muutosten yhteydessä suhde paikkaan tulee konkreettisemmaksi ja sitä aletaan tietoisesti työstää. Muutos ja luopuminen vanhasta kodista saattaa rikkoa tuttuuden tunnetta, turvallisuutta ja jatkuvuutta edustavaa tilallista ja sosiokulttuurista järjestystä (ks. Silvasti 2000, 243). Muuttaminen uuteen paikkaan onkin tietynlainen prosessi, niin fyysisesti kuin henkisesti. Etenkin jos muutos murtaa fyysisen, sosiaalisen ja emotionaalisen kodin tasot, uuden kodin rakentaminen voi olla haastavaa (Vilkko 2000, 215).

Kotoutumista ja sopeutumista korostavassa puhettavassa integraatio kohti yhteiskuntaa näyttäytyy helposti positiivisena ja tavoiteltavana tuloksena ja sen vastakohtana segregoituminen tai syrjäytyminen nähdään uhkana yhteiskunnalle (Forsander 2000, 80). Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan nousikin aineistossa tärkeämmäksi tavoitteeksi kuin oman kulttuurin ylläpitäminen. Martikaisen (2011, 54) mukaan usein kotoutumispuhe välittää ihanteellista kuvaa suomalaisesta elämästä eikä suomalaisuuteen liitetä kielteisiä piir-

teitä. Viranomaisten puheen perusteella ei voida sanoa, että he olisivat tuottaneet suomalaisuudesta ihanteellista kuvaa, vaikka kotoutuminen esiintyikin viranomaisten puheessa tavoiteltavana ja positiivisena asiana. Toisaalta viranomaisten puheessa mahdollisia suomalaisuuteen liittyviä kielteisiä piirteitä ei nostettu esiin, vaan esimerkiksi asumiseen liittyvät ongelmat paikantuivat enemmän jonkun suomen ulkopuolelta tulevan kulttuurisiin ominaisuuksiin.

Haastateltujen viranomaisten puheessa kotoutumisen diskurssi vei tilaa diskurssilta, jossa kulttuurin ylläpitäminen esiintyisi kotoutumisen rinnalla yhtä tärkeänä asiana. Samalla viranomaisten puheessa painottui enemmän kotoutumisen yksisuuntaisuus, kuin kaksisuuntaisuus, joka edellyttäisi myös kantaväestön sopeutumista uusiin kulttuurisiin ryhmiin ja tapoihin. Kotoutuminen ja sopeutuminen paikantuivatkin viranomaisten puheessa enemmän maahanmuuttajiin ja pakolaisiin kuin kantaväestöön.

7.3 Monikulttuurisuuden ja yhdenvertaisuuden suhde

Viranomaiset haluavat toteuttaa yhdenvertaisuutta ja tasavertaisuutta kaikkien kuntalaisten kesken. Tämä näkyi siinä, että viranomaiset haluavat kohdella kaikkia kuntalaisia samalla tavalla. Lisäksi he eivät nähneet tarvetta erityiskohtelulle kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä tulkkipalveluita ja alkuvaiheen asumisen ohjausta lukuun ottamatta.

”Periaatteessa niin lähtökohtaisesti kaikki niinku ihan perusjuttuja, että patjat tietysti ja siel on joku kattila ja riippuen sitten siitä montako henkeä sinne tulee, et ensimmäisenä aamuna saa kahvit keitettyä ja tota noin niin ja juotua sen kupeista ja sitten siellä on patjaa ja sit peitto ja tän tyyppistä – et ihan ostaa ostamalla niin tosi vähän ja nekin vähennetään mitä ostetaan niitten tota sitten tästä niinkun tavallaan siitä muuttoavusta, joka annetaan heille sit, joka on noin kun he saa sen toimeentulotuen kaksinkertaisena tai sitte, ja siitä vähennetään sitten se, et mitä ollaan sinne oikein ostamalla ostettu. Et tää on se periaate ja myöskin Tampereella se on ihan sama periaate, että kaikki mitä oikein ostamalla ostetaan niin sitten se myöskin vähennetään siitä heille annettavasta seuraavasta toimeentulotuesta.” (viranomainen 2)

” – ei meillä kyllä paapota näitä ihmisiä, vaikka ihmiset puhuu ihan erilaila – – .” (Viranomainen 6)

”Suomen laki koskee kaikkia ihan ollaan sitten suomalaisia tai ulkomaalaisia, huoneen vuokralakia noudatetaan, sen mukaan mennään.” (Viranomaisen 3)

Edellä olevat esimerkit ovat havainnollistuksia puheesta, jossa viranomaiset tuottivat tasa-vertaisuutta ja yhdenvertaisuutta kuntalaisten välille. Esimerkiksi kiintiöpakolaisille ei osteta asuntoon uusia kalusteita, vaan huonekalut ja tarpeelliset tavarat ovat kierrätyksen kautta saatuja tai käytettynä ostettuja. Eräs viranomainen toi myös esille, kuinka julkisuudessa helposti puhutaan, että maahanmuuttajat ja pakolaiset saavat erityiskohtelua, mutta viranomainen puheessaan korosti, että tällaiset puheet eivät pidä paikkaansa. Asumisen kontekstissa viranomaiset painottivat, kuinka alkuvaiheen asuminen voi olla hyvinkin vaatimatonta. Lisäksi he kertoivat, että esimerkiksi toimeentulotukea ja asumista koskevat säännöt ovat samanlaisia maahanmuuttajien ja kantaväestön keskuudessa.

Viranomaisten puhe tasa-arvoisesta ja yhdenvertaisesta kohtelusta ei paikantunut pelkästään kiintiöpakolaisten ja kantaväestön samanlaiseen kohtelemiseen. Tasavertaisuutta ja yhdenvertaisuutta korostavaa puhetapaa oli myös havaittavissa esimerkiksi kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden olosuhteista puhuttaessa.

Kyllä ne (kiintiöpakolaiset) paremman palvelun tässä alussa saa kyllä, että periaatteessa onhan vastaanottokeskuksen porukkakin niin siellä on sairauksia ihan samalla lailla, sota-alueelta tullaan – – niin mulla on semmonen olo, että ne jää toisaalle vähän sitten, että mä haluaisin, että kaikilla olis tasavertaista tää juttu siiten siinäkin vaihees, koska ne on ihan samanlaisista lähtökohdista kuitenkin moni lähtijä.” (Viranomainen 6)

Viranomainen muun muassa kritisoi sitä, että kiintiöpakolaiset saavat parempaa palvelua ja ohjausta kuin turvapaikanhakijat, vaikka he ovat periaatteessa samanlaisista lähtökohdista tulevia ihmisiä. Kiintiöpakolaisia verrattiin myös asunnottomiin. Viranomaiset puhuivat, kuinka esimerkiksi julkisessa keskustelussa nousee esiin usein mielipiteitä, joissa vaaditaan ensiksi asuntoja asunnottomille ja sitten vasta maahanmuuttajille ja pakolaisille. Haastateltavat eivät kuitenkaan ottaneet tähän asiaan kantaa.

Tasavertaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen pyrkimisen voi nähdä linkittyvän läheisesti koko suomen hyvinvointivaltion ideaan ja universalismin ajatukseen, jonka pohjalta hyvinvointivaltiota on rakennettu. Viranomaistyötä ohjaa yhdenvertaisuuteen pyrkiminen, joten ei

ole yllättävää, että se nousee esiin myös haastateltujen viranomaisten puheessa. Viranomaisten puheessa korostuikin enemmän universalistinen sosiaalipolitiikka kuin valikoiva sosiaalipolitiikka, joka puolustaisi eriyttävien toimenpiteiden tarvetta asumisen kontekstissa. Monikulttuurisuuskysymyksien äärellä on kuitenkin tärkeää pohtia, miten universalistinen käsitys yhdenvertaisista palveluista sopii monikulttuuriseen yhteiskuntaan ja kuinka hyvin se mahdollistaa erilaisuutta. Universalismin perusidea on, että kaikkia kohdellaan samalla tavalla. Anttonen ja Sipilä (2012, 173) huomauttavat, että universalismi voi tuottaa myös vaihtoehdottomuutta, koska palvelut ovat yhtenäisiä ja myös palveluiden laadussa ei saisi olla eroja. Universaalit palveluorganisaatiot saattavat olla esimerkiksi vastahakoisia tunnistamaan yksilön ja ryhmien välisestä kielestä, uskonnosta, seksuaalisuudesta tai jostain muusta syntyviä eroja (emt. 186).

Universalistisen sosiaalipolitiikan voi vähemmistöjen yhteydessä olettaa pitävän sisällään ajatuksen vähemmistöjen sulautumisesta valtaväestöön, koska toimenpiteet perustuvat valtaväestön kulttuuriin ihanteisiin (Matinheikki-Kokko 1994, 93). Vesa Puronen (2006, 51) toteaaakin, että ”vaikka hyvinvointivaltio onkin maahanmuuttajien hyvä ystävä, se on nimenomaan *suomalaisten hyvinvointivaltio*.” Kulttuuri relativistit esimerkiksi peräänkuuluttavat sellaisten oikeuksien puolesta, jotka ottavat huomioon kulttuuriset erityispiirteet ja vähemmistöjen tarpeet. Heidän mielestään erityiskohtelu voisi auttaa vähemmistöjä sopeutumaan paremmin uuteen elämäntilanteeseen ja turvata heidän hyvinvointiaan. (Matinheikki-Kokko 1997, 25; Matinheikki-Kokko 1994, 86–87.)

Universalismia kritisoidaan usein kulttuurisen ulottuvuuden kautta. Tällainen kritiikki haastaa universalismin idean kansan yhtenäisyydestä ja heidän tarvitsemiensa palveluiden samanlaisuudesta. Yhtenäisessä arvojärjestelmässä yhdenmukaisuus on helpommin toteutettavissa kuin heterogeenisessä yhteiskunnassa. Universalismin idea kansalaisten yhtäläisistä tarpeistaan ei välttämättä kannustakaan pohtimaan ihmisten erilaisia tarpeita ja toiveita ja niiden toteuttamista käytännössä. (Anttonen & Sipilä 2012, 184–185.) Myöskään haastatellut viranomaiset eivät juurikaan kyseenalaistaneet olemassa olevaa asuntotarjontaa tai asuttamisen käytäntöjä kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä.

Hallin (2003a, 268–269) mukaan tasa-arvoisuuteen pyrkimisen ei tarvitse sulkea pois kulttuurisensitiivisyyttä. Hall haastaa kyseenalaistamaan yhtenäisyyden ulottuvuuden nykypäivän yhteiskunnassa, jossa erilaiset yhteisöt ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Hall puhuu

tässä yhteydessä poliittisesta kaksoisvaatimuksesta. Tämän vaatimuksen tarkoituksena on rasismien vastustaminen kaikessa muodossa. Hallin mukaan ihmisiä tulisi kohdella tasa-arvoisesti etnisistä ja kulttuurisista taustoista riippumatta. Viranomaiset tuottivat puheensa edellä mainittua näkemystä ihmisten tasa-arvoisesta kohtelusta ja vastustivat etnisyyteen perustuvaa syrjintää ja rasismia. Kuitenkin Stuart Hallin mielestä meidän tulisi tunnustaa myös kulttuurien eroista johtuvat erilaiset tarpeet, toiveet ja näkemykset. Erojen tunnistamisen tulisi Hallin mukaan johtaa siihen, että asioita ei tarkastella pelkästään oman ja valtaväestön perspektiivistä.

Hallin poliittisen kaksoisvaatimuksen näkökulmasta katsottuna tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kohtelu muuttuukin paljon ongelmallisemmaksi. Yhdenvertaisuus voi jäädä esimerkiksi toteutumatta tilanteissa, joissa asiakas yritetään mukauttaa olemassa olevaan palvelutarjontaan, miettimättä vastaako palvelutarjonta asiakkaan tarpeita (Hammar-Suuutari 2006, 4). Aniksen (2008, 91) mukaan muun muassa asiakkaan tarpeita pystytään paremmin kuuntelemaan ja tiedostamaan, jos erot ovat tiedostettuna. Haastatteluisia viranomaiset tuottivat puheessaan eroja kulttuurin välille, mutta erot kulminoituvat enemmän ongelmien syiksi kuin pohdiskeluille siitä, miten mahdolliset erot vaikuttavat asiakkaiden erilaisiin tarpeisiin ja toiveisiin.

Aineiston perusteella viranomaiset suhtautuivat kulttuurin tukemiseen neutraalisti. Yhtäältä he halusivat ymmärtää ja kunnioittaa toisen ihmisen kulttuuria, mutta toisaalta he katsoivat, että yhteiskunnan ei tulisi liikaa julkisissa palveluissa mukautua erilaisiin kulttuurisiin toiveisiin.

”Meille kaikki kuntalaiset on meidän arvojen perusteella tasa-arvoisia ja tasa-vertaisia ja yhdenvertaisuussuunnitelman on tehtynä – – jos joku haluaa sitten oman kulttuurin tai uskonto taustansa vuoksi aiheuttaa itselleen erilaisia rajoitteita, niin se on hänen oma asiansa ja me kunnioitetaan sitä niiltä osin kun se on niinkun mahdollista, öö sanoisko niillä kustannuksilla, mitkä meillä on.” (viranomainen 1)

Esimerkistä käy hyvin ilmi, kuinka viranomaisen mielestä erilaisia kulttuureja tulee kunnioittaa niiltä osin, etteivät ne aiheuta erityistoimenpiteitä ja lisäkustannuksia. Tämän puhe-tavan perusteella kulttuurin ylläpitämisen vastuu paikantui enemmän ihmiselle itselleen, kuin ympärillä olevalla yhteiskunnalla. Lisäksi tässä puhettavassa korostuu me-henki Tampereella työskentelevien viranomaisten kesken. Tämä puhetapa heijastaa sellaista asetel-

maa, jossa kaikkien viranomaisten oletetaan suhtautuvan yhdenvertaisuuden toteuttamiseen ja kulttuurin tukemiseen samalla tavalla.

Viranomaisten suhtautuminen kulttuurin tukemiseen noudattelikin paljon John Rexin (1996) ideaalin integraation mallia, jossa henkilö voi vapaasti harjoittaa omaa kulttuuriaan yksityisellä alueella, kun taas julkisella alueella vallitsevat yhteiset pelisäännöt. Yksityisen ja julkisen alueen välisen rajalinjan vetäminen on kuitenkin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Muun muassa Huttunen (2002,342) kehottaa pohtimaan yksityisen ja julkisen rajalinjan huokoisuutta. Huttusen mukaan erityisesti hyvinvointivaltion luonne tekee tästä rajasta vielä häilyvämpää, koska se väistämättä tunkeutuu yksityisen alueelle, vaikka se samalla tarjoaakin apua, tukea ja turvaa. Lisäksi on tärkeää tunnistaa, että julkisella alueella vallitsevat säännöt ja toimintatavat ovat useimmiten muokkaantuneet enemmistön toiveista ja arvoista.

Viranomaiset eivät problematisoineet julkisen ja yksityisen rajalinjan huokoisuutta asumisen kontekstissa. Asumista on aina pidetty hyvin yksityisenä asiana. Yleensä asuntoa pidetään semmoisena yksityisenä tilana, jossa ihminen voi olla oma itsensä. Samalla asuminen on kuitenkin myös julkista, koska siihen liittyy taloudellisia, teknisiä ja ympäristöllisiä näkökulmia. (Terhi Joensuu 2011, 24.) Asuntopolitiikka määrittää paljon, millaisia ja mille alueelle asuntoja rakennetaan. Suomessa asuminen on muutenkin tiukasti säädeltyä verrattuna moniin muihin maihin. Taloyhtiöiden omat kirjalliset säännöt, esimerkiksi kerrostaloesäntöjen vaatima hiljaisuus voivatkin tuntua maahanmuuttajista hyvin tiukilta. (Korpela 2012,41, 44.)

Viranomaiset eivät myöskään problematisoineet integroitumisen ja kulttuurin ylläpitämisen välistä suhdetta.

”– – kyllä täällä mun mielestä aika hyvin pystyy varmaan kumminkin niitä omiakin perinteitä noudattaan.” (Viranomainen 3)

Aineiston perusteella kulttuurin ylläpitäminen näyttäytyi yksinkertaisena prosessina. Toisin sanoen, viranomaiset eivät pohtineet, miten omaa kulttuurista identiteettiä voidaan ylläpitää Suomessa. Viranomaiset eivät myöskään puheessaan nostaneet esiin, kuinka pakolaiset ja maahanmuuttajat ovat kerrostaloyhteisössä erilaisessa asemassa verrattuna kantaväes-

töön. Esimerkiksi suomalaisessa kerrostaloyhteisössä kiintiöpakolaiset ovat marginaalisessa asemassa suhteessa kerrostalon muihin asukkaisiin ja heillä on näin ollen vähemmän valtaa ja mahdollisuuksia muokata yhteisiä sääntöjä omien mieltymyksiensä mukaisesti. Useimmiten ainoa vaihtoehto onkin sopeutua jo olemassa oleviin sääntöihin, asumistarjontaan ja käytäntöihin.

Sinikka Ikäläinen, Taina Martiskainen ja Maritta Törrönen (2003, 27) kirjoittavat, että integraatio on ristinriitainen tavoite jo sinänsä, koska se yhdistää tasa-arvoon pyrkimisen ja kulttuurisen erilaisuuden tukemisen. Tässä asetelmassa yhdistyy niin sanotusti universalistinen lähestymistapa, joka korostaa ihmisten tasa-arvoista kohtelua ja pluralistinen lähestymistapa, joka ottaa huomioon kulttuuriin paikantuvat erityiset tarpeet ja toiveet. Maahanmuuttajan oletetaan samanaikaisesti sekä sopeutuvan yhteiskuntaan että säilyttävän ja ylläpitävän omaa kulttuuriaan. Integraatioajattelu ei Ikäläisen ym. mukaan tarkastelekaan riittävästi eri ryhmien välisiä valtasuhteita. Niillä, kenellä on enemmän valtaa, on myös mahdollisuus määritellä, mitä se jokin on, mihin tulijoiden tulisi integroitua. Kulttuurien tasavertaisuus peittääkin helposti aleen keskustelun siitä, kenellä on valtaa määritellä yhteisiä toimintatapoja ja sääntöjä. (Emt. 28.)

8 YHTEENVETO KESKEISISTÄ TUTKIMUSTULOKSISTA

Tutkielman tavoitteena on ollut tarkastella kiintiöpakolaisten asuttamista ja asumista sekä niihin liittyviä käytäntöjä Tampereella työskentelevien viranomaisten näkökulmasta. Tutkimusongelma on rakentunut kolmen tarkentavan tutkimuskysymyksen pohjalta, joissa on pohdittu, miten viranomaiset suhtautuvat kiintiöpakolaisten asuttamiseen, asumiseen ja asumistarpeisiin sekä kulttuurin merkityksellistymistä viranomaisten puheessa asumisen kontekstissa. Aineistoa kerättiin teemahaastatteluiden avulla ja aineistoa analysoitiin sisälönanalyysille tyypillisten menetelmien kautta ja täydennettiin paikoin diskurssianalyytisellä otteella.

Tutkielma osoitti, että kiintiöpakolaisten asuttamisen parissa työskentelevät viranomaiset suhtautuvat positiivisesti kiintiöpakolaisten vastaanottamiseen ja asuttamiseen Tampereella. Haastateltavien mukaan Tampereen kaupunki ja viranomaiset ovat onnistuneet hyvin kiintiöpakolaisten asuttamisessa. Tästä on osoituksena se, että kiintiöpakolaisia on pystytty vastaanottamaan suhteellisen paljon Tampereelle ja heille kaikille on löytynyt asunto. Kiintiöpakolaisten asuttaminen esiintyykin viranomaisten puheessa hallittuna ja organisoituna kokonaisuutena.

Tuloksissa oli havaittavissa kuitenkin myös ristiriitaisia piirteitä, koska samalla kun viranomaisten puheessa korostui onnistumisen diskurssi kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä, he tuottivat puheessaan myös ongelmia kiintiöpakolaisten asuttamiseen liittyen. Haastateltavat toivat esiin heistä riippumattomia asioita, jotka hankaloittavat kiintiöpakolaisten asuttamiseen liittyvää työtä. Pitkänen (2006, 114) on oman monikulttuurista viranomaistyötä koskevan tutkimuksensa pohjalta tulkinnut, että julkisen sektorin työssä viranomaiset kohtaavat asioita, joihin he eivät voi itse vaikuttaa. Tällaisia asioita ovat hänen mukaansa työn organisointiin ja resursointiin liittyvät asiat, kuten henkilöstöresurssien, taloudellisten resurssien ja toimintaohjeiden puute sekä ohjeiden ja käytännön välillä vallitseva ristiriita. Myös tässä tutkielmassa asuttamisen haasteet kulminoituivat viranomaisten mukaan etenkin henkilöstöresurssien puutteeseen sekä toimintaohjeiden ja käytännön ristiriitaan, koska riittävän isoista asunnoista on välillä pulaa ja asuttamisesta vastuussa olevilla työntekijöillä jää usein liian vähän aikaa asumisen ohjaukseen.

Viranomaisten puheessa kulttuuri ei merkityksellistynyt yksiselitteisenä kokonaisuutena, vaan puheessa esiintyi rinnakkain erilaisia merkityksellistämisen tapoja. Pääsääntöisesti kulttuuri näyttäytyi viranomaisten puheessa ihmisten arkipäivää ja tapoja jäsentävänä asiana. Tällöin kulttuuri esiintyi viranomaisten puheessa varsin staattisena merkityssysteeminä, jonka pohjalta määriteltiin tietyn ryhmän ominaisuuksia ja kulttuurisia tapoja. Tällä puhetavalla viranomaiset tuottivat eroja muualta tulleiden ja kantaväestön välille. Samalla suomalaisuus ja suomalaiset tavat esiintyivät tässä puhettavassa yhtenäisenä kokonaisuutena. Tästä asetelmasta voi vetää johtopäätöksiä, että monikulttuurisuus esiintyi usein varsin kapea-alaisesti viranomaisten puheessa, koska se kulminoitui Suomeen muuttaneiden ominaisuuksiin.

Tutkielman tulokset ovat hyvin samankaltaisia aikaisemman tutkimuksen kanssa, jossa on pohdittu kulttuuriin liittyviä puhetapoja viranomaistyön yhteydessä. Muun muassa Hammar-Suutari (ks. 2009, 215–216) on tehnyt samanlaisia huomioita omaan tutkimukseensa osallistuneiden viranomaisten sekä asiakirjojen ja aikaisemman kirjallisuuden perusteella ja todennut monikulttuurisuuden heijastavan eri etnisten ryhmien aikaansaamaa monikulttuurisuutta eikä monikulttuurisuuden muita ulottuvuuksia.

Yksi tutkielman keskeisistä tuloksista on, että viranomaisten puheessa kulttuuri nähtiin toisinaan tuottavan ongelmia asumisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että asumiseen liittyvät ongelmat paikantuivat usein asiakkaan oletettuihin kulttuurisiin seikkoihin. Ongelmat tekivät tällöin kiintiöpakolaisista viranomaisten mukaan välillä myös vaikeita asiakkaita ja viranomaisten työn toteuttamisesta haastavaa.

Viranomaiset tunnistivat erilaisia asumistapoja ja tarpeita ja kunnioittivat niitä, mutta erilaisten tarpeiden tunnistaminen ei johtanut pohdintoihin asuntojen sopivuudesta ja asumismuotojen monipuolistamisesta. Ongelmat asumisen yhteydessä paikantuivatkin viranomaisten puheessa enemmän asiakkaan kulttuuriin kuin asumistarjontaan. Yleisesti viranomaisten puheesta heijastui näkemys, jonka mukaan kulttuuristen tapojen tai arvojen ylläpitämistä asunnossa ei koettu tärkeäksi asiaksi. Tämä tulee ilmi muun muassa siinä, että viranomaiset eivät juurikaan problematisoineet erilaisten asumistoiveiden ja tarjonnan kohtaamattomuutta, koska heidän mukaansa asunnot ovat pääpiirteittäin kuitenkin riittäviä ja sopivia kiintiöpakolaisena Suomeen saapuville.

Tämä ei ollut ollut yllättävä tulos sinänsä, koska aikaisemmissa tutkimuksissa on korostunut, kuinka kulttuurisen ulottuvuuden merkitys saatetaan unohtaa asumisen yhteydessä (esim. Mensah & Williams 2014; Virtanen & Vilkama 2008). Viranomaisten suhtautuminen erilaisia asumistarpeita kohtaan osoitti, että viranomaisten puheessa koti ja asunto merkityksellistyivät varsin fyysisenä kokonaisuutena. Turvallisuuden ohella puhettavassa korostui etenkin asunnon koko, sijainti ja varustelu eikä esimerkiksi se, miten asunto mahdollistaa identiteetin rakentamisen, sosiaalisten verkostojen ylläpitämisen ja kulttuuristen tapojen ja rituaalien noudattamisen. Puhetta hallitsikin monin paikoin tekninen diskurssi. Tämä tarkoittaa sitä, että asuttaminen näyttäytyi usein aineistossa hyvin teknisenä prosessina, jota toteutetaan kaavamaisesti ja viranomaisten näkökulmasta katsottuna hyväksi todettujen käytäntöjen mukaisesti.

Tutkielmasta voi vetää johtopäätöksiä, että viranomaiset eivät puheessaan tuottaneet monikulttuurisuutta korostavia puhetapoja, vaikka he hyväksyivät ja kunnioittivat erilaisia kulttuurisia tapoja. Kulttuuriset erityispiirteet tunnistettiin asumisessa, mutta aineiston perusteella viranomaiset eivät kokeneet kuitenkaan tarpeelliseksi muuttaa olemassa olevia rakenteita ja palvelutarjontaa kulttuuristen erityispiirteiden takia. Tästä näkökulmasta katsottuna viranomaisten puhe noudatteli asuttamisen kontekstissa pitkälti integraatioretoriikkaa, jossa julkisella puolella vallitsevat yhtäläiset oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet ja kulttuuristen erityispiirteiden ylläpitäminen jää yksilön vastuulle ja tulee olla sovitettavissa asiakkaalle annetun asunnon kontekstiin.

Tutkielman tuloksien voi katsoa olevan samassa linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa, jotka ovat problematisoineet yhteiskunnassa vallitsevien rakenteiden vaikutusta monikulttuurisuuden toteutumiseen. Esimerkiksi Matinheikki-Kokko (1997, 113–114) toteaa, että Suomessa monikulttuurisuuden tiedostaminen on noussut enemmän asioista, jotka korostavat maahanmuuttajien hyvinvointia (esimerkiksi tarvetta asuntoon, ja toimeentuloon) kuin tiedostamalla sen rakenteellisen kontekstin, josta käsin hyvinvointia heille tuotetaan. Matinheikki-Kokon mukaan juuri rakenteelliset tekijät voivat kuitenkin olla esteenä monikulttuurisuuden toteuttamiselle käytännössä. Uudemmassa tutkimuksessa Hammar-Suutari (2009, 216–217) tulkitsee, että kulttuurien tukemisen ja huomioimisen ei katsota edellyttävän rakenteellisia muutoksia palvelutarjontaan, vaan enemmän jo olemassa olevia vanhoja palvelurakenteita venytetään kattamaan uudenlaisia tarpeita. Myös Tiina Pekkanen (2014 82) Pro-gradu- tutkielmassaan monikulttuurisuuden roolista sosiaalityössä on havainnut,

että sosiaalityöntekijöiden puheessa ei korostu tarve muuttaa palvelujen laatua ja työn käytäntöjä. Tässä tutkielmassa haastatellut viranomaiset eivät myöskään nostaneet esiin uusia näkökulmia tai konkreettisia kehitysehdotuksia kiintiöpakolaisten asuttamiseen liittyen.

Tämän tutkielman tulokset ovat merkittäviä sinänsä, että ne tuovat esiin, kuinka monikulttuurisuuspuhe jäi kotoutumispuheen varjoon viranomaisten keskuudessa. Myös Anis (ks. 2008, 89) omassa tutkimuksessaan tuo esille, kuinka sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kotoutumispuhe painottuu kulttuurin säilyttämistä korostavaa puhetta enemmän. Yhtäältä tällainen puhetapa haastateltujen viranomaisten keskuudessa ei ollut yllättävää, koska jo pelkkä kotouttamislaki määrittelee kotouttamisen viranomaisten tavoitteeksi. Toisaalta on kuitenkin tärkeä huomioida, että kotoutumislaki korostaa myös kulttuurin ylläpitämisen tärkeyttä. Viranomaisten puheessa korostui kotoutumisen ja sopeutumisen tärkeys, kun taas kulttuuritietoinen diskurssi, joka pohtisi kulttuuristen erityispiirteiden huomioimista asumisen kontekstissa, jäi marginaaliseen asemaan. Viranomaisten puhetavoissa integroituminen näyttäytyi tavoiteltavana ja positiivisena ilmiönä, kun taas segregoituminen nähtiin negatiivisena asiana. Erityisen selvästi segregoitumisen torjuminen nousi esiin viranomaisten korostaessa tarvetta sijoittaa pakolaisia ja maahanmuuttajia eri asuinalueille ja eri kiinteistöihin.

Tutkielman tulosten perusteella yhdyn Saukkosen (2013a, 144–145) näkemykseen näennäsimultikulturalismista, joka vallitsee hänen mielestään myös Suomessa. Näennäsimultikulturalismi tarkoittaa, että paperilla (virallisissa dokumenteissa, ohjelmissa ja lainsäädännössä) Suomi esiintyy hyvin multikulturalistisena maana, jossa yksilön oman kulttuurin tärkeyttä korostetaan. Kuitenkin Saukkonen korostaa, että vähemmistöjen kulttuuriset oikeudet tai toiveet eivät toteudu esimerkiksi julkisissa palveluissa. Tämä johtuu hänen mukaansa myös siitä, että resurssit ovat usein riittämättömiä ja rajallisia tavoitteisiin ja tarpeisiin nähden.

Yhtäältä hyvinvointivaltion palvelut turvaavat tietyn tasoista asumista, mutta toisaalta ne tekevät asiakkaista myös riippuvaisia viranomaisten päätöksistä ja ratkaisuista. Tässäkin tutkielmassa on tuotu esiin, kuinka kiintiöpakolaiset ovat usein riippuvaisia asumiseen liittyvästä sosiaalipolitiikasta ja kuinka se myös turvaa heidän oikeuttaan asuntoon, vaikka se samalla saattaa myös rajoittaa heidän asumisvaihtoehtojaan. Tutkielman tulosten perusteella viranomaiset eivät kuitenkaan voi yksin vaikuttaa erilaisten palveluiden lisäämiseen tai

esimerkiksi asuntokannan monimuotoistamiseen. Monet päätökset tehdään politiikan kentällä ja viranomaisten mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi asuntotarjontaan tai ylipäätään siihen, millaisia asuntoja Tampereelle rakennetaan, ovat rajalliset. Viranomaistyö täytyykin nähdä laajassa kontekstissa, jossa työn tekemiseen vaikuttavat myös laajat rakenteelliset kokonaisuudet.

Rakenteet antavat väistämättä raamit viranomaisten toiminnalle, mutta viranomaiset ovat myös niitä, joilla on vastuu reflektoida mahdollisimman hyvin kiintiöpakolaisten toiveita ja tarpeita asumisen suhteen. Lisäksi heillä on mahdollisuus kyseenalaista olemassa olevia rakenteita ja asuntotarjontaa. Kuitenkin tämän tutkielman perusteella viranomaiset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä Tampereen asuntotarjontaan ja asuttamisen käytäntöihin kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä, vaikka heidän mielestään riittävän isoista asunnoista onkin toisinaan pulaa. Näin ollen he eivät nähneet tarvetta kiintiöpakolaisten asumisvaihtoehtojen monipuolistamiselle.

9 LOPUKSI

Tämän tutkielman punaisena lankana on ollut asumisen ja kulttuurin välinen suhde viranomaisten puheessa. Näkökulmani antaa tietyn kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Kiintiöpakolaisten asuttamista olisi voinut tutkia myös erilaisista näkökulmista, mutta olen sitä mieltä, että valitsemani näkökulma kiintiöpakolaisten asuttamisen yhteydessä on erittäin ajankohtainen ja uusia ajatuksia herättävä, koska se pohtii kulttuurisen ulottuvuuden ja asumisen välistä yhteyttä viranomaisten puheessa.

Tutkielman näkökulmasta katsottuna kulttuurin ja asumisen välinen suhde paikantui viranomaisten puheessa ongelmiin asumisessa. Toisaalta taas kulttuurin tukemista asumisen kontekstissa ei viranomaisten keskuudessa nostettu esiin. Kotoutumiskurssin korostuminen ja kulttuurin merkityksen marginaalisuus asumisen yhteydessä kannustaa pohtimaan, kuinka vahvaa monikulttuurisuuden tukeminen Suomessa käytännössä on. Kun kulttuurinen ulottuvuus otetaan huomioon asumisen yhteydessä, asumisesta tulee moniulotteisempaa, koska kulttuurisen ulottuvuuden huomioon ottaminen asumisen kontekstissa luo tarpeen pohtia asuntoa laajemmasta perspektiivistä kuin vain fyysisenä kokonaisuutena. Samalla se kannustaa pohtimaan tarvetta kulttuurisensitiivisemmälle asuntopuunnittelulle ja uusille ratkaisuille. Maahanmuuttajien ja kiintiöpakolaisina Suomeen tulevien henkilöiden määrä kasvaa koko ajan, mikä luo väistämättä tarpeen huomioida myös erilaistuvia asumistarpeita.

Tämä tutkielma on analysoinut Tampereella työskentelevien viranomaisten puhetta kiintiöpakolaisten asuttamisesta ja asumisesta. Vaikka tarkastelun keskiössä on ollut kiintiöpakolaisten asuttaminen ja asuminen, välillä pakolaiset ja maahanmuuttajat sulautuivat viranomaisten puheessa toisiinsa, minkä perusteella tuloksia ei voida paikantaa pelkästään kiintiöpakolaisten asuttamiseen ja asumiseen, vaan myös maahanmuuttajien asumiseen liittyviin asioihin. Lisäksi aineiston paikallisuus ja pienuus antavat omat rajoitukset tulkinnoille. Tutkielman perusteella ei voida tehdä yleisiä päätelmiä viranomaisten suhtautumisesta kiintiöpakolaisten asuttamiseen Suomessa, vaan tutkielma on hyvin tapauskohtainen. Viranomaiset eivät myöskään tuottaneet puheessaan yhtenäistä suhtautumista kiintiöpakolais-

ten asuttamista ja sopeutumista kohtaan, vaan heidän puhetavoistaan on havaittavissa paikotellen vaihtoehtoisia puhetapoja, jotka rajoittavat tulosten yleistettävyyttä.

Se, että tutkielma perustuu pelkästään viranomaisten näkemyksille, vaikuttaa tutkielman tulosten rajallisuuteen siinä mielessä, että se sulkee pois Tampereella asuvien kiintiöpakolaisten omat mielipiteet asumisestaan ja asunnoistaan. Aikaisemmat tutkimukset ovat tarjonneet tälle tutkielmalle ja siinä esiin nouseville asioille ja ilmiöille vertailupohjaa. Tutkielma ei anna vastauksia siihen, miten Tampereella asuvat kiintiöpakolaiset itse suhtautuvat asuttamiseen ja asumiseen, vaikka aikaisemmat tutkimukset saattavat ladata joitakin hypoteeseja asiasta. Jatkotutkimuksen kannalta olisi erittäin mielenkiintoista tutkia, miten kiintiöpakolaiset itse suhtautuvat asuttamiseen ja heille määrättyihin asuntoihin Tampereella. Miten he kokevat oman roolinsa tässä prosessissa ja kuinka merkityksellisenä he pitävät kulttuurisia ulottuvuuksia asumisen kontekstissa? Tutkimus, joka käsittelee edellä mainittuja kysymyksiä, tarjoaisi konkreettista vertailupohjaa viranomaisten puhetavoille. Samalla tieto hyödyttäisi myös kiintiöpakolaisten asuttamisen parissa työskenteleviä viranomaisia ja asuntosuunnittelusta vastuussa olevia henkilöitä.

LÄHTEET

Abramsson Marianne, Borgegård Lars-Erik & Fransson Urban (2002): Housing careers: Immigrants in local Swedish housing markets. *Housing Studies*, 17:3, 445–464.

Ager Alastair & Strang Alison (2008): Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21:2, 166–191.

Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino

Alitolppa-Niitamo Anne (2005): Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo Anne, Ismo Söderling, Stina Fågel (toim.): *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos ja kotipuu. 37–52.

Anis Merja (2008): Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Saatavilla:

<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>, luettu 29.5.2015.

Anttonen Anneli & Sipilä Jorma (2012): *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.

Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus (ARA) (2014): *Opas arava- ja korkotukivuokra asuntojen asukasvalintoihin*. Saatavilla:

<file:///C:/Users/Jussi/Downloads/Asukasvalintaopas2014.pdf>, luettu 29.5.2015.

Berry, John W (1997): Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An international review*, 46:1, 5–68.

Bowes Alison, Dar Naira & Sim Duncan (2000): Citizenship, housing and minority ethnic groups: An approach to multiculturalism. *Housing, Theory and Society*, 17:2, 83–95.

Easthope, Hazel (2004): A place called home. *Housing, Theory and Society*, 21:3, 128–138.

Clifford, James (1994): Diasporas. *Cultural Anthropology*, 9:3, 302–338.

Dhalmann, Hanna (2011): *Yhden uhka, toisen toive?: Somalien ja venäläisten asumistoi-veet etnisen segregaatiokehityksen valossa*. Kaupunkimaantieteen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavilla:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/25901/yhdenuhk.pdf?sequence=1>, luettu 29.5.2015.

- Dovey Kimberly (1985): Home and homelessness. Teoksessa Altman Irwin & Carol M. Werner (toim.): Home environments. Human behavior and environment. Advanced in Theory and research, Volume 8. New York: Plenum Press. 33–64.
- Fiske John (2003): Toimi maailmanlaajuisesti, ajattele paikallisesti. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 131–153.
- Forsander Annika (2000): Maahanmuuttajien integraatio. Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina. Teoksessa Mäkikalli Maija, Katriina Siivonen (toim.): Muuttuvat asemat - Kompassi integraation arkeen. Turku: Turun yliopisto. 69–100.
- Forsander, Annika (2001): Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Forsander Annika , Elina Ekholm , Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä, Nguyen Quock Cuong (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia Kustannus. 31–56.
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina (2001a): Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Forsander Annika , Elina Ekholm , Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä, Nguyen Quock Cuong (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia Kustannus. 57–82.
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina (2001b): Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Forsander Annika , Elina Ekholm , Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä, Nguyen Quock Cuong (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia Kustannus. 83–113.
- Forsander, Annika (2002): Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliitto.
- Fozdar Farida & Hartley Lisa (2013): Housing and the creation of home for refugees in Western Australia. *Housing, Theory and Society*, 31:2, 148–173.
- Geertz Clifford (1973): The interpretation of cultures. London: Fontana Press.
- Granfelt Riitta (1998): Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hall, Stuart (1990): Cultural identity and diaphora. Teoksessa Rutherford Jonathan (toim.): Identity, culture, difference. London: Lawrence & Wishart. 222–237.
- Hall Stuart (2003a): Monikulttuurisuus. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty(toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 233–281
- Hall Stuart (2003b): Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 85–128.

Hammar-Suutari Sari (2006): Kulttuurien välinen viranomaistyö. Työn valmiuksien ja yhdenvertaisen asiakaspalvelun kehittäminen. Helsinki: Työpoliittinen tutkimus, Työministeriö.

Hammar-Suutari, Sari (2009). Asiakkaana Erilaisuus. Kulttuurien välisen viranomaistoinnin etnografia. Joensuun Yliopisto, karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 147.

Saatavilla:

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-303-2/urn_isbn_978-952-219-303-2.pdf, luettu 29.5.2015.

Hannerz Ulf (2003): Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 213–232.

Hautaniemi Petri (2001): Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander Annika, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kytäjä, Nguyen Quock Cuong (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia Kustannus. 11–30.

Helsingin Sanomat (12.1.2015): Suomesta tuli monikulttuurinen, asunnoista ei- muslimiperheille sopivia koteja ei juurikaan rakenneta. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/koti/a1305916957109>, luettu 29.5.2015.

Huttunen Laura (2002): Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Huttunen Laura (2004): Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen Arja, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus. 134–154.

Huttunen Laura (2012) (toim.). Historialliset kontekstit ja asioiden kansallinen järjestys. Johdatusta Liisa Malkin teksteihin. Teoksessa Malkki Liisa. Kulttuuri, paikka ja muuttoliike. Tampere: Vastapaino. 7–23.

Huttunen Laura, Löytty Olli & Rastas Anna (2005): Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylijäisiä suhteita. Teoksessa Huttunen Anna, Olli Löytty, Anna Rastas (toim.): Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino. 16–40.

Ikäläinen Sinikka, Martiskainen Taina & Törrönen Maritta (2003): Mangopuun juurelta kuusen katveeseen. Asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Lastensuojelun keskusliitto.

Illman Ruth (2006): Momo ja lähikaupan Mohammed. Ihmistenvälisyys symbolisena tilallisuutena. Teoksessa Knuuttila Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 110–128.

Joensuu Terhi (2011): Uuden Suomen kaupunkikasvot- monikulttuuriset asuinalueet. Teoksessa Rustanius Mirjami & Terhi Joensuu (toim.): Sopua! Näkökulmia naapurussovitteluun. Suomen pakolaisapu ry. 24–28. Saatavilla:

http://www.pakolaisapu.fi/images/pdf/Kotimaan_Tyo/PDFs-Kotimaa-kotilo-materiaalipankki/naapurussovittelu_web.pdf, luettu 29.5.2015.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen Arja & Juhila Kirsi (1996): Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisutoimikunta.

Jokinen Arja, Huttunen Laura & Kulmala Anna (2004): Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen Arja, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus. 9-19

Juhila Kirsi (2004): Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen Arja, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus. 20–32.

Juntto Anneli (2005): Maahanmuuttajien asuminen – integroitumista vai segregoitumista? Teoksessa Paananen Seppo (toim.): Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus. 43–58.

Juntto Anneli (2008): Asumisen muutos ja tulevaisuus. Rakennetarkastelu, erilaistuva asuminen, osaprojekti I. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Juntto Anneli (2010): Asumisen historiallinen muutos Suomessa ja polkuriippuvuus. Teoksessa Anneli Juntto (toim.). Asumisen unelma ja arki. Suomalainen asuminen muutoksessa. Helsinki: Gaudeamus. 17–47.

Kilpeläinen Päivi, Kostiainen Eeva & Laakso Seppo (2014): Toiveet ja todellisuus: nuorten asuminen 2014. Helsinki: Ympäristöministeriö. Saatavilla:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153037/SY_2_2015.pdf?sequence=4, luettu 29.5.2015.

Korpela Maiju (2012): Kotona Suomessa. Teoksessa Pietarinen Kati (toim.): Meillä Kotona. Asumisen arkea Suomessa ja maailmalla. KOTILO-projekti 2012. Suomen pakolaisapu ry.

Laki kotouttamisen edistämisestä. 1386/2010. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>,

luettu 29.5.2015.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. 493/1999. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>, luettu 29.5.2015.

Liebkind Karmela (2000): Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind Karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus, Helsinki. 13–27.

Liebkind Karmela & Eränen Liisa (2000): Valikoiva myötätunto. Teoksessa Liebkind Karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus, Helsinki. 68–79.

Liebkind Karmela (2009): Ethnic identity and acculturation. Teoksessa Jasinskaja-Lahti Inga & Tuuli Anna Mähönen (toim.): Identities, intergroup relations and acculturation. The cornerstones of Intercultural encounters. Helsinki: Gaudeamus. 13–38.

Löytty Olli (2005a): Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Löytty Olli (toim.): Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus. 7–24.

Löytty Olli (2005b): Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. Teoksessa Löytty Olli (toim.): Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus. 87–102.

Löytty Olli (2008): Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta. Helsinki: Teos.

Löytty Olli (2011): Kulttuurin sekakäyttäjät. Esseitä. Helsinki: Teos.

Maahanmuuttovirasto: www.migri.fi

Malkki Liisa (2012): Kulttuuri, paikka ja muuttoliike (toim. Huttunen Laura). Tampere: Vastapaino.

Matinheikki-Kokko Kaija (1992): Pakolaisten vastaanotto ja hyvinvoinnin turvaaminen Suomessa. Sosiaali – ja terveyshallitus raportteja 40/1991. VAPK-kustannus.

Matinheikki-Kokko Kaija (1994): Suomen pakolaisvastaanotto- periaatteet ja käytäntö. Teoksessa Liebkind Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus. 82–127.

Matinheikki-Kokko Kaija (1997): Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. Jyväskylä studies in education, psychology and social research (131). Jyväskylän yliopisto.

Martikainen Tuomas, Sintonen Teppo & Pitkänen Pirkko (2006): Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen Tuomas (toim.): Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura. 9–41.

- Martikainen Tuomas (2011): Suomi Remix. Helsinki: Liike kustannus Oy.
- Massey Doreen (2003): Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 51–83.
- Massey Doreen (2008): Samanaikainen Tila. Lehtonen Mikko, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen (toim.). Tampere: Vastapaino.
- Mensah Joseph & Williams Christopher J. (2014): Cultural dimension of African immigrant housing in Toronto: A qualitative insight. *Housing Studies*, 29:3, 438–455.
- Monitori-lehti (23.4.2014): Syyrialaistaisten pakolaisten tuloon valmistaudutaan Tampereella ja Raumalla. Teksti: Maria Markus
Saatavilla: https://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/monitori-lehti/1/0/syyrialaistaisten_pakolaisten_tuloon_valmistaudutaan_tampereella_53110, luettu 29.5.2015.
- Morley David (2003): Kuulumisia- Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa. Teoksessa Lehtonen Mikko & Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 155–186.
- Netto Gina (2011a): Strangers in the city. Addressing challenges to the protection, housing and settlement of refugees. *International Journal of Housing Policy*, 11:3, 285–303.
- Netto Gina (2011b): Identity negotiation, pathways to housing and “place”: The experience of refugees in Glasgow. *Housing, Theory, Society*, 28:2, 123–143.
- Parekh, Bikhu (2006): Rethinking multiculturalism. Cultural diversity and political theory. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pekkanen Tiina (2014): Monikulttuurisuus sosiaalityössä. Näkökulmia monikulttuurisuuden rooliin sosiaalityön arjessa ja rakenteissa. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Pietikäinen Sari & Mäntynen Anne (2009): Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pikkarainen Maria & Wilkman, Sirkku (2008): Pakolaisten asuminen ja palvelut. Omaan kotiin- hankkeen tutkimusraportti. Siirtolaisuusinstituutti. Saatavilla: http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/webreport/webreport_036.pdf, luettu 29.5.2015.
- Pitkänen Pirkko (2006): Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.
- Philips Deborah (2006): Moving towards integration: the housing of asylum seekers and refugees in Britain. *Housing studies*, 21:4, 539–553.

Puronen Vesa (2006): Näkökulmia etnisten suhteiden tutkimukseen Suomessa. Teoksessa Martikainen Tuomas (toim.): Ylirajainen Kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 42–54.

Rasinkangas Jarkko (2013a): Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Saatavilla:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/91701/Rasinkangas%20DigiKokonaan%20050813%20LoRes.pdf?sequence=>, luettu 29.5.2015.

Rasinkangas Jarkko (2013b): Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen. Teoksessa Martikainen Tuomas, Pasi Saukkonen, Minna Säävälä (toim.): Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 123–140.

Raunio Mika, Säävälä Minna, Hammar-Suutari Sari & Pitkänen Pirkko (2011): Monikulttuurisuus ja kulttuurien väliset vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pitkänen Pirkko (toim.): Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino. 17–50.

Raunio Mika, Hammar-Suutari Sari & Säävälä Minna (2011): Kaupunkiseudut kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ympäristöinä. Teoksessa Pitkänen Pirkko (toim.): Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino. 51–74.

Ralph Edward (1976): Place and placelessness. London: Pion Limited.

Rex, John (1996): Ethnic minorities in the modern nation states. London: Macmillan.

Sarajärvi Anneli & Tuomi Jouni (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Saukkonen Pasi (2007): Poliitiikka Monikulttuurisessa Yhteiskunnassa. Helsinki: WSOY.

Saukkonen Pasi (2013a): Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö - ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen Pasi (2013b): Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen Tuomas, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.): Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 81–97

Siim Pihla (2006): Paikkasuhteet maahanmuuttajien kertomuksissa. Teoksessa Knuuttila Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. 93–109.

Silvasti Tiina (2000): Kotitalo, kotitila ja luopuminen. Janus 8 (3). Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu. 231–248.

Silvasti Tiina (2014): Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa Ilmo (toim.): Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus. 33–48.

Suomen perustuslaki. 731/1999. saatavilla.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>, luettu 29.5.2015.

Talib Mirja-Tytti (2005): Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.

Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2014–2025: Yhteinen Tampere-näköalojen kaupunki. Saatavilla:

http://www.tampere.fi/material/attachments/k/unnamed_6421/kotouttamisohjelma1425.pdf, luettu 29.5.2015.

Tiilikainen Marja (2000): Somalinaiset ja maahanmuuton kokemukset. Teoksessa Liebkind karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus. 93–111.

Tiilikainen Marja (2003): Arjen Islam. Suomalaisnaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Tuan Yi-Fu (2006): Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa Knuutila Seppo, Pekka Laaksonen, Ulla Piela (toim.): Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 15–30.

Tuominen Anna, Peltonen Eija & Köngäs Olavi (2013): Selvitys työ- ja elinkeinoministeriölle pakolaisten vastaanoton kuntakorvausjärjestelmästä. Netum konsultointi Oy. Saatavilla:

[http://www.tem.fi/files/37136/Kuntakorvausjarjestelma_loppuraportti_13_06_2013_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/37136/Kuntakorvausjarjestelma_loppuraportti_13_06_2013_(2).pdf), luettu 29.5.2015.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013): Pakolaisten vastaanotto. Saatavilla:

http://www.tem.fi/files/37153/kasikirja-kaantajalle_muunnos_pdf_27_6_2013.pdf, luettu 29.5.2015.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2014): Vastaanotto tietyillä, kotouttamistyö kaikilla. Selvitys kuntien kiintiöpakolaisten vastaanoton edellytyksistä, mahdollisuuksista ja haasteista. Saatavilla:

https://www.tem.fi/files/38928/TEMrap_10_2014_web_27022014.pdf, luettu 29.5.2015.

UNHCR (2011): The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 protocol. Saatavilla:

www.unhcr.org/4ec262df9.html, luettu 29.5.2015.

Valtioneuvosto (2008): Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Saatavilla:

http://www.intermin.fi/download/31570_kotouttamislakiselonteko_021008.pdf?f3f7a00b1c05d188, luettu 29.5.2015.

Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja Elinkeinministeriön julkaisuja 27/2012. Saatavilla https://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf, luettu 29.5.2015.

Varjonen Sirkku, Arnold Linda & Jasinskaja-Lahti Inga (2009): “There is a difference”. A discourse analytic study on the social construction of Finnishness and Finnish identity. Teoksessa Jasinskaja-Lahti Inga & Tuuli Anna Mähönen (toim.): Identities, intergroup relations and acculturation. The cornerstones of Intercultural encounters. Helsinki: Gaudeamus. 52–66.

Verkuyten Maykel (2009): Studying ethnic identity. Teoksessa Jasinskaja-Lahti Inga & Tuuli Anna Mähönen (toim.): Identities, intergroup relations and acculturation. The cornerstones of Intercultural encounters. Helsinki: Gaudeamus. 41–51.

Vilkama Katja (2011): Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28183/yhteinen.pdf?sequence=1>, luettu 29.5.2015.

Vilkko Anni (2000): Riittävästi Koti. Janus 8 (3). Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu. 213–230.

Virtanen Hanna & Vilkama Katja (2008). Somaliensa asuminen pääkaupunkiseudulla: Suurperheiden arki suomalaisissa lähiöissä. Teoksessa Martikainen Tuomas, Tuula Sakaranaho, Marko Juntunen (toim.): Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 132–152.

Väkiparta Kaisa (2011). Maahanmuuton historia Suomessa. Teoksessa Rustanius Mirjami & Terhi Joensuu (toim.): Sopua! Näkökulmia naapurussovitteluun. Suomen pakolaisapury. 20–23. Saatavilla: http://www.pakolaisapu.fi/images/pdf/Kotimaan_Tyo/PDFs-Kotimaa-kotilo-materiaalipankki/naapurussovittelu_web.pdf, luettu 29.5.2015.

Wahlbeck Östen (2002): The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities. *Journal of ethnic and migration studies*, 28:2, 221–238.

Yhdenvertaisuuslaki. 21/2004. saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>, luettu 20.5.2015.

Özuekren A. Sule & Vank kempen Ronald (2003): Special issue editors’ introduction: dynamics and diversity: Housing careers and segregation of minority ethnic groups. *Housing, theory and Society*, 20: 4. 162–171.